

M
R
ISLAMIC
BP186.4
R47
1948

McGill University Library

3 102 822 423 6

~~MCI .R166v~~

INSTITUTE
OF
ISLAMIC
STUDIES

30537 *

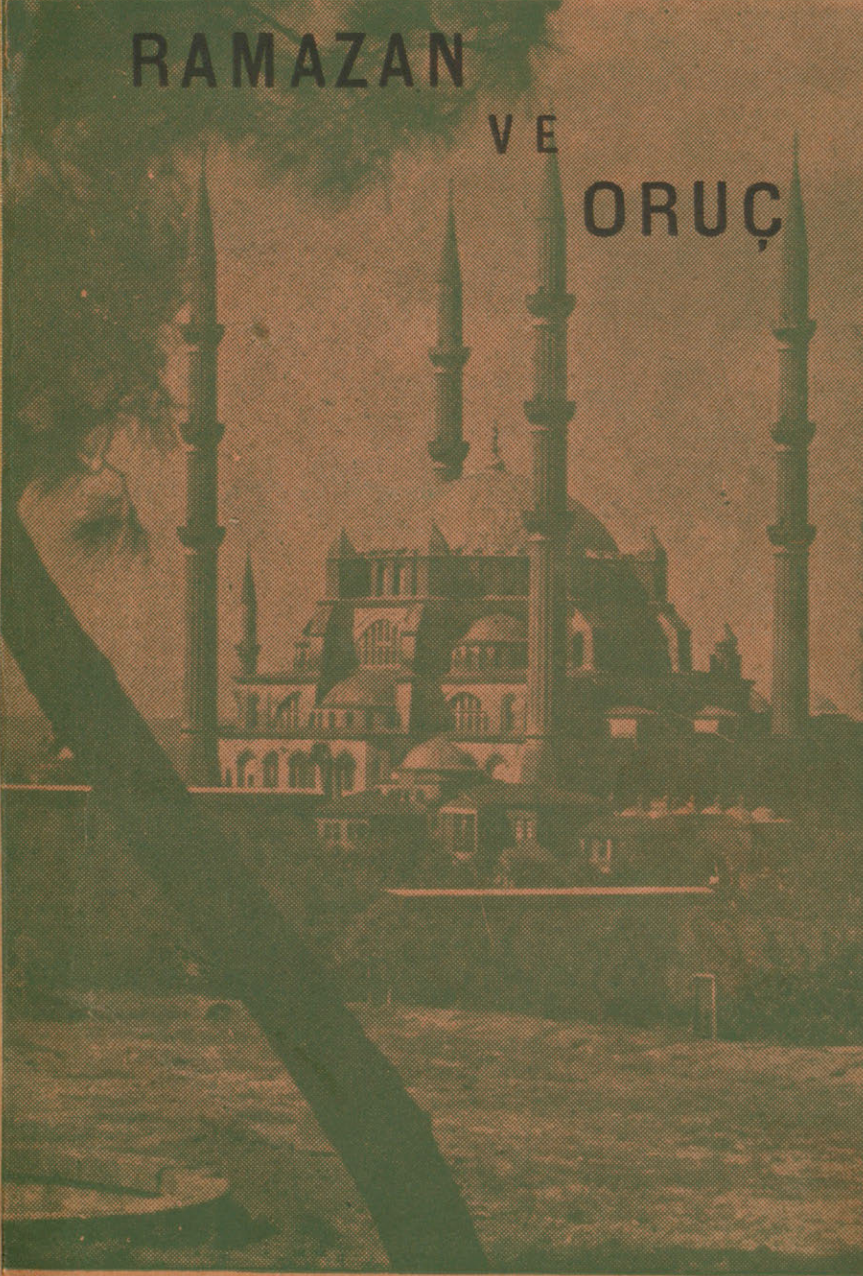
McGILL
UNIVERSITY

Gaylord
PAMPHLET BINDER
Syracuse, N. Y.
Stockton, Calif.

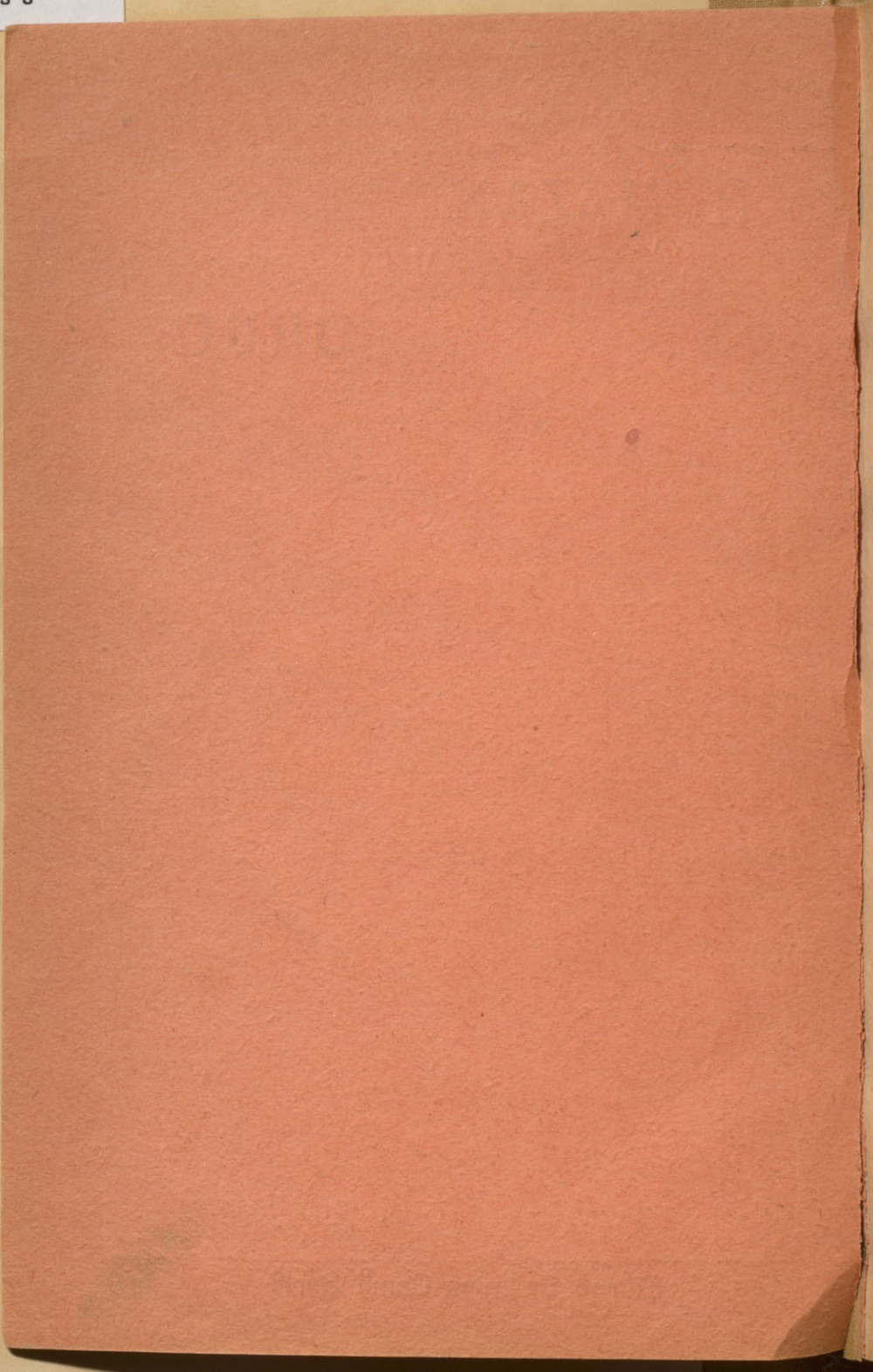
DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARINDAN

RAMAZAN VE ORUÇ

Edirne Selimiye Camii Şerifi

T. C.
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Yayımları No.: 22

R A M A Z A N
v e
O R U Ç,

Oruç Farızasının 1365 ci yıl dönümü
münasebetiyle

Ar Basımevi
1 9 4 8

RAMAZAN
vs
ORUC

Case reported in 1905 to the
Michigan State Bar Association

As Reported
1905

Ö N S Ö Z

“Ramazan, ayların ulusudur, bereket ve rahmet ayıdır. Bu ayda Allahın rahmet deryaları taşar, cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, Şeytanlar bağlanır, kötülük kuvvetleri ezilir, hatalar silinir, günahlar affedilir, dualar kabul olunur. Kim ki Ramazana saygı gösterir, Ramazan orucunu tam bir iman ile ve mükâfatını yalnız Allaha bekliyerek tutar ve korunması lâzım olan şeylerden korunursa geçmiş günahları mağfiret olunur; Ramazan orucu, gelecek senenin Ramazanına kadar işlenecek küçük günahlara da kefarettir”.

Peygamberimizin mübarek sözlerinden

Ramazan ayı, 450 milyon Müslüman için kutsal bir aydır. Çünkü âlemlere rahmet olan Hazreti Muhamet (Aleyhisselâm)e ilâhî tecelli bu ayda vukubulmuş, beşeriyet için bir hidayet ve saadet güneşi olan Kur'anı Kerim bu ayda inzal olunmuş, İslâmın beş esasından biri olan oruç günleri için Allah bu ayı tahsis buyurmuştur. Bin aydan hayırlı olduğu Kur'an ile haber verilen kadir gecesi de bu ayın içindedir. Binaenaleyh Ramazanı Şerif, hem Kur'an ayı, hem oruç ayı, hem de rahmet ve mağfiret ayıdır. Bundan dolayıdır ki bütün müminler her sene bu mübarek ayı dinî bir heyecanla karşılarlar, bunu oruçla, namazla, niyazla, hayır ve hasenat yapmakla geçirirler ve insanlığın yalnız iyilik cephesini yaşatmak için büyük bir nefis mücahedesine girişirler.

Yine bunun içindir ki Ramazan ayı denildiği zaman ilk önce hatırımıza gelen: insanlara yüksek bir medeniyet ve saadet kaynağı olan o büyük mucizenin, nur dağında Hazreti Muhammet (Sallallahü Aleyhiveselleme) vukubulan ilâhî vahiyin başlangıcıdır. Bugün; beşeriyet için her bakımdan bir kalkınma, bir ilerleme, bir kurtuluş mebdeî olan o ilâhî tecellinin hicrî 1380 inci ve orucun farz olmasının da 1365 inci yıldönümünü idrak etmiş bulunuyoruz.

Başkanlığımız tarafından yayınlanan şu eserçik de bunun bir hâtırasıdır.

Kitapta, bu mübarek ay ve bunda tutulan oruç hakkındaki âyetler, hadisler, bunların tazammun eylediği ser'î hükümler ile bu hükümlerin teşriî hikmetleri, mümkün olduğu kadar, toplu bir halde gösterilmiye çalışılmıştır. Tevfik ve hidayet Allaktan.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا

كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٥﴾

أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا

أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ

فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ

وَأَن تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٦﴾

شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ

وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ

الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى

سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ

وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا

اللَّهَ عَلَى مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٧﴾

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ
أَجِبْ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَا فَلْيَسْتَجِيبُوا
لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِلِقَائِهِمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ
كَرِهُوا لِقَائِي إِذْ دَعَا رَبَّهُمْ قَانِطِينَ ﴿١٠٠﴾
أَجَلٌ لَّكُمْ لَيْلَةُ الصِّيَامِ الرِّفْقُ إِلَى النَّاسِ كَمَا
هُنَّ لِبَاسٍ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلَّمَ اللَّهُ
أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُمْ
وَابْتَغُوا مَالَكُمُ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
حَتَّى بَيِّنَ لَكُمْ الْحَبْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْحَبْطِ
الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا
بَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ
تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٠١﴾

MAALİ ŞERİFİ

“Ey İman edenler; üzerlerinize Oruç (farz olarak) yazıldı, nitekim sizden evvelkilere de farz kılınmıştı, gerek ki korunursunuz. (Farz olan oruç) sayılı günlerdedir; içinizden her kim hasta veya seferde (yolcu) ise (o günler sayısınca) diğer günlerden (tutar); Oruca dayanıp kalacaklar üzerine de bir miskin doyumu fidye lâzımdır; her kim hayrına fidyeyi artırırsa hakkında daha hayırlıdır, bununla beraber oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır, eğer orucun fazîletini bilirsiniz.”

“Ramazan ayı öyle bir aydır ki insanlar için aynı hidayet olan, insanları doğru yola ileten, hak ile batılı ayıran Kur’an bu ayda indirildi; öyle ise sizden her kim bu ayı hazerde (yani yolcu olmayarak) görür, bu ayda bulunursa onu oruçla geçirsin, herkim de (bu ayda) hasta yahut yolculuk halinde ise, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde kaza etsin; Allah size kolaylık irade buyuruyor, sizin için güçlük dilemiyor. Bir de sayıyı ikmâl edesiniz ve size hidayet buyurduğu veçhüzre **Allahu Tekbir** ile büyüklüyesiniz ve gerek ki şükredesiniz.

“Kullarım, Sana benden sordukları zaman, muhakkak ki ben çok yakınım, bana dua edip benden isteyince dua edenin duasına cevap veririm. O halde onlar da benim çağırduğım yere koşsunlar. ve bana hakkiyle iman etsinler ki rüşt ile gidebilsinler.

“Oruç geceleri (yani gündüzleri oruçlu olduğunuz geceler) kadınlarınıza ilişmeniz size helâl kılındı, onlar sizin için bir libas, siz de onlar için bir libas gibisiniz, Allah nefislerinize emniyet edemediğinizi bildiği için tövbeleri kabul etti ve sizi

affetti; şimdi onlara mübâşeret edin ve **Allahın** sizler için yazdığını isteyin, ve ta sabahın, beyaz ipliği siyah iplikten sizce seçilinceye kadar yeyin, için, sonrada ertesi geceye kadar orucu tam tutun, bununla beraber siz mescitlerde itikâf halinde iken onlara (kadınlara) mübâşeretle bulunmayın; (yukarıdanberi bu söylenenler) **Allahın** hudutlarıdır.

Sakin (o hudut dışına çıkmak değil) onlara yaklaşmayın, **Allah** böylece ayetlerini insanlara ayırt ediyor ki onlar sakınıp korunsunlar.”

Tefsir: — Bu ayetler, müslümanlığın beş temelinden biri olan Ramazan orucu hakkında nazıl olmuştur. Birinci ayeti ke- rimde müminlere orucun farz olarak yazıldığı bildirildikten sonra farz olmasındaki hikmete de işaret olunuyor. İkinci ayette orucun her vakit değil mahduf ve sayılı günlerde tutulacağı, kimlere farz olduğu ve kimlere tutmamak ruhsatı verildiği beyan buyrulmuştur. Üçüncü ayette o sayılı günler açıklandıktan sonra bu ayda oruç tutmanın kimlere farz olduğu ve tutmamak üzere kimlere ruhsat ve izin verildiği tekrar edilerek oruçla **Allahın**, kullarına güçlük değil kolaylık murat buyurduğu beyan buyrulurak böylece ruhsatlardan faydalanmak cihetine gidilmesi de bildirilmiş ve nihayet oruçlunun yaptığı duanın önemi ve oruçlu ile ilgili hükümler gösterilmiştir. Binaenaleyh oruca ait bütün ahkâm, bu ayetlerle teşri kılınmış, bunların mucmel ve tefsire muhtaç olan cihetleri de **Peygamberimiz** Efendimiz tarafından tefsir ve beyan buyrulmuştur.

Şimdi bunları birer birer izah edelim:

Orucun lügat ve dini mânası:

Dilimize oruç diye çevirmiş olduğumuz “Sıyam ve Savm” ın lügat mânası yemek, içmek, yürümek ve söylemek gibi nefsin meyl ve arzu ettiği şeylerden imsak etmek, yani tutup ali-

koymaktır. Durgun rüzgâra ve tam öğle vaktına (güneşin durur gibi olduğu zaman) savm denildiği gibi, yürümekten yahut yemekten kalana da saim (oruçlu) denir (1). Kur'anda da bu mânaya geldiği vardır.

Orucun şer'i ve dinî mânası şudur: "Ehliyetli, Oruç tutmaya ehil bir insanın tan yeri ağarmıya başladığı zamandan güneş batıncıya kadar yemek, içmekten ve cinsî münasebette bulunmaktan, **Allaha** ibadet niyetiyle, nefsini imsak etmesi, yani kendisini tutmasıdır. Daha başka bir deyişle bu arada hiç bir şey yememek, içmemek ve cinsî münasebette bulunmaktır".

Ramazan Orucu, **Peygamberimizin** Medineye hicretinin ikinci senesi Şabanında, farz kılındı. Hişretten o zamana kadar geçen müddet içinde her aydan üç gün oruç tuttıkları rivayet olunmaktadır. Aşure orucu da tutarlardı.

Ayeti kerimede "Ey müminler, sizden evvelkilere farz kılındığı gibi sizin üzerinize de oruç farz kılındı" buyrulmasından anlaşılıyorki: Oruç, yalnız bize değil, ta **Hazreti Ademden** itibaren bütün **Peygamberlere** ve onların **Ümmetlerine** de farz kılınmış cihansümül dinî bir müessesedir.

Musevilerde, İsevilerde, eski Mısırlılarda, Yunanlılarda, Romalılarda, Hind ve Senilerinde de bir çeşit oruç vardır. Elizmizdeki Tevrat ve İncillerde de oruca rastlamaktayız (2).

(1) Firûz âbâdi - Besâir ve Kamus. Ragıp - müfredât

(2) Metta incili, Bab 6,16,17,18

Luka incili : 33, 35, 34

Tervat :

Nehamya : 9 Bap. Ayet 1

Zekeriyya : 8 Bap. Ayet 1

Eşaya : Bap 58. Ayet 3, 4, 5, 6

Mülüküsani : 19. Bap ayet, 16, 21, 22, 23

Tesniye : 9. Bap, ayet 9

Hazreti Musa'nın 40 gün Oruç tutması, Orucun onlarcada malûm ve meşru olduğuna ve ibadetten sayıldığına delâlet eder.

Maamafih, Musa, İsa ve Havariyyun'un tuttukları oruçlarında sonradan başka şekiller aldığı, asıl orucun bozulduğu anlaşılıyor ki bu hususta mezhepler arasında ayrılıklar da vardır. Meselâ: Kimisi et yemekten, kimi balıktan, kimi yumurtadan, kimi süttten imsak etmekte ve bunu oruç saymaktadırlar.

Hulâsa: Oruç bizden evvelkilere de farz kılınmıştır. ayeti kerimedeki benzerlik de yalnız buradadır. Yani onlara da farz kılınmış olmasındadır. Yoksa keyfiyet ve kemiyetinde, günlerinin adet ve vaktında değildir. Binaenaleyh, bundan "geçen ümmetlere de 30 ramazan oruç tutmak farz kılınmıştı" mânası çıkmaz. Böyle bir rivayet varsa da kuvvetli değildir. Biz cenabı hakkın geçmiş milletlere farz kıldığı orucun mahiyetini bilmiyoruz. Acaba bazı rivayetlerde görüldüğü gibi onlara da farz kılınan, Ramazan orucumuydu, yoksa başka bir oruçmuydu? Bu hususta kalbe itminan verecek kuvvetli bir delil yoktur. Teşbih, her cihetten benzerliğe delâlet etmiyeceğinden "sizden evvelkilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı" buyrulmasından onların oruçlarının da tıpkı bizimki gibi olması lâzım gelmez.

Biz şuna inanırız ki: Bizden evvelki enbiyanın Ümmetlerine de, miktarını ve keyfiyetini bilmediğimiz, bir oruç farz kılınmıştı. Ayet de buna delâlet eder. Fakat islâmiyet bu dinî müesseseye yepyeni bir mâna vermiştir. İslâmiyette oruç, bazı kavimlerde görüldüğü gibi, vücuda eziyet etmek, onu ezmek gayesini istihdaf etmez. Belki insanın mânevi ve ruhani terbiyesine ve bu yolda ilerlemesine hizmet eder. Orucun farz kılındığını bildiren ayeti kerimenin sonunda, şimdi izah edeceğimiz veçhile, "takî korununuz" buyrulması buna işarettir, hatâta bu mânada açıktır bile. Bunun içindir ki islâmiyet nazarında Oruç yalnız bir muayyen zaman için yemek ve içmekten sa-

kınmak değil, aynı zamanda her fenalıktan sakınmak gayesini tazammun eder. Demek ki Orucun farz olmasında bir takım hikmet, maslahat ve menfaatler var.

Cenabı hak esbabı müsebbebata şer'an ve kaderen bağlamıştır. Kullanın maslahat ve menfaatlerini her hususta, sevabında ve ikabında; emirlerinde ve nehilerinde; dünyada ve ahirette esbaba bağlamıştır. Mevcudat nasıl esbap ve müsebbabat silsilesi ise, şer'î ve dinî hükümlerde böyledir. Dinî ve şer'î hükümlerin hepsi, kullara ait hikmet ve maslahatları, dünyevî ve uhrevî menfaatleri tazammun eder.

Kur'anı kerim gerek Allah ile kul arasındaki münasebetleri tanzim eden ibadetler ve gerek insanlar arasındaki münasebetleri düzenliyen muamelât hususlarında bir kısmı sarih ve katî nas şeklinde bulunan, diğer kısmı esas kaidelere göre ayetlerden çıkarılan bir çok ahkâm ortaya koymuştur.

Gerek ibadetler, gerek ahlâk ve muamelât bakımından Kur'anı derin bir görüşle inceleyip düşünenlerin onun her emir ve nehyinde ve her hükmünde nasıl açık hikmetleri, büyük faydaları, yüksek maksatları ihtiva etmekte olduğunu anlamakta tereddüt göstermezler. Esasen bir çok hükümlerde, hükmün illet ve menatı ve onun teşriindeki hikmeti de beraber göstermiştir. Binaenaleyh, Cenabıhak tarafından kullarına "Yap" veyahut "Yapma" diye vukubulan tekliflerin her birinde yüksek bir hikmet, dünya ve ahirete ait bir menfaat ve maslahat vardır. Ancak, bunların birçoğu açıktır, bir kısmı düşünmekle bulunur; bazılarındaki hikmet de düşünmekle temamiyle bilinmez.

Evet aklımız, Kur'anın her bir hükmü altında gizlenmiş olan ilâhî maksat ve gayelerin hepsini ihataya muktedir değildir. Bir takım ahkâm vardır ki onun teşriî hikmeti, idrakımızdan uzaktır. Namazların Rekatlarının sayılarında olduğu gibi. Gerçi bunlar hakkında da bir takım hikmetler söylenme-

ğe çalışılmış ise de onlar esaslı bir şeye müstenit değildir. Fakat bu, onların hikmet ve maslahattan, yahut def'i mazarrat ve mefsedet kabiliyetinden mahrum olduğundan değil, belki onların tazammun eylediği hikmetlerin açıkça bildirilmemiş ve ondaki hikmeti idrakten akıllarımızın aciz olmasından ileri gelmektedir. Kur'anda nice ahkâm ve hakikatler vardır ki asırlarca basiretlerimize gizli kaldığı halde tecrübe, ve hâdiselerin teyitlerine mazhar ola ola gün gibi, meydana çıkmıştır. Binaenaleyh Kur'anı kerimin teşri eylediği hükümlerin hepsinde, hikmeti bizce ister belli olsun ister belli olmasın, her halde birer maslahat ve beşeriyeti hidayete sevk eden bir fazilet vardır ki, hikmeti bizce belli olanları da olmıyanları da, **Allahın** emri olduğu için, yapmak vazifemizdir. Bununla beraber, bunların hikmetini aramaktan da memnu değiliz. **Allahın** tekvini âyetleri de böyledir.

Kur'anı kerim, başka dinlerin kitapları gibi olsaydı muhteviyatını "kabul ve teslimden başka çaremiz yok" der ve bahis mevzuu olan ahkâmın dayanmakta olduğu illetleri ve gayeleri anlamak için inceden inceye tetkiklere girişmeğe kendimizde bir hak ve salâhiyet görmezdik, fakat böyle bir hareket, islâmın esas kaidelerine uygun düşmez. Binaenaleyh, Kur'anın gerek emirlerinden ve gerek nehilerinden hiç biri beşerî fitratın ve içtimâî kanunların mukteziyatına aykırı olmıyan fitrî bir kitap olduğunu sabit bir hakikat olarak kabul etmek zarureti vardır. Bir çok ahkâmda olduğu gibi orucun teşriindeki hikmeti de Kur'anı kerim şöyle açıklamıştır.

"Ey müminler, Oruç üzerinize farz kıldım, ta ki ittika edesiniz, Oruç sayesinde nefsinize ve şehvetlerinize hâkim olmak melekesini kazanarak kötü meyillerden, kötü arzulardan, masiyetlerden, günahlardan, tehlikelerden sakınıp takva mertebesine erebilesiniz."

Görülüyor ki, Orucun farz olduğunu bildiren âyet'in son kısmı islâm'da, orucun farz olmasındaki hikmet ve menfaa'leri, fayda ve maslahatları, illet ve maksatları bütün şümuliyle ifade eden ilâhî bir beyandır. Bütün bunlar; maddî mânevî, dinî, dünyevî maksatlara şamil olan "ittika" da icmâl olunmuştur. Şimdi bunun mânasını izah edelim: "İttika" yahut "takva" nın mânası, kuvvetli bir himayeye girerek elem ve zarar verecek şeylerden sakınıp kendini iyice korumak demektir. En şamil ve en kuvvetli vikaye ise ancak Allahın vikayesidir. Allahın himayesidir. Böyle bir himayeye girmektedir ki insan dünya ve ahirette kendisine elem ve zarar veren şeylerden, nefsinin korur ve iyi şeyleri iltiza meder. Âyeti kerime, Oruç tutmanın böyle bir himayeye girmek olduğunu haber veriyor. Çünkü oruç, nefsin bütün arzularını yenmek ve iradesine hâkim olmak demektir. İradesine hâkim olan bir kimse, şehvani ve gayri meşru arzuları daima yener; nefsinin azgınlıktan, fuhuş ve kötü olan şeylerden alıkor, hasis emelleri ve bunlarla dünyevî yükselme davalarını istihkar ettirir, hayatın gerçekten olan lezzetini, kalbin Allaha incizabını artırır.

Oruç sayesinde insan kendisini zabt etmesini, nefsinin de lüzumuna göre kullanmasını bilir. Aleyhiselâm efendimizin, nefisleri azgın olanlar hakkında "Oruç tutsun" buyurması bundandır. Hiç bir kayda tâbi olmaksızın nefsin arzuları peşinde koşmak, şehvanî lezzetler içine dalmak, şüphe yok ki, ruh ile kudsî kemalât ve ilâhî feyiz arasında bir perdedir. Bu perde, ilâhî feyze erişmek ve ondan ilham almak lezzetinden ruhu mahrum kılar. Bundan dolayıdır ki makamat sahibi arifler, ne zaman ilâhî feyz ve zevkten uzaklaştıklarını hissedersen he men oruca baş vururlar. Demek ki oruç ahlâkî ve ruhî yükselmeyi, nefse hâkim olmayı ve irade terbiyesini tazammun etmektedir ve orucun güzel olması da bundandır. Yemek, içmek vesaire gibi tabii ve zaruri ihtiyaçları terketmek bizzat maksut

değil, belki bir vesiledir. Asıl maksut olan, **Allahın emrini** yerine getirmekle nefsi, measiden sakınmaya alıştırmak ve iradeyi terbiye etmek, ahlâkı tehzip ve böylece cemiyeti ıslahtır. Şariin nazarında orucun hasen (güzel) olması da bundandır.

Sonra sabır denilen ahlâkî haslet, her bakımdan, hayatta en büyük meziyettir. Her emri yerine getirmek, en müşkül işleri başarmak sabır ile olur. Kötü ve fakat nefis için en cazip olan şeyleri yapmamak hususunda mukavemet göstermekte sabır iledir. Hayatın bin bir acılarına da sabır ile mukavemet olunur. Sabretmesini bilmiyenler, bütün hürriyetlerini, hele refah içinde yaşayanlar, şehvetlerine kaptırırlar, haram helâl seçemezler, vicdanları da istemiye istemiye bir çok kötülük yaparlar, hikmeti-teşriine muvafık olarak tutulan oruçlar sabır denilen hasleti insanda meleke haline getiren en birinci âmildir. Bu melekeyi elde etmemiş olanlar birgün aç kalmakla hemen ölüvereceklerini sanırlar. Orucu vücuda zararlı diye telâkki etmekte, böyle bir vehmin mahsulüdür. Halbuki oruç, gerek ferdî, gerek içtimâî bakımdan büyük bir ruh terbiyesini haiz olduğu gibi midenin dinlenmesi ile de sıhhi birtakım faydaları bulunan bedenî bir riyazettir; sıhhati koruma kanunlarının durmadan tavsiye ettiği bir çeşit himyedir. Yeter ki oruç **Peygamber** efendimizin tarif ettikleri gibi tutulsun, sehur ve iftar yemekleri ona göre tanzim edilsin.

Hayatta öyle zamanlar olur ki günlerce açlığa tahammülü itiyat ettirebilecek bir beden terbiyesinin lüzumunu insan derhal takdir eder. **Peygamber** efendimizin "**Oruç ateşten koruyan bir kalkandır**" buyurması bu bakımdan da, yüksek bir hakikatin ifadesidir.

Hülâsa: Orucun bedene mukavemet, mideye istirahat, sabrû-metanet, nefsanî iktisat gibi bir takım rûhanî ve cismanî faydaları, hayatın ve insanlığın tadını tatdıran ve fakirlerin hallerini duyuran içtimâî ve ahlâkî menfaatleri vardır; ve bun-

lar açıktır. Fakat bütün bunların hepsi birer faydadır, orucun farz olmasının yegâne illet ve hikmeti değıldirler. Orucun farz olmasının asıl hikmeti: Hâkim olan **Allahın** emrine inkiyat ile ubudiyet ve kulluk zevkini tatmak ve böylece ruhu riya ve gösteriş gibi şeylerden temizliyerek kuvvet ve ihlâsı artırmak ve kendini bizzat **Allahın** vikâyesine tevdi için nefsiyle mücadele etmektir. Nasıl ki Cenabıhak bir hadisi kutside "**Oruç benim içindir ve onun mükâfatını ancak ben veririm**" buyurmuştur. Binaenaleyh, oruç tutmak için dünyada veya âhirette ona terettüp edecek şu veya bu faydayı değil, **Allahın** emri olduğunu düşünmek lâzımdır. Oruç, her şeyden evvel, **Allahın** emridir ve dinî bir vazifedir; vazife şu veya bu gibi bir faydadan dolayı değil, vazife olarak yapılmalıdır. Vazifeden gaye, yine vazifedir ve en yüksek ahlâk da vazifeyi böyle anlamaktır.

Bir memur âmirinden aldığı emri hikmet ve menfaatini düşünerek sırf bu menfaat için, o emri yerine getirirse âmirine olan bu itaat tam bir teslimiyet ifade etmez. Eğer o emrin hikmet ve menfaatini düşünmiyerek yalnız âmirin emrini yerine getirmek gayesini düşünürse işte ozaman âmirine karşı tam bir inkiyat ve teslimiyet göstermiş olur. Şimdi söylediğimiz gibi, **Allahın** her emrinde, her nehyinde mutlaka bir hikmet, bizim dünyamıza ve ahiretimize yarıyan bir menfaat ve maslahat vardır. Buna böylece inanır ve itikat ederiz. Fakat biz yine onları **Allahın** emri oldukları için yaparız. **Allahın** nehyedip yapmayın dediklerinden de bu maksatla kaçınırız.

Hülâsa: İslâm'da oruç ne vesenilerin ve putperestlerin itikatları gibi ilâhların öfkelerini teskin etmek içindir, nede bazı kavimlerde görüldüğü gibi nefsi tazip etmek maksadiyle yapılan bir şeydir. Belki **Allahın** emrine inkiyat ile terbiye ve iradesine sahip olmak melekelerini elde etmektir. Bu ise bize ait bir faydadır. Yukarıdaki izahattan da anlaşılacağı veçhile Oruç, nefsi tehzip ve terbiye eden âmillerin başında gelir. Çün-

kü oruç, insanın sadece kendi nefesine bırakılmış bir vecibe, **Allah** ile kul arasında bir sırdır. Bunun üzerinde **Allahtan** başka bir gözcü yoktur. İnsan oruç tutmadan da, eğer isterse, kendisini oruçlu gösterebilir. Şu halde senenin muayyen bir ayında, her gün sabahın belirli bir dakikasından akşamın belirli bir dakikasına kadar bedenî ve nefsî en şiddetli arzuların her çeşidinden kendisini tutması ve bunu da **Allahın** emri olarak yapması hiç şüphe yok ki insanda ilâhî bir mürakabe altında olduğu melekesini en kuvvetli bir surette inkişaf ettirecek ve bu yoldaki imanını sağlamlaştıracaktır. Her an **Allahın** mürakabesi altında olduğu yolunda kuvvetli bir imana sahip olan insan ise «nefsine hâkim, iradesine sahip» demektir. Helâl ve meşru olduğu halde, yalnız **Allahın** emrine itaat kasdile, muayyen bir zaman için yemeden içmeden ve cinsî münasebette bulunmadan nefislerini alkoyanlar, yerine göre kendisini zaptetmesini, nefsinî lüzumuna göre kullanmasını bileceklerinden şehvetlerinin ve gayri meşru arzularının önünde bir oyuncak gibi yuvarlanmazlar. (A. S.) efendimizin, nefisleri azgın olanlar hakkında: «**Oruç tutsun, çünkü orucun büyük bir tesiri vardır**» buyurması da bundandır.

Dünyada ferdî ve içtimâî kötülüklerin hemen hepsi, irade gevşekliğinden ve nefsine hâkim olamamaktan ileri geldiği düşünülürse orucun ehemmiyeti bir kat daha artmış olur.

«Üzerinize farz kılınan oruç, sayılı ve mahdud günlerdedir; hem de sizin sihhatinizi bozmayacak, takatınızı tüketmeyecek bir suretle mazeretlerinizi de gözeterek farz kılınmıştır. Öyle ise bugünlerde oruç tutmakla mükellef olanlardan hanginizin oruçtan zarar görecektir derecede hasta olur, yahut yolculuk halinde bulunursa diğer günler yani iyi olduğu veya seferden döndüğü zaman (hasta veya misafirken tutamadığı günler sayısınca) oruç tutsun; bunlara her halde eda etmek farz değil, oruç tutmamaya ruhsat vardır.....»

Görülüyor ki oruç mükellef ve ehliyetli her mümine farz olmakla beraber hasta veya misafir (yolcu) olanlara mutlaka o günlerde eda etmek de farz değildir. O günlerde oruç tutmaya onlar için ruhsat verilmiştir. Bunlar hasta veya misafir oldukları günlerin oruçlarını tutmazlarsa iyi olduktan veyahut misafirlikten çıktıktan sonra gününne gün kaza ederler.

Oruç tutmamak ruhsatına sebep olan hastalığın keyfiyeti hakkında bir takım rivayetler varsa da ayetin itlakından anlaşılan, bunun herkesin kendisi takdir edeceği bir şey olmasıdır. Oruç tutmakla hasta olacak, yahut esasen mevcut olan bir hastalığı artacaksa vey hastalığın uzamasına sebep olacaksa, o halde oruç tutmaz. Gebe veya emzikli kadınlar oruç tuttuklarında nefsine veya çocuğuna bir zarar geleceğini bilirlerse Ramazanda tutmıyarak sonra kaza ederler.

Sefer müddetine gelince: hastalıkla seferin bir arada zikrolunmasından anlaşılır ki bunda da maksat meşakkat ve güçlülük. Evet yolculukta bir güçlük vardır; fakat bu güçlük ve meşakkat, kolay kolay takdir edilecek bir şey değildir. Bu cihet, herkesin haline göre değişebilir. Bir adam için güçlüklerle dolu olan bir yolculuk, başkası için öyle değildir. Bu gibi şeyler adamına göre değişebilir. İşte bunu mazbut bir kaide altına almak için yolculuk hali meşakkate delil ve alamet sayılmış ve sefer üzerinde bulunmak, kim olursa olsun, ruhsata sebep sayılmıştır.

18 saatlik yolculuğun şer'an ruhsata sebep sahih bir sebep olduğunda ittifak vardır.

Bunda mikyas, hergün için mutedil yürüyüşle altı saatlik mesafedir. Bu mikyas kara, deniz yolculuğu gibi vasıtalarla gidenler için de adeten ve umumî ve mutavassıt olan vesaitin tabii ve adî seyridir. Fevkalâde sür'atli veya fevkalâde ağır giden hususî vasıtalara itibar yoktur. Bunun için karada yaya veya kervan yürüyüşü, denizde de mutedil rüzgârlarda gemi

yürüyüşü mikyas olmuştur. Geçici bir hastalık gibi misafirlik te geçici bir mazerettir ve hükmü de şimdi söylediğimiz gibidir.

Bir de daimî mâzeret vardır ki onlar hakkındaki hüküm de âyeti kerimede şöyle beyan buyrulmuştur: **(Oruca güçlüğüle dayanabilen, yahut oruca dayanamıyan, orucu çok güçsüzen, yani oruç takatlarını tüketecek ve dayanıp kalacak olanlara gelince; bu gibiler üzerine de her günün orucu yerine bir yoksul yemeği olarak fidye, yani bir miskin, bir yoksulun yiyeceğini vermek farzdır. Her kim kendi göynüyle hayırına olarak fidyeyi arttırsa kendisi için hayırlıdır. Bununla beraber oruç tutmak daha hayırlıdır.)** Şimdi bu nokta üzerinde biraz duralım: Âyetteki **(Yutikûnehû)** kelimesi; **itaka, takat** ve **tavk** köklerinden. Müfessirlerden bazıları **itakaya istitaat** mânası verdiklerinden bu âyetin (Müslümanlığın ilk zamanlarında hastalık veya misafirlik gibi özrü olmayan ve oruç tutmaya takatı yeten kimseler için oruç tutmakla tutmamak beyninde muhayyerlik olduğuna delâlet ettiğini, ilk zamanlarda dileyen oruç tutup dileyen de tutmayarak fidye verdiğini ve fakat bu hükmün bundan sonra gelen âyetle neshedildiğini ve böylece bu âyetin mensuh olduğunu) söylemişler ve fikirlerini bazı rivayetlerle teyide çalışmışlardır. Kur'an tercemesile meşgul olan bazı kimseler de bunlara uyararak bu âyeti şöyle terceme etmişlerdir: **(Sizden hasta veya yolculuk halinde bulunup ta oruç tutamıyanlar tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsunlar; oruç tutmaya muktedir olanlar her gün için bir fakire fidye versinler.)** Başta Kur'anın ilk Müfessirlerinden İbni Abbas (Rd. Anh.) olduğu halde birçok Müfessirler, bu âyetin mensuh olmayıp mühkem olduğunu söylemişlerdir ki bizde bunlarla beraberiz. Bunu tercih etmemizin sebeplerini izah edelim: Evvelâ burada **itaka** kelimesinin **istitaat** mânasına olmadığına delâlet eden karineler vardır. Eğer ita-

kayı istitaat mânasına hamledecek olursak mâna, biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, şöyle olacaktır: «**Oruç tutamıyacak olan hastalarla yolcular tutamadıkları günleri sonra kaza etsinler; oruca gücü yetenler de fidye versinler**» âyete bu mânayı vermek, gayri makul bir tenakuz teşkil eder. Çünkü oruca gücü yetenlere fidye vacip olunca, fidye ile oruç borcu ödenince, oruç tutması lâzım gelenler oruca gücü yetmeyen acezeden ibaret kalmak iktiza edecektir. Hasta ve misafire tutamadığı günleri sonradan kaza etmek vacip olduğu halde sahih ve mukimin oruç tutmakla fidye vermek arasında muhayyer olması da başka bir tenakuz demektir. **Allahın** beliğ kelâmında böyle gayri makul bir şey bulunamaz.

Bundan başka, kelimeden murad olan mânayı gösterecek ve tayin edecek karine de vardır. Çünkü bunun üst tarafında hastayla misafir hakkındaki ruhsat zikredilmiştir. Demek bundan muradı ilâhî, üst tarafındakilerden başka ve fakat bir bakımdan onlara benzeyen ve bununla beraber onlar gibi sonraki günlerde kaza edilebilmek ümidi de bulunmayan bir sınıf olacaktır. Âyeti Kerimede sayılı günlerde oruç tutmak farz olduğu bildirildikten sonra üç sınıf hakkındaki ruhsat ve müsamaha da gösterilmiş oluyor ki bunlardan biri geçici bir hastalığı olan ikincisi geçici bir mazereti bulunan (misafir), üçüncüsü de mazereti geçici olmayıp devamlı olan. Binaenaleyh yukarıdaki karinej mania (İtakayı istitaat mânasına almaktan meneden karine) ile bu karinei muayyine bir araya gelince burada **itakanın** «son derece güçsünmek, güç tükenmek, zor dayanmak, hattâ dayanmamakk» mânasına olduğu teayyün eder. Bazıları «burada bir (Lâ) kelimesi mukadderdir, (Yutikûnehû), (Lâ yutikûnehu) demektir» demişlerse de buna lüzum yoktur. Çünkü esasen (itaka) ve (yutikune) fiilinin bizzat cevherinde» güçlük, takat yetirememek, çok güçlükle dayanmak, dayanıp kalmak, tehamül edememek» mânaları vardır (1): ve hattâ bu fiil, madde-

(1) Müfredatı ragîp, Lisanül - arap, Külliyyatı Ebilbaka, Besair, Keşşaf tefsiri Buhari şerhi Feyzül - kadir tahavi - müşkilülâsar.

siyle ancak bu mânada kullanılır. «Yutikune» kelimesi, dirayeten bu mânaya olduğu gibi rivayet bakımından da böyledir. Çünkü bunun «yutavvikunehu = Lâyutikunehu» diye tefsir edilmiş olduğunu görüyoruz. Şaz kiraetlerde buna delâlet eder. Binaenaleyh, Kur'an'ı Kerim'i terceme etmeğe kalkışan bazı kimselerin bu nazmı celili «Oruç tutmaya muktedir olanlar» diye tercüme etmeleri doğru değildir, hatadır. Âyetin mensuh olduğunu söyleyenlerin delilleri de, biraz evvel de dediğimiz gibi, zayıftır, bu cihete gitmeğe lüzum da yoktur.

Bu hükmün kimler hakkında olduğuna gelince: bunlar şu suretle tasnif edilmiştir:

1 — Piri fanî, erkek olsun kadın olsun gittikçe takattan düşen ihtiyarlar;

2 — İyi olması âmidi bulunmayan zayıflık ve müzmin bir hastalığı olanlar. Bunlar genç de olsalar yine Fidyeye verirler. Bunlar Ramazanda oruç tutmuyarak her gün için bir miskine fidye verecek yani onun sabahlı akşamlı doyacağı şeyi verecektir. Fidyeye, Oruç yerine verilen bir bedeldir.

Bunlarda oruca dayanamamak fikri, delile dayanmış olduğundan bu bir vehim değildir. Fakat kendisini oruca alıştırmamış olmasından dolayı oruca dayanamayacağını veya pek çok güçlülükle dayanabileceğini sanmak böyle değildir. Onların bu zanları bir delile müstenit değildir.

«Üzerinize oruç farz olan o sayılı günler, Ramazan ayıdır. Ramazan; öyle bir aydır ki, âyetleri bütün insanlar için hidayetten ibaret olan, hak ile batılı ayıran, insanları doğruya, hakka, hayır ve saadete kılavuzhyan, onlara saadet yolunu gösteren Kur'an bu ayda nâzil oldu».

«Sayılı günlerde üzerinize Oruç farz oldu» mealindeki âyette geçen sayılı günler, gerek miktar ve gerek vakit bakımından mücmel olduğundan bu âyeti kerime o icmali beyan ve

tefsir etmiştir. Binaenaleyh, üzerimize Oruç farz kılındığı bildirilen sayılı günlerden maksat, Ramazan ayıdır.

Şehrû-Ramazân = Ramazan ayı, Oruç ayının özel adı olmuştur. Ramazan kelimesinin lûgat mânasında temizlik, yakmak, keskinlik, mânaları bulunduğu gibi, dinî kullanılışında da günahları yakıp yoketmek ve **Allaha muzaf** olmak mânaları gözetilmiştir. Peygamber efendimizin bu mübarek ayı «evveli rahmet, ortası mağfîret, sonu da ateşten kurtulmak» diye tavsif buyurması da bundandır. Lûgat kitaplarında bu isim hakkında haylıca malûmat varsa da buraya almaktan sarfinazar edilmiştir.

KUR'AN:

Kur'an; Peygamberimiz **Muhammed Mustafa** (S. A.)e özel bir surette **Cenabı Allah** tarafından inzal olunup bize tevatür yolu ile naklolunan nazm (lâfz)ı arabîdir. Buna «kitap, Kelâmullah, Kelâmî Kadim, Mushaf» denir. Şu tarife nazaran Kur'an, 4 unsuru ihtiva eder:

- 1 — Nazm (Lâfız) olmak,
- 2 — Arabî olmak,
- 3 — Hazreti Muhammed sallâllahü aleyhi ve sellem münzel olmak,
- 4 — Peygamberimizden bize tevatür tarikile nakledilmiş olmak. Binaenaleyh bu unsurlardan biri eksik olursa buna Kur'an denilmez.

İnzal ve tenzil:

İnzal def'aten, tenzil de tedricen indirmek demektir. Kur'an'ı Kerim ise, 23 senede tedricen indirilmiştir. Burada «**şehrû-Ramazanda inzal olundu**» buyurulması, sayanı dikkat ise de bundan maksat Kur'anın inzalinin başlangıcı Ramazan ayında demektir.

Bu âyeti kerimeden öğreniyoruz ki Kur'an, Peygamberimize Ramazan ayında inzal olunmuştur. Acaba Kur'anın inzali ne demektir?... İnzalin lûgat mânası, bir cismi yukarıdan aşağıya indirmek demektir.

Kur'anın inzali, nazım ve mânanın Allah tarafından Resulâllaha vahy olunması mânasında bir hakikati şer'iyyedir. İlim ve kudreti ilâhiye muhitikül mebdeikül olduğu cihetle arşın üstünde rutbeten âli ve ona nisbetle nebî Sallâllahü aleyhi ve sellemın kalbi altında olduğundan vehye iza! ve tenzil itlak edilmiştir. Zaten marifet noktai nazarından bakıldığı zaman her ferdin vücudü muhiti kâinat içinde bir arz ve kalp onun merkezidir. Harici malûmat, o merkeze muhitten ve semavî afaktan inerek gelir. Enfüsi malûmat, merkezden muhite yükseilir. **Peygambere** vukubulan vahy ise **Peygamberin** kendi vücudünden ve kendi kalbinden çıkan efkâr, temenniyat, dua, münacat ve hitabat kabilinden olmayıp hariçten kalbine doğru vaki olan kuvvetli, meleküti ve ilâhî bir tesir olduğu cihetle bunun hakkında inzal, tenzil, nüzul tâbirleri bilhaassa bu hakikati da ihtar eder. O adi bir ilham ve hads değildir. İşte Kur'anı kerim, böylece, kuvvetli olarak bir ramazanı şerifin kadir gecesi **Peygamberimize** vahy olunmaya başlamıştır. Yani, Kur'anın ilk vahy olunmaya başlaması bir ramazan gecesi olmuştur. Yoksa Kur'anı kerim tedricen' yani ayet, ayet sure, sure nazil olmuş ve tam 23 senede tamamlanmıştır. Ramazanı şerif ayının diğer aylar üzerine üstünlüğü de bundan (Kur'anın ilk nüzülü Ramazanı Şerifte vaki olmasından)dır.

Kur'anı kerimde bu mübarek aydan başka bilhassa **Allahın** medhüsenasına mazhar olarak ismi söylenmiş bir ay olmaması, bunun kadrinin yüksekliğine büyük bir delildir. Bunun içindir ki Orucun farz olması da bu aya tahsis edilmiştir.

Kur'an bütün insanlara bir hidayettir:

“Kur'an bütün insanlar için hidayettir, doğruya ve hayra götüren, hak ile batıl arasını ayıran açık deliller ve alâmetlerdir.”

Ayeti kerimede Kur'anın ramazan ayında inzal olduğu bildirildikten sonra onun “bütün insanlara bir hidayet olduğu, insanların her yerde, her devirde her sınıfına lâzım olan hidayeti şamil bulunduğu; sonra hidayete ait en sarîh delilleri ve beyyineleri muhtevi olduğu, daha sonra da onun hakkı batıldan ayırt eylediği beyan buyruluyor.

Şimdi hidayet ne demektir ve Kur'anın insanlara hidayet olması ne suretledir. bunu inceliyelim.

Hidayet; matluba, istenilen hayra iletcek şeye rîfk ve mülâyemetle delâlet ve rehberliktir. Bu ise, gideceği yolu sadece gösterivermek veya yola götürüvermek ve hattâ nihayete kadar götürüvermek suretlerinden biri ile tahakkuk edebilir. Fakat hidayet birinci şekilde tahakkuk eder. Bununla Kur'anın hidayeti sabittir. Matluba kadar götürmesi şart değildir. Kur'anın insanlara hidayeti demek, Allah teâlânın Kur'an ile hidayeti demek olduğunda şüphe yoktur.

Allah teâlânın hidayeti; hususiyetleri itibariyle, sayısız olduğu gibi neveleri itibariyle de böyledir. Bununla beraber şöylece hülâsa etmek mümkündür.

1 — Fitrî bir ilhâm ile olan hidayet, doğdukları günden itibaren çocuklarda ve alelumum hayvanlarda şahsını ve nevinin bekasını temin için, görülen hareketler, bunun neticesidir. Çocuk, fitrî bir ilham ile matlubuna vâsıl olur. Hayvanlarda böyle. (1) **“Peygamberlere vukubulan vahy ve ilham bundan başkadır. O, en yüksek bir tecellidir.**

---

(1) Kur'an sure : 16 ayet; 68, 69

2 — İnsanın kendisine lâzım olan şeyleri yapmasına sebep olan dış duygularla iç şuurlarını, akli ve iradî ve hattâ tabii ve hayvanî kuvvetlerini ihsan ve idame etmek suretiyle hidayet. Bunda hayvanlar insanla kısmen müsterektir.

3 — Hak ile batılı; eğri ile doğruyu, salah ile fesadı birbirinden ayırt edecek; illet ve malûlü, sebepleri ve müsebbep-leri birbirine rapt ederek bunlardan hükümler ve neticeler çıkaracak akıl ve zekâ vermekle hidayet ((I). İnsanın tabiata hâkim olması, tabiatın sırlarını öğrenerek onu istediği gibi kullanması ve Allahın tekvini ve teşrii kanunlarının inceliklerini bilmesi de bununladır.

4 — **Peygamberler** göndermek ve kitaplar indirmek suretiyle olan hidayet bu bakımdan **Peygamberlere** gönderilmiş olan diğer kitapların da belirli bir zaman ve gönderildikleri kavimler için birer nur ve hidayet olduğunu ve fakat Kur'anı kerimin bir zaman ve mekân ile bağlı olmayarak her zaman ve her yerde bütün insanlar için bir saadet rehberi bulunduğunu yine kur'andan öğreniyoruz. Bunun daha iyi anlaşılması için kur'anın muhteviyatını şöyle bir hülâsa edelim:

I — İnanılması ve iman edilmesi vacip olan tevhit, iman ve akaid.

(Allaha, meleklerine, kitaplarına, **Peygamberlerine**, ahiret gününe ve diğer mümenün-bihe ima ngibi.) İman ile küfür bey-nindeki haddi fasıl. Bu bahislerde Kur'an doğru ve hak itikadın, sahih bir imanın nasıl elde edileceğini ve bu hususta aklın vazifesini göstermiştir.

2 — (İman ve itikadı kalplere yerleştiren ve insanı **Allaha** yükselten ibadet ve ahlâk esasları. Yalnız ahlâka dair (800) den ziyade ayet vardır.)

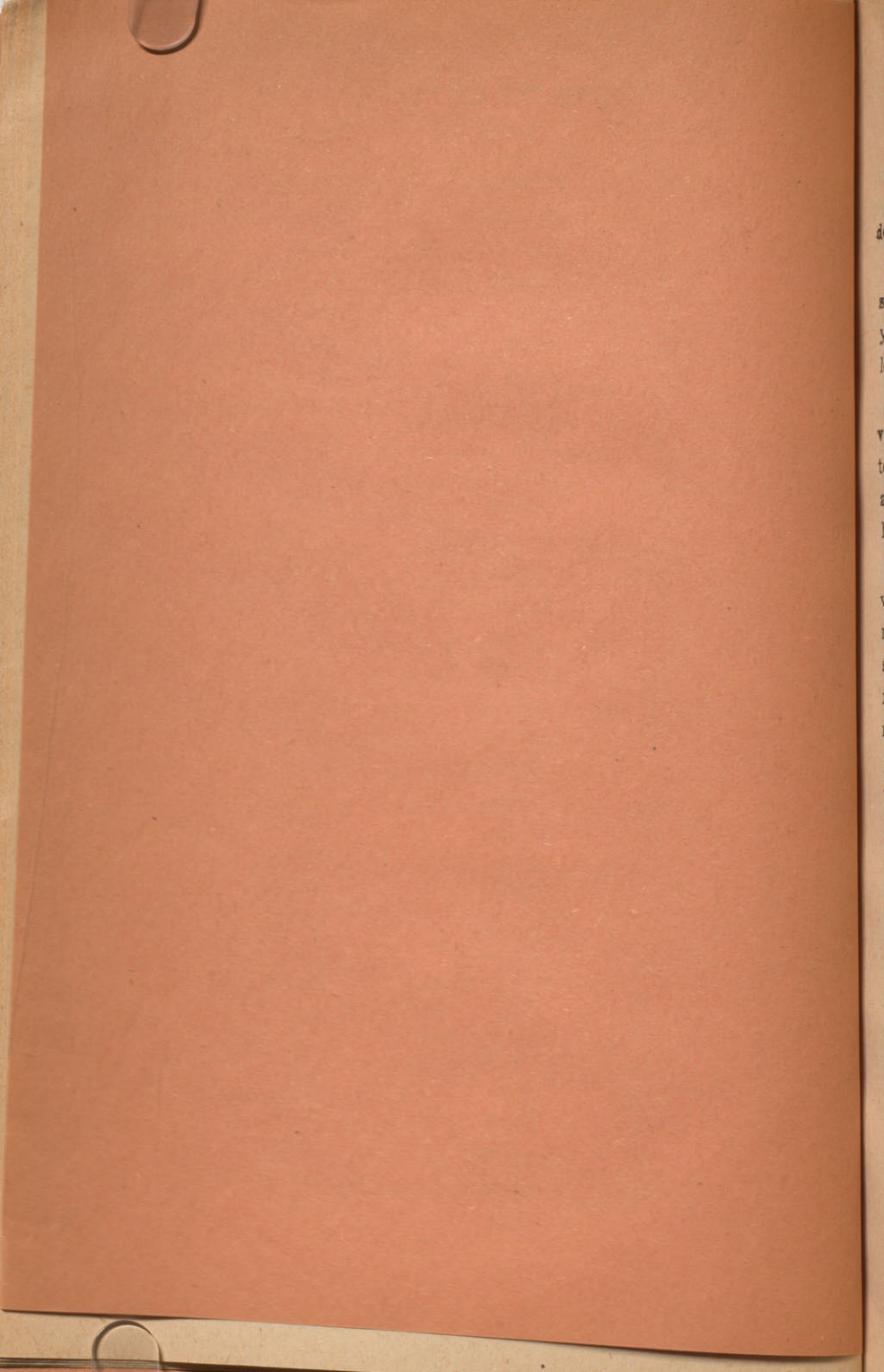
(1) Külliyat sahibi bunu birinci ve bundan sonrakini de ikinci olarak sayarsa da diğer taksim daha esaslî ve tabii tertibe de uygundur.

DÜZELTME CETVELİ

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
Önsöz	14	Muhamed	Muhammet
7	16	günlerden	günlerde
9	13	Hışret	Hicret
17	9	kendisi	kendisinin
17	11	vey	veya
17	25	sebeb	(bu kelime çıkarılacak)
20	14	âmidi	ümidi
29	19	Bunlada	Bununla da
22	9	izal	inzal
22	10	edilbiştir	edilmiştir
26	11	sormak	sormanın
26	24	put prestte	putperest te
29	24,25	olmazsa	olmaz da
30	17	haftalanacağına	hastalanacağını
58	son satır	oması	olması
70	21	çekmektir	çekmektir
72	5	sağar	sağlar
73	27	futulmuşlardır	tutulmuşlardır
78	26	günleine	günlerine
90	28	hsaba	hesaba
92	23	Vern	veren
96	7	dinin	dininin
96	8	amımı	samimî
96	24	kutsa	kutsal
97	13	vkayesne	vikayesine
98	4	nassı kur'anî	Hadisi Nebevî
104	25	böyle	köle
106	2,3	yapılmasına	yapılmasını
120	29	alun	olun
121	11	hünü	günü
121	18	verme	vermeyin
121	19	isteme	istemeyin
122	14	sözü	özü

Kur'an, ahlâk ve âdabın hayır ve faziletin yalnız esaslarını değil, bütün teferruatını da açıkça anlatmıştır.

3 — Kâinat denilen tekvin kitabının her sayfası ve her satırı üzerinde uzun uzun düşünmeyi ve onlarda incelemeler yapmağı teşvik ve emreden ayetler. Gazalı, bu husustaki ayetlerin (700) kadar olduğunu söyler.

4 — Bizden önce geçmiş milletlerin ve ferdlerin hallerini ve akibetlerini, onların nasıl yükseldiklerini ve ne için tarihten silinip gittiklerini hikâye eden ve bizi de onlardan ibret almağa çağırان ve bu yolda Allahın değişmiyen kanunlarını haber veren ayetler (Kıssalar ve hikâyeler) .

5 — İnsanları yeptikleri işlerin neticeleriyle müjdeleyen, veyahut korkutan, yani Allaha iman ve ibadetle doğrudan ayrılmıyanlara Allahın mükâfatını vaad ve tebşir ve bunun aksine hareket edenleri Allahın azabıyla korkutan ayetler, bu mükâfat ve azap, dünya ve ahiret nimetleriyle azaplarına şamildir.

6 — Birbirimizle olan münasebet ve alakayı tanzim ve bizi ittiba'a davet eden ameli-ahkâm. Kur'anda (350) kadar ayet bunlardan bahseder.

Bu ahkâmı beyan etmek hususunda Kur'anın metodu bambaşkadır. Kur'anda bazı ahkâm vardır ki onlar kat'idir, mahalli içtihad değildir. İnanılması vacip olan esaslarla namazın, Orucun, zekâtın farz; zinanın, iftira etmenin, başkasının malına, ırz ve namusuna tecavüzün haram olması gibi. Bunlara ahkâmı asliye ve usulü diniye denir.

Bazıları da var ki onlarda müctehitlerin içtihatları cereyan etmiştir. Bunlara ahkâmı feriyeye denir. Müfessirlerden bazılarının göre (I) ayetteki birinci "hüden" ahkâmı asliyeye, ikincisi de ahkâmı feriyeye'ye işaret olduğunu söylemişlerdir.

Şu hülâsaya dikkat edilince görülür ki Kur'anı Kerim, ahkâmı asliye ve fer'iyesiyle insanın gerek dünyası ve gerek ahireti ile ilgili olan her cihette insana rehberlik etmiş, hak ve hayra ulaşması için gereken yolu göstermiştir.

İslâmda tevhid, Ahkâmı asliyedendir. Bunun mânası, **Allahın** mutlak birliğini tasdik ve yalnız **Allaha** ibadet etmektir. Dinin esas temelinden olan bu kaide ile putperestlik yıkılırken bir taraftan rühbanların, diğer taraftan hükümdarların elde ettikleri imtiyazlı hakların ve insanlar üzerindeki temellüklerin temelleri de yıkıldı. Ovakitten itibaren **Allahtan** başkasına tapılamıyacağını, hükümdarlardan da hesap sormak beşeri haklardan olduğunu insanlar anladı. Kur'anın talim eylediği bu akide, insana tam bir hürriyet bahşetti. İnsanın kendi gibi ve hattâ kendisinden aşağı olan diğer mahlûkları ilâh mertebesine çıkarmasının bir zillet olduğunu gösterdi. Sonra söz hürriyetini, tenkit esaslarını vaz etti; müslümanlar arasında idare ve siyaset adamlarına icraatlarından dolayı hesap soracak ve azaları millet tarafından seçilecek bir hey'etin (Millet Vekillerinin) bulunması lüzumunu da anlattı.

İşte bu gibi düsturlar sayesinde ki taşlara, ağaçlara, yıldızlara tapan insanların gözleri açıldı ve böylece Kur'an, bütün insanlar için bir hidayet, hak ve batılı yekdiğerlerinden ayıran bir rehber oldu. Kendilerinden daha aşağı bir seviyede olan bir takım şeyleri ilâhlaştıran mecusi de, Put prestte islâm sayesinde o ağır kayıtlardan yavaş yavaş kurtuldu ve insanlığın izzet ve şerefini anladı.

Kur'anı Kerimin nazil olduğu zaman yer yüzünde insanlar biri yüksek, diğeri aşağı tabaka olmak üzere iki tabakaya ayrılmış bulunmakta idi. Mevcut hükümetlerin kanunları da aşağı tabakada bulunanları haklar ve vazifeler bakımından yukarı tabakanın altında tanırdı. Yüksek tabakalardakiler, diğerlerine esir muamelesi yapar, onları bütün işlerinde kullanır;

irzlarını, geçim vasıtalarını, mal ve mülklerini kendileri için mübah sayarlardı. Aşağı tabakalardakiler onlardan bir hak talep edemedikleri gibi, onlara söz bile söyleyemezlerdi. Kur'an, insanlar arasında faziletten başka bir imtiyaz, bir sınıf ayrılığı kabul etmemiş, bir köle ile bir hükümdarı hak ve adalet karşısında bir tutmuş ve böylece hak, adalet, müsavat fikirlerini yaymıştır.

Allahtan başka hiç birşeyin ilâhlaştırılamıyacağı, herhangi bir insanın diğerine tahakküm hakkı olmadığı da Kur'anın talimlerinden. Beşeriyet arasında bu kanunun cari olmaya başlamasından itibaren ahvalde bir takım değişiklik, itikat ve amel sahasında mühim inkılâplar husule gelmiştir. Bundan sonradır ki Garpte din adamlarının dilediklerine cennetten bir arsa satmak veya cennetin anahtarını vermek, istemediklerini cehenneme tıkmak gibi alış verişleri sona ermiştir. Kur'an dünya için de ahiret için de ilmin zaruri olduğunu ve bunun için de itikat, fikir, söz ve hareket hürriyetlerini talim ediyor, Kur'anı bize tebliğ buyuran Şanlı Peygamber de ilmin kadın ve erkek her müslümana farz olduğunu söylüyordu. Bu fikir çok geçmeden dünyanın her tarafına yayılmıştı.

Binaenaleyh Kura'nın itikadî, ahlâkî, medenî, sinai ve hayatî düsturları bütün insanlar için yeni bir devir açmış ve Kur'an, her yönden hidayet kaynağı olmuştur.

Ayetin diğer kısmına geçelim:

“Sizden her kim yolcu veya hasta olmayarak bu aya (Ramazan ayına) erişirse Ramazan ayını görür ve bulursa onu oruçla geçirsin, içinizden her kim ki hasta veyahut yolcu ise (Ramazan) da tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde tutsun; Allah size kolaylık istiyor, güçlük istemiyor...”

“Ramazan ayını bulan Ramazan ayına ulaşan onu oruçla geçirsin” buyrulmasında ince bir nükte, büyük bir hikmet var-

dır. Bu, Kur'anı Kerimin bir beşer kelâmı olmayıp ilmine nisbetle ezel ve ebed bir nokta mahiyetinde olan **Cenabı-Hakkın** kelâmı olduğuna en büyük delildir. **Cenabıhak** biliyor ki: Yer yüzünde senenin yarısı gece, yarısı gündüz olan yerlerde vardır, buralarda ramazan ayı diye bir ayda yoktur. Böyle olan yerlerde bir sene içinde sadece güneş doğarken, zevalden sonra, ikinci güneşi battıktan sonra olmak üzere sadece beş namazdan ibaret bir ibadetle iş bitecektir? Yoksa hiç kılmıyacaktır? Sonra Ramazan denilen ve her günü 24 saat olan bir ay yoktur. O halde ne olacak?.

Cenabıhak mutlak olarak "namaz kılınız"; "Ramazan ayını görürseniz oruç tutunuz" diye emir buyurdu. **Peygamber Efendimizde** namazın ve orucun vakitlerini, keyfiyetini beyan etti. Şu halde böyle ramazan diye bir ay bulunmayan veya yirmi dört saat içinde gecesi ve gündüzü bulunmayan yerlerde kendi içtihadları ile ve **Peygamberin** beyanına kıyas suretiyle 24 saatteki namaz vakitlerini takdir edecekler. Oruç ta böyledir. Onuda kendilerine en yakın olan mutedil memleketlere veyahut Mekke ve Medine'ye göre takdir ederler (I).

Bu ayeti kerimede misafir ile yolcu hakkındaki ahkâm tekrar olunarak mazeretlerin daima muteber olacağına bir kerre daha işaret olunmuş ve en sonra bütün bunlardan maksat bize güçlük değil, kolaylık murad olunduğu beyan buyrulmuştur.

Hasta ile yolcu hakkında oruç tutmak mı, yoksa tutmamak mı efdal ve hayırlı olduğunda fakihler (müctehit) üç ayrı fikir söylemişlerse de ayetlerin umumu birden mütalâa olunursa herhangi bir suretle, zarar, meşakkat ve güçlük olmazsa efdal olan oruçtu tumaktır, değilse yemektir. Bunu da en çok takdir edecek olan yolcu veya hastanın kendisidir. Çünkü **Cenabıhak** orucu farz kılmakla bizi sıkıntıya uğratmak istemez, belki

(I) Bundan sonraki bahisler de buna dair malûmat vardır.

bize kolaylık vermek ister. Hastalık ve yolculukta oruç ise bazan güç ve hattâ zararlı olabilir; bunun kolay tarafı tutmamiya ruhsattır. Bunun için zarar verecek ve güçlük doğuracak mazeretler hakkında ruhsatlar verilmiştir. Dinde asıl olan budur. "Güçlük, kolaylığı celp eder" kaidesi de bu ayetlerden alınmıştır.

Yine bu hikmete binaendir ki: Oruca niyet edip de oruçlu olduğunu unutarak yiyip içen veya muamelei zevciyede bulunan kimsenin orucu bozulmayacağını **Peygamber Efendimiz** beyan buyurmuştur. Yine islâmda kolaylığın bir esas olmasındandır ki: Oruca ehliyetli olduğu halde gerek ramazanda oruç tutmıya, gerek tutmayıpta sonra kaza etmeğe takatı olmıyan, oruca zor dayanabilecek, oruç bütün takatını tüketip kendisine zarar verecek olan ihtiyarlarla genç olduğu halde devamlı bir hastalıkla ihtiyarlar gibi takatı tükenmiş zayıflar hakkında da -malî kudreti bulunmak şartıyla- fidye vermeğe ruhsat verilmiştir. Hülâsa: **Cenabıhak** Orucu farz kılmakla esasen mümin kullarına hayat savaşında güçlüklerden kurtarıp kolaylığa mazhar kılmayı irade buyurmuştur. Oruç sayesinde kolay kolay nefis mücahedesine, nefis mühasebesine alışacak, lüzumunda sabır ve tahammül yolları öğrenilecek, hayatın güçlükleri yenilecek, dünya ve ahiret saadetine erilecektir. Böyle güçlükleri kolaylığa tebdil edecek olan oruç, hastalık ve yolculuk, ihtiyarlık ve takatsızlık gibi bazı hallerde kolay olmazsa güç olabilir. İşte ozaman da ya kolay bir zamanda tutmak üzere kazaya bırakmak veyahut fidye vermek suretiyle kolaylık ruhsatı meşru kılınmıştır.

Gerek bu âyeti kerime ve gerek buna benzer bir çok âyet ve hadisler bize şunu anlatıyor ki: Din kolaylıktan ibarettir. Binaenaleyh, dinin içine rifk ile girmek lâzımdır. Cenabı Hak kulları hakkında kolaylık murat ettikten sonra artık dinde güçlük, şiddet ve ifrat göstermek câiz olmaz. Şayet islâmın

farz kıldığı ibadetlerde güçlük ve meşakkat görenler olursa buna sebep, gerçekten bunlarda güçlük, yahut ağırlık olması değildir. Ancak beşerin tabiatında, ağır ve zararlı da olsa, her yasak edilene karşı bir temayül; her teklife karşı, hafif ve faydalı da olsa, güç ve ağır görmek meylî vardır. Evet namaz oruç, zekât, hac, bunların hepsi farzdır. Lâkin, yukarıdanberi yapılan izahlardan da anlaşıldığına göre insan bu farzları ancak kendisi için mümkün olabilen tarzda eda eder. Meselâ:

Namazı ayakta kılmak şarttır. Lâkin ayakta kılmaktan âciz ise oturduğu yerden kılar. Bunu da yapamazsa işaretle eda eder. Bu da mümkün olmazsa kazaya kalır. Yolcular için de ayrı ahkâm vardır. Oruçta böyledir.

Eğer yolculuktan, yahut hastalığından, yahut ihtiyarlığından, veyahut zayıflığından, veyahut gebe ve emzikli olmasından veyahut bunlardan başka ifası zarurî herhangi bir işten dolayı oruç, mükellefi son derece takatsız düşürür veya haftalanacağını bilirse bu gibi ahvalin hepsinde oruçlu harkında kolaylık gösteren ayrı ayrı hükümler vardır.

Görülüyor ki: bazılarına göre çok güç ve edası müşkül gibi görünen ve islâmın en belli başlı farzlarından olan namaz ile oruç dahi herkesin istitaatına göre kolay bir surette ve bir müşküle maruz kalmıyacak tarzda ifa edebileceği tekliflerdendir. Yeter ki müslümanlığın gaye ve maksatları iyi anlaşılmiş olsun; yeter ki müslümanlığın beşerî mevzuattan değil, ilâhî vahye dayanan, ilâhî bir din olduğuna ve bütün hükümlerinin en yüksek bir hikmet ve maslahatı tazammün ettiğine tam bir yakın ile iman edilmiş olsun.

“Kullarım, sana, Habibim, benden sorduklarında, muhakkak ki, ben yakınımır...”

Allahın bize yakın olması, zaman ve mekân bakımından değil, ilmi ileidir. Binaenaleyh bütün kâinatı idare eden Allah

tealâ; bilmez, işitmez kör ve sağır bir kuvvet değildir. Gören, işiten ve her şeyi bilen yüksek bir kuvvet sahibidir. Ayeti kerimede: Allahı kör ve sağır bir kuvvet sayarak namaz, oruç, dua gibi ibadetlere ve müracaatlara faydasız, lüzumsuz diyen tabiatçılarla icabiye'yi de şiddetle bir red vardır.

Bunun gibi âyeti kerime, Allahı zor bilir, zor işitir zannederek dua ve ibadetinde bağırıp çağırانları, gürültü patırdı yapanları da reddetmektedir. Bunun içindirki duanın şartlarından biri de hudu' ve huşu'dur.

Allah'm bize yakınlığı:

Gerek bu âyet, gerek "biz ona şah damarından daha yakınız" maalindeki âyet ile diğer âyetler gösterir ki: Cenabı Allah bize, bizden ziyade yakındır. İnsanlar Allahtan uzak olsalar da Allah onlara yakındır. Bütün işlediklerini, iyi ve kötü niyetlerini bilir; en gizli şeylerini görür ve işitir. Ona gizli kapaklı bir şey yoktur.

Dua; küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya olan bir talep ve niyazdır. İstemek ve yalvarmaktır. Bazen de isim olarak kullanılır: dua okudum, dua dınledim denir. Duanın hakikatı kulun Allahtan, inayet ve yardım istemesidir. Hikmeti ilâhiye kulun ümit ve korku arasında koşup korunmasını iktiza etmiştir. Ümit ve rica, muvaffakiyetin saiki, korku ve ihtiraz ise muvaffakiyetin nâzımıdır. Yaşamak da bu iki haslatın müvazenesidir. Vakıalar sebeplere merbut ise, dua da sebeplerden birisidir. Bize göre bu sebeplerden bazıları maddî, bazıları da manevîdir. Evet, böyle bir taksim ancak bizim telâkkimize göredir.

Bir de duadan maksat ilâm değil, kendisini yaratan Allaha karşı izharı ubudiyet, kendisinin bir hiç olduğunu itiraf ve o kudreti külliye sahibine müracaat etmektir.

Maksat bu olunca kaza ve kaderine razı olmakla beraber Allaha dua etmek, ona yalvarmak kudreti ilâhiye'ye her şeyden ziyade bir tazimdir. Bu ise en büyük makamdır.

Duada şu ciheti de unutmamak lâzımdır: Duada istenilen şeyleri açıkça söylemek ve saymak her halde lâzım birşey değildir. Öyle zamanla olur ki edep ve makamını bilen ehli huzur için hal, sözden daha belli ve güzeldir.

"Yarabbi! Huzurundayım, halim sana malûm" demek, söyleyenin makamına, kalbinin doğruluğuna ve ihlasına göre en heyecanlı dualardan daha belîğ olur. Daha doğrusu dua sarîh ve açık kelimelerle olduğu gibi kinaye ve ima ile de olur. Bu bakımdandır ki kerim olan Allaha karşı hamdü-sena etmek, duayı da tezammun eder. "Duanın afdalı, Elhamdülillah" buyurulması da bundandır.

Dua hakkında nakli deliller o kadar çoktur ki bunları ancak Allaha inanmayanlar inkâr edebilirler. Bu âyet, Allaha duanın ehemmiyetini de tebarüz ettirmektedir. 'Kur'anı Kerimin 14 yerinde sü'al ve cevap zikredilerek "şundan sorarlarsa göyle de" gibi muhtelif tarzlarda cevaplar verilmişken bu âyeti kerime de "Kullarım sana benden sordukları vakit de ki ben onlara yakinim" denilmiyerek doğrudan doğruya, vasıta kaldırılıp "Ben yakinim" diye cevap verilmesinde ve bu yakınlığı da "dua edenlere cevap veririm, dualarını kabul ederim" diye beyan buyurmasında elbette büyük bir nükte vardır. Cenabı Allah duada kul ile kendi arasına bir vasıtanın girmesini istemiyor.

Burada ben "yakinim" buyurulup ta "kullarım bana yakındır" buyurulmaması da çok mânalıdır. Çünkü kul, varlığı mümkün olması bakımından, yokluk merkezindedir. Böyle bir şeyin Allah tealaya bizzat yakın olması mümkün değildir. Binaenaleyh Allah ile kul arasındaki yakınlık kul tarafından değil, Allah tarafındanadır.

Şimdi bu iki nükte mülâhaza edilirse şu hakikate erilir: Dua eden kimsenin dua ederken gönlü ve bütün varlığı tam bir hulus ile Allaha bağlı olmak gerektir. Gönlü Allahın gayrisile meşgul olduğu müddetçe gerçekten dua etmiş olmaz. Allahtan başka her şey gönülden çıktığı, yok olduğu vakittir ki hakikî marifete dalar ve onda kaybolur ve işte o zaman sebepler, vasıtalar tamamen ortadan kalkar, işini Allaha tefviz kemalile tecelli etmiş olur. O zaman göz hakkın gözü olarak, kulak hakkın kulağı olarak, kalp hakkın aynası olarak görür, duyar, bilir ve ister. Asıl duada böyle yapılandır. İşte dua böyle bir yakınlık vasıtasıdır. Bunun için "dua ibadetin afdalı, özü, ilâhî" buyrulmuştur. **Peygamber efendimiz** "ibadet duadan ibarettir" buyurduktan sonra "bana dua ediniz ki sizin duanızı kabul edeyim" mealindeki bu âyeti okumuştur.

Şu halde duayı benimsemeyenler, ibadeti, benimsemeyenlerdir. Bunlar ise Allahın yakın ve yalvaranlara cevap verici olduğunu bilmiyen ve Allaha ortaklar ittihaz edenlerdir. Gerçi öyleleri Allaha yalvarmaktan kaçınırlar, başlarını secdeye koymayı zillet sayarlar, fakat kendileri gibi mahlûkların teveccühüne mazhar olmayı, insanî şereflerini ayak altına almak bahasına da olsa, onların ayaklarına yüz sürmeyi cana minnet bilirler.

Hülâsa: Cenabıhak duanın faydası hakkındaki bütün şüpheleri kaldırmak ve kullarını irşat etmek için duanın ehemmiyetine ve orucun buna en münasip bir hal olduğuna işaret maksadile oruçtan sonra Peygamberine şöyle buyurur: "**Kullarım sana benden sorarlarsa ben yakınım, bana dua ettikleri zaman dua edenin duasına cevap (istediğini) veririm. Binaenaleyh onlarda emirlerime candan imtisal etsinler ve bana inansınlar. Orucun faziletleri hakkındaki beyanımı tasdik etsinler ki rüştlerine erip muratlarına nail olabiler.**"

Duanın küçükten büyüğe yapılan bir şey olduğunu söylemiştik, bu âyeti kerimeden şunu da anlıyoruz ki: küçüklerin valyarmalarını ehemmiyete almak büyüklüğün şiarı olduğu gibi büyüğün emrine itaat de edep ve terbiyenin muktazasıdır. Bu, aynı zamanda küçüklerin menfaatleri icabından, akıl ve hikmet muktazasından olan bir vecibedir. Aklın muktazasına göre hareket etmek ise rüşte erenlerin yapacağı bir şeydir. Büyüklerin büyüğü, âmirlerin âmiri olup her yerde, hazır ve her yerde nazır, yarattıklarının her türlü hacetlerini is'afa kadir olan Allah o azemeti kibriyasiyle kendini kullarından uzak tutmaz ve onların istediklerine icabet ederse bu kadar acz içinde bucalayan insanların Allahın emirlerine candan itaat eylemeleri lüzumu edep ve ahlâk bakımından evleviyetle sabit olacak bir farize teşkil eder. Hattâ sadece ahlâk bakımından değil, akıl ve menfaat da bunu iktiza eder.

Görülüyor ki bu âyet, oruç hakkındaki ahkâmın yürürlüğünü ilân için belîğ bir esbabı ve hikmeti havi bir fermanıdır. Tevsik edilmiş olan bu ilâhî ferman, mutlak olarak, bütün emirlere ve hükümlere şamil ise de bilhassa oruca ait hükümleri takip etmesi dikkate şayandır. Oruç nefsin arzuları hilâfına bir teklif görüldüğü için diğerlerinden ziyade zor ve zahmetli telâkki edilemeyeceğinden böyle hususî bir tevsik ile onu ihmalden tahzir buyrulmuştur.

Dua hakkında Gazalî'nin fikirleri

Dua, maksada ulaşmak için kulun başvurduğu adi sebeplerden bir sebeptir. Dua edenlerin dualarının kabul buyurulacağını cenabı hak bir çok ayetlerde beyan buyurmuştur.

Duanın fazileti hakkında bir çok haberler ve eserler ve dua edenin riayet etmesi gereken bazı âdap ta var. Dua ederken, her şeyden evvel, bütün varlığı ile Allaha yönelmeli ve tam bir edep ile ve duasının kabul olunacağını ümit ederek müracaatta bulunmalıdır. İşte İmamı Gazalî duaya has olan âdabı şöyle hülâsa etmiştir:

1 — Yapabilirse her dua ederken ve hele mühim dualarda abdestli bulunmalı ve böylece tam bir dış ve iç temizliği ile Allaha yönelmeli ve yalvarmalıdır. Bu, duanın çabuk kabulüne sebeptir.

2 — Kibleye dönmelidir; çünkü Peygamberimiz böyle dua etmişlerdir.

3 — Ellerini iyice kaldırıp böylece isteyeceğini istemeli, böyle elini kaldırıp Allahtan isteyen bir kulu, Cenabı Hakkın eli boş çevirmeyeceğini Peygamberimiz haber vermişlerdir.

4 — Ramazan ayı Cuma günü, Cuma gecesi, gece seher vakti, sabahtan sonra, ezan ile kamet arası, arafe günü gibi mübarek günleri ve saatleri fırsat bilmeli ve bu zamanlarda bilhassa dua etmelidir.

5 — Dua ederken sesini indirmeli ve bağırmmalı. Peygamber efendimizin "kendisine dua ettiğiniz Cenabı Hak sağır değildir" buyurması çok mânalıdır.

6 — Duada kafiyeler yapacağım diye külfete girmemelidir. Çünkü bu, huşua, hiç değilse kemaline mâni olur. Bunlar tekellüfsüz ve kendi kendine olursa zararı yoktur.

7 — Tazarru', huşuğ, ümit ve korku üzere olmak.

8 — Duaya başlamadan evvel "Elhamdülillahi Rabbil-Âlemin; Vesselâtü-Vesselâmü Ala Seyyidina Muhammedin ve alihi ve sahbihi ecmain" demelidir, yani Allaha zikir, peygambere salavat getirmelidir.

9 — Duaya ebeveynini bütün müslümanları da katmalıdır.

10 — Duada istediklerini katî olarak istemeli kabul edileceğini içinden tasdik etmelidir. Peygamber efendimiz sizden biriniz dua ederken Allahım beni istersen affet deme katî olarak iste, çünkü Allahı zorlıyan yoktur." buyurmuştur.

11 — Duada ilhah et ve tekrarla iste, çünkü Cenabı Hak duada ilhah edenleri sever, bir de ilhahda kalbin inkisar ve huşuğ ve Allahın zikrine taallûku vardır.

12 — Cevabın ağır verildiğini ve geç olduğunu sanma; çünkü Peygamber efendimiz sizden biriniz "acele edipte: dua ettim de kabul olunmadı" demedikçe duası kabul olunur, buyurmuşlardır.

13 — Cenabı hakkın iyi görmediği bir hususta dua etme çünkü bu, Allahın kazabını mucip olur.

14 — Duadan evvel günahlarından tevbe edip her türlü musibetten soyul. Duanın kabulünde ve sür'atle cevap verilmesinde asıl olan budur.

"Oruç geceleri kadınlarınıza....."

Bu âyeti kerimeden şu hükümleri istifade ediyoruz:

1 — İlk zamanlar müslümanlar oruç tutacaklarında ancak akşamdan yatsı namazını kılınca veya uyuyuncuya kadar yiyip içerek cinsî mukarrette bulunabilirlerdi. Yani oruca niyet, yatsı namazından veya uykudan itibaren başlardı. Bu

âyeti kerime nazil olunca o hüküm nesh olunarak müslümanlara daha geniş ve kolaylık olan bu hüküm konuldu, orucun zamanı kısaldı, geceleri aileleriyle yatıp kalkmak ve muamele zevciyede bulunmak helâl kılındı.

2 — Karı koca olan erkek ve kadın, birbirinin elbisesi gibidir. Elbise insanlara yahut insan elbiseye nasıl sarılırsa karı kocada yekdiğerine böylece muhabbetle sarılmalıdır; elbise insanın ayıplarını nasıl örterse karı koca da yekdiğerlerinin halini örtmeli, iffetini muhafaza, kötülükten vikaye etmelidir.

3 — Orucun vakti, fecri sadığın, tan yerinin ağarmaya başlamasından güneş batıncıya kadar olan zamandır.

4 — Güneş batıp ta doğu tarafından karanlık görünür görünmez akşam olmuş, gece girmiş sayılır.

5 — Başka zaman helâl ve mübah olan şeyler oruç gecelerinde de helâl kılınmıştır.

6 — Mescitlerde itikâf halinde iken geceleri de kadınlarla aslâ mübaşeret olunmaz.

Ramazanı Şerif ve Oruç hakkında Peygamberimizin mübarek sözleri

Hazreti Ömer (R.D) demiştir ki:

Günün birinde Resülü Ekrem Sallallahü aleyhi ve sellem efendimizin huzurunda bulunduğumuz sırada bir de baktık ki elbisesi bembeyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuğa delâlet eder hiçbir alâmet olmıyan ve böyle iken yine hiç birimizce tanınmıyan bir kimse karşımızla çıkageldi, (sokula sokula) nihayet nebiyyi ekrem (S. A.) ve sellem Haz. lerinin yanına (varıp) oturdu ve dizlerini dizlerine dayayıp ve her iki avucunu iki oyluğu üzerine koyup: "Ya Muhammet, İslâm nedir? bana söyle" dedi. Resülüllah sallallahü aleyhi ve sellem: İslâm Allahtan başka hiçbir ilâh ve mabudu bilhak olmadığına ve Muhammed'in Resülüllah olduğuna şahadet etmek namazı kılmak, zekâtı vermek, Ramazanda oruç tutmak ve yoluna gücün yeterse Kâbe'yi ziyaret etmektir. Buyurdu. O (yabancı kimse): "doğru söylüyorsun" dedi biz onun haline hem Cenabı Resule soruyor, hem de onu tasdik ediyor diye hayret ettik. Ondan sonra: "bir de iman nedir? söyle diye sordu. Resülü Ekrem Sallallahu aleyhi ve sellem efendimiz: İman Allaha, Meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, Ahiret gününe iman etmektir. Bir de hayır ve şer (tatlı ve acı hangi türlü olursa olsun) kadere iman etmektir" buyurunca yine; "doğru söylüyorsun" dedi ve: "İhsan nedir? söyle?" diye bir daha sordu. Cenabı Risalet meap efendimiz de: Allahı sanki görüyormuş gibi ibadet etmektir. Zira sen onu görmüyorsan o seni görüyor" buyurdu. O yine: "doğru söylüyorsun" dedi. Sonra: "Kıyametin ne zaman kopacağını bana haber ver" dedi. Cevaben: "Bunda sorulanın ilmi sorandan ziyade değildir" buyuruldu.

Bundan sonra o yabancı kimse gitti. Nebiyyi Ekrem Sal-lallahü aleyhi ve sellem hazretleri de durdu, durdu da neden sonra: "Ya Ömer, bilir misin o soran kim idi?" diye sual buyurdu. Allah ve Resülü dahi iyi bilir, dedim. Buyurdular ki: "O, Cibril idi. Size dininizi öğretmek için geldi."

(Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.)

Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah diyor ki: Resulullah sal-lallahü aleyhi vesellemin şöyle buyurduğunu kendim işittim:

1 — İslâm dini beş temel üzerine kurulmuştur: Allahtan başka hiç bir hak Mabut, bir Tanrı olmadığına ve Muham-med'in (A. S.) Allahın kulu ve elçisi olduğuna (inanarak) şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hac etmek, Rama-zan orucunu tutmak. (Bu hadis Buharî ve Müslüm tarafından rivayet edilmiştir.)

2 — Size mübarek bir ay olan Ramazan geldi. Allahtaa-la bu ayda orucu tutmanızı farz kıldı. Bu ayda göklerin kapıları açılır, Cehennem kapıları kapanır, şeytanlara zincir vurulur. Ramazan içinde bir gece vardır ki bin aydan hayırlıdır. O gecenin feyzinden mahrum olan, her nevi hayırdan mahrum demektir. (Ahmet Bin Hambel, Nesâî ve İbni Mace rivayet etmişlerdir.)

3 — Adem oğlunun her iyi ameli on mislinden başlayarak yediyüz misline kadar mükâfatlandırılır. Fakat Cenabihak buyuruyor ki: oruç böyle değildir. Çünkü oruç, benim içindir. Onun mükâfatını da ancak ben veririm. Çünkü kulun, zevk ve arzularını, yeyip içmesini benim için bırakmıştır. (Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.)

4 — Beş vakit namazla, cuma namazları ve Ramazan orucu - büyük günahlardan sakınıldıkça - aradaki küçük günahları affettirir. (Yani bir namazdan sonra diğer namaza kadar işlenen ufak günahları ikinci namaz; bir cuma namazından

diğer cumaya kadar işlenen günahları o cumanın namazı; geçen sene Ramazanından bu sene Ramazanına kadar işlenen ufak tefek günahları da bu sene Ramazanın orucu affettirir). (Müslim rivayet etmiştir).

5 — Amribni Mürretilcüheni anlatıyor:

Bir adam Peygamber Efendimizin yanına gelerek Yâresûlallâh: (Allahtan başka hak bir Mâbud olmadığına ve senin de Allahın Resulü olduğuna (İman ve şahadet eder, beş vakit namazı kılar, zekâtı verir, Ramazan orucunu tutar ve gecelelerini de ibâdetle geçirsem hangi zümreye dahil olurum?) diye sordu. Allahın Resulü şöyle cevap verdi: Doğrular ve şehitler zümresine iltihak etmiş olursun. (Bezzar İbni Hüzeyme, İbni Hibban Sahihinde rivayet etmişlerdir.)

6 — Oruç fenalıklara karşı bir kalkandır. Oruçlu, sakın kem söz söylemesin, şamata ve gürültü etmesin. Şayet biri kendisiyle itişmeğe ve dalaşmağa kalkarsa iki kere (Ben oruçluyum, karşılık vermem) desin...

Oruçlunun iki sevinci vardır: Birisi iftar vakti, öbürüsü Tanrı divanına vardığı zamanki sevinci. (Bu hadisi Buharî ile Müslim rivayet etmişlerdir.)

7 — Ramazan ayı girdiğinde cennet kapıları (diğer bir rivayete göre rahmet kapıları) açılır. Cehennem kapıları kapanır. Bütün Şeytanlar zincire vurulur. (Buharî, Müslim, Tirmizî, İbni Mace, Nesâî rivayet etmişlerdir). Çünkü Ramazanda yapılan işlerin hepsi rahmet kaynaklarını çoşturur ve azap kaynaklarını kurutur. Bu iyi ameller şeytanları kahrettiği için onlar da yapacak şey bulamazlar).

8 — Selmanı Farisî hazretleri anlatıyor:

Resulü Ekrem Efendimiz Şabann son gününde bize irat ettiği bir hutbede şöyle buyurdular: (Ey nâs! Büyük ve mübarek bir ay yaklaştı, gölgesi başınıza geldi. Bu öyle bir ay ki

içinde bin aydan daha hayırlı olan Kadir gecesi vardır. Allahu-tealâ hazretleri o mübarek ayın gündüzlerinde orucu farz, gecelerinde namazı nâfile (olarak meşru) kıldı. Bu ayda küçük, büyük bir hayır yapan başka aylarda bir farz eda etmiş gibi sevaba nail olur.

Bu ayda bir farz ifa etmek başka aylarda yetmiş farize yerine geçer. Bu ay, Allah için açlık ve susuzluğun, taat ve ibadetin meşakkatlerine sabır ve tahammül ayıdır; Sabrın sevâbı da cennettir. Bu ay, yardımlaşma ayıdır. Bu ay müminin rızkını arttıracak aydır. Bu ayda her kim bir oruçlu mümine iftar edecek bir şey verirse yaptığı bu iş günahlarının bağışlanmasına ve ateşten azat olmasına sebep olduğu gibi oruçlunun ecrinden de hiçbir şey eksilmeksizin onun ecri kadar sevaba nail olur.)

Ashaptan bazıları: Ya Resulallah! Hepimiz oruçluya iftar edecek bir şeyi bulup verecek durumda değiliz, dediler. Bunun üzerine Resulü Ekrem Efendimiz (Allahtealâ bu sevabı bir tek hurma ile, bir içim su ile, bir yudum süt ile oruçlu mümine iftar ettirene de verir.) Buyurdular ve hutbelerine şöyle devam ettiler:

Bu ayın evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu da cehennemden kurtulmaktır. Bu ayda her kim kölesinin, hizmetçisinin işini hafifletirse Allah onu yarlıgar ve ateşten azat eder. Binaenaleyh bu ayda şu söyleyeceğim dört hasleti fazlasiyle bulundurmağa çalışınız. Bu dört hasletten ikisi ile Rabbinizi razı kılarırsınız, diğer ikisinden ise hiç bir vakitte müstağni olamazsınız. Rabbinizin rızasına sebep olan hasletlerin birisi kelime-i şahadete devam etmeniz, diğeri Allahtan mağfiret dilemenizdir. Müstağni olamayacağınız iki hasletin biri Allahtan cennete girinceye kadar her kim oruçluya bir yudum su verirse Allahtaala ona benim Havzımdan öyle bir su içirecektir ki cennete girinceye

kadar bir daha susuzluk çekmeyecektir. (Bu hadisi İbni Hü-zeyme Sahihinde rivayet etmiştir):

9 — Muaz İbni Cebel anlatıyor: Bir seferde Resulü Ekrem ile beraberdik. Yolda giderken (Ya Resulallah! Bana öyle iyi bir işten haber ver ki beni cennete soksun ve cehennemden uzak tutsun), dedim. Şöyle cevap verdi: Sen pek büyük bir şey sordun, böyle iken yine bu dediğin şeyi Allah kime müyesser ederse ona kolay gelir: Allaha ibadet edip ona bir şeyi şerik ve ortak yapma, namazı dosdoğru, erkân ve adabına riayetle kıl; zekâtı ver; Ramazan orucunu tut, Beytullahı (Kâbeyi) ziyaret et, bundan sonra da Ya Muaz, hayır kapılarını sana göstereyim mi? diye sordular. Evet Ya Resulallah deyince: Oruç bir kalkandır. Fenalığa karşı bir siperdir. Su ateşi söndürdüğü gibi sadaka da günahları söndürür.) buyurdu. (Bu hadisi Tirmizî rivayet ve sahih hadislerden olduğuna işaret etmiştir).

10 — Cennette (Reyyan denilen bir kapı vardır ki kıyamet günü bu kapıdan yalnız oruç tutanlar girer. Oraya giren de ebediyen susamaz. (Bu hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî İbni Mace rivayet etmişlerdir.)

11 — Ebu Mesudülgıfari der ki: Bir gün Resulü Ekrem efendimizden işittim, Ramazanı tebrik ettikten sonra “ümme-tim, Ramazanı şerifin feyzini ve yüksek şerefini bilmiş olsalardı bütün senenin Ramazan olmasını temenni ederlerdi!” buyurdu. (Bu hadisi Ahmet bin Hambel ile Nesâî rivayet etmişlerdir.)

12 — Ebu Ümame Radiyallahuanh anlatıyor:

Birgün Resulü Ekrem Efendimize müracaat ederek Ya Resulallah! Bana hayırlı bir amel tavsiye buyur! dedim. (Oruç tut! Çünkü orucun dengi yoktur) buyurdu ve bu tavsiyeyi bir kaç kere tekrarladı (bu hadisi Nesâî ile İbni Hüzey-

me rivayet etmişlerdir.) [Orucun insana verdiği terbiye ve bu terbiyenin sağladığı iyilikler ve güzellikler hakikaten eşsizdir.]

13 — Herşeyin bir zekâtı (temizlenme usulü) var, beden zekâtı da oruçtur. Oruç Sabrın yarısıdır. (İbni Mace rivayet etmiştir.)

14 — Oruç tutunuz ki sıhat bulasınız. (Ebu Naim rivayet etmiştir.)

15 — Kim Ramazan orucunu (onun farz olduğuna ve faziletine) inanarak ve Allahın rızasını gözeterek tutarsa Allah da onun geçmiş günahlarını bağışlar. [Buharî, Müslim, Ebu Davut, Tirmizî].

16 — Üç sınıf kimsenin duaları reddolunmaz: İftar ederken oruçlunun, âdil hükümdarın ve mazlumun duaları Dergâhı Kibriyaya yükselir. (Ahmet Bin Hambel, Tirmizî, İbni Mace).

17 — Ramazanı şerifte Allahı zikredenler mağfireti ilâhiyeye mazhar olurlar, bu ayda Allaha dua edenlerin eli boşa çıkmaz.

18 — Oruçluların iftar sofrasındaki duaları reddolunmaz. [Ravi diyor ki Abdullah bin Amribnias iftar ederken (İlâhî! Herşeyi ihata eden rahmetine sığınarak günahlarımın bağışlanmasını dilerim] diye dua ederdi. (Beyhakî).

19 — Bir kimse Ramazanda oruç tutar hududunu tanır, korunması icap eden hallerden korunursa geçmiş günah'ara kefarete olur. (Beyhakî ve İbni Hibban sahihinde rivayet etmiştir.)

20 — Oruçlu bir mümin, bir müslümanı gıybet etmedikçe, arkasından onun dedikodusunu yapmadıkça ve ona hiç bir suretle eziyet etmedikçe — otururken de — Allaha ibadette bulunmuş sayılır. (Deylemî rivayet etmiştir).

21 — Ne kadar oruç tutanlar vardır ki tuttıkları oruçtan görecekları fayda aç ve susuz kalmaktan ibarettir. (İbni Mace ve İbni Hüzeyme rivayet etmiştir.)

22 — Bir kimse hainliği ve yalanı bırakmazsa yemesini içmesini terketmesine Allahın ihtiyacı yoktur. (Tabaranî).

23 — Yeyip içmekten kesilmek asıl oruç değildir. Oruç ancak kötü sözlerden, fena ve nefsanî arzulardan vazgeçmektir. [Yani oruç tuttuğu halde bu gibi nefsanî ve hayvanî arzuların vazgeçmiyen kimselerin tuttıkları oruçların o kadar kıymeti yoktur.] (Hâkim ve Beyhakî).

24 — Bir oruçlu yalancılığı ve yalan şahitliği gibi fenalıkları bırakmaz da böyle masiyetleri irtikâp ederse onun yemesini içmesini bırakmasına Allah kıymet vermez. Ona dönüp bakmaz. (Buharî, Ebu Davut, Tirmizî, Nesâî, İbni Mace rivayet etmişlerdir.)

25 — Yalanla, gıybetle zedelenmeyen oruç fenalıklara karşı bir siperdir. (Nesâî, Beyhakî, Tabaranî rivayet etmişlerdir.)

Orucu bozan ve bozmayan haller:

26 — Sizden biriniz oruçlu olduğunu unutarak yeyip içerse orucu bozulmaz. (Oruçlu olduğunu hatırlayınca yeyip içmesini hemen bıraksın ve orucuna devam etsin). Çünkü onu Allah yedirmiş içirmiştir. (Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.)

27 — Kim ki oruçlu olduğu hâlde istemiyerek kusarsa orucu bozulmaz. Kaza lâzımgelmez. Kim ki kasden kusarsa orucu kaza etsin. (Tirmizî Ebu Davut, Nesâî, İbni Mace).

28 — Bir adam, Peygamber Efendimizin yanına gelip, Ya Resulallah! Gözüm ağrıyor, oruçluyum, gözüme sürme çekebilir miyim? diye sordu. Resulü Ekrem, evet! buyurdu. (Tirmizî, Enes hazretlerinden rivayet etmiştir.)

29 — Cenabıhak misafirden namazın yarısını kaldırdığı gibi misafirden ve gebe ve emzikli kadından orucu kaldırdı. (Ebu Davut, Tirmizî, Nesâî, İbni Mace rivayet etmişlerdir.)

30 — Eshaptan bazıları diyor ki Resulü Ekrem Efendimizin Mekke ile Medine arasındaki bir mevzide, oruçlu iken susuzluktan veya harareten başına su dökerken gördüm. (İmam Malik ve Ebu Davut rivayet etmişlerdir.)

31 — Amribni Rebia hazretleri diyor ki: Nebî muhteremin, oruçlu ken misvak kullandığını çok defa gördüm. (Tirmizî, Ebu Davut rivayet etmişlerdir.)

32 — Üç şey orucu bozmaz: Kan aldırma, kusma, ihtilâm olmak (Tirmizî rivayet etmiştir.)

33 — Ebu Hüreyre hazretleri anlatıyor:

Biz, birgün Resulü Ekrem'in huzurunda otururken bedevî bir Arap geldi ve:

— Mahvoldum diye çırpındı. Resûlullah Efendimiz:

— Ne oldu? diye sordu.

— Ramazanda oruçlu iken karıma yaklaştım.

— Azat edecek bir köle bulabilir misin?

— Hayır!

— Öyle ise iki ay ara vermeden biri biri ardınca oruç tutabilir misin?

— Hayır tutamam! Hem ben bu felâkete oruç yüzünden uğramadım mı?

— Altmış fakiri olsun doyuramaz mısın?

— Hayır!

Bunun üzerine Resulü Ekrem Efendimiz A'rabîye: Biraz otur, dedi. Bedevî de bir kenara çekilip oturdu. Biz de ne olacağını bekliyorduk. Bu sırada Resûlullah'a büyük bir zembil

dolusu hurma getirildi. Peygamberimiz: Fakir nerede? diye sordu. Bedevî:

— Buradayım! dedi. Resûlü Ekrem:

— Al, bu hurmayı Fukaraya dağıt! diye emretti. Bedevî:

— Ya Resulallah! Bunu benden daha fakire mi vereceğim? Medine'nin şu iki dağı arasında vallahî benden daha fakir adam yoktur! dedi. Resûlü Ekrem Efendimiz, mübarek dişleri görünür derecede güldüler, sonra:

Öyle ise bu hurmayı al da ailene yedir! buyurdular. (Bu hadisi Buharî, Müslim, Ebu Davut ve Tirmizî rivayet etmişlerdir.)

Seferde Oruç

34 — Hazreti Ayşe anlatıyor: Hamza bin Amrileslemî:

— Ya Resulallah! Seferde oruç tutayım mı? diye sordu. Çünkü Hamza ço koruç tutardı. Resûlü Ekrem:

— İstersen tut, istersen iftar et! buyurdular. (Buharî, Müslim).

35 — Ebû Saidülhadrî anlatıyor: Biz, Ramazan ayının on altısında Resulullah ile birlikte seferde idik. Arkadaşlarımızdan bir kısmı misafir hakkındaki ruhsattan istifade ederek oruç tutmadılar. Bir kısmı da bu müsaadeden istifade etmiyerek oruç tutmuşlardı. Fakat ne oruçlular oruçsuzları niçin tutmiyorsunuz? diye, ne de tutmıyanlar tutanları niçin tutuyorsunuz? diye ayıplamadılar. (Müslim).

36 — Hazreti Câbir anlatıyor:

Resûlü Ekrem efendimiz bir seferde halkın toplanıp birisini (güneşten) gölgelendirdiklerini gördü ve:

— Bu adamın zoru nedir? diye sordu. Ashabı Kiram:

— Oruçludur, dediler. Bunun üzerine:

— Seferde (böyle zorlukla) oruç tutmak iyilikten değildir buyurdular. (Buhari, Müslim).

37 — Hamza Bin Amr bin selemenden rivayete göre şöyle demiştir; **Ya Resulallah!** Ben seferde oruç tutabilecek kadar kuvvetliyim. Acaba oruç tutarsam günahkâr olurmuyum? diye sordum. Resülü Ekrem:

— Seferde iftar **Allah** tarafından bir ruhsattır. Onunla amel eden iyi yapmış olur. Oruç tutmak istiyen için de günah yoktur! Buyurdu (Müslim rivayet etmiştir).

38 — Ebudderda anlatıyor:

Sıcak bir ramazan günü **Resûlu Ekrem** efendimiz ile sefere çıktık, sıcaklığın şiddetinden elimizi başımıza koyarak güneşten sakınmak istiyorduk. İçimizde **Resulullah ile Abdullah Bin Revaha**'dan başka oruçlu kimse yoktu. (Buhari).

39 — Enes hazretleri anlatıyor:

— **Resulullah** ile bir seferde bulunuyorduk. İçimizde oruç tutanlar da tutmayanlar da vardı. Sıcak bir günde bir menzile konduk. Kimimiz elbisesiyle güneşten korunmaya çalışıyorlardı. Oruçlular da serilip yattılar. Oruçlu olmıyanlar çadırları kurup hayvanlara su vermek suretiyle hizmet ettiler. Resülü Ekrem efendimiz bu hale karşı bugün oruç tutmayanlar sevabı kazandılar buyurdu. (Buhari Müslim).

40 — İbni Abbas hazretleri diyor ki: (Ve alel lezîne yutî-kunehû fidyetün taâmı miskin) âyeti celilesi yaşlı erkek ve kadınlar hakkında bir ruhsattır, bunlar oruç tutmağa takatleri olmadığından iftar edip her günün orucuna mukabil bir yoksulu it'am ederler. Gebe ve emzikli kadınlar da oruç sebebiyle (kendilerinin veya çocuklarının) bir zarara uğramalarından korkarlarsa iftar eder ve fidye verirler. (mani kalmadığı za-

man-oruçlarını kaza ederler, fidyeleri teberru olur). (Bu hadîsi Ebu Davud ve Buhârî rivayet etmişlerdir).

41 — Enes Bin Malik Bin Kâap diyor ki: Seferde iken bir iş için Resulu Ekrem'in yanına geldim. Yemek yiyorlardı. Sofraya gel! Buyurdular.

— Oruçluyum, dedim. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz misafirin orucu hakkında sana malûmat vereyim :

Cenabı Hak misafirden namazın yarısını ve orucu kaldırdı. Gebe ve emziklilere de ruhsat verdi. Buyurdular. (Tirmizi, Nesâî rivayet etmişlerdir).

42 — Muaze Radiyallahuanha anlatıyor:

Hazreti Ayşe'den, "kadınlar oruçlarını kaza ettikleri halde namazlarını niçin kaza etmiyorlar?" diye sordum. Hazreti Ayşe:

— Sen Haruriyyeli (âdet gören kadınların orucu ve namazı kaza etmelerine kail olan haricilerden) misin? deyince:

— Hayır, onlardan değilim. Fakat dinî hükmü anlamak istiyorum, dedim. O da,

— Aybaşı hali hallerimizde namazı değil, yalnız orucu kaza etmekle emrolunduk. Cevabını verdi. (Buhârî ve Müslim).

SEHUR

43 — (Güneş batınca) iftar etmek için acele ediniz, fakat sehuru (son vaktına kadar) geciktiriniz (Taberanî).

44 — Oruç tutan mümin iftar etmeğe evdikçe daima hayır ile yaşar. (Buhârî ile Müslim rivayet etmişlerdir).

45 — Cenabı Hak bir hadisi kutside şöyle buyurmuştur: "Kullarımın en sevimlisi iftarı son derece tacil edenidir." (Tirmizi rivayet etmiştir).

46 — Sehur yeyiniz (sehura kalkınız) çünkü sehurda bereket, ecir ve sevap vardır. (Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir).

47 — Velew bir yudum su ile olsun sehur yapınız. (İbni Hibban).

48 — Sizden biriniz iftar edecek olursa hurma ile iftar etsin. Hurma berekettir. Bulunmazsa su ile iftar etsin; su tertemizdir. (İbni Hibban).

49 — Enes İbni Malik diyor ki: (Ben Resûlü Ekrem Efendimizin bir yudum su ile de olsa iftar etmedikçe akşam namazını kıldığımı görmedim. (Ebu Ya'lâ ve İbni Hüzeyme rivayet etmişlerdir).

50 — Enes Bin Malik Radiyallahuanhdan rivayete göre Nebi aleyhisselâm namazdan evvel hurma ile iftar ederlerdi, bulmazsa bir kaç yudum su içerlerdi. (Tirmizî, Ebu Davut).

51 — Nebî aleyhisselâm kışın hurma ile, yazın da su ile iftar ederlerdi. (Tirmizî).

52 — Resûlullahın ashabından bir zat anlatıyor: **Peygamber Efendimizin** yanına girdim, sehur yapıyordu. ve sehur **mu**barektir. **Allah** bunu bize ihsan buyurmuştur, sehurunu terketmeyiniz buyurdu. (Nesâî rivayet etmiştir).

53 — Allahteala ve melekleri sehura kalkanları selâmlar (Taberani Evsat'ında, İbni Hibban sahihinde rivayet etmiştir).

54 — Bizim orucumuzla ehli kitabın oruçları arasındaki fark sehurdur. (Müslim, Ebu Davut, Tirmizî, Nesâî rivayet etmişlerdir).

İtikâf:

55 — Hazreti Ayşe valdemiz anlatıyor:

Resûlü Ekrem efendimiz Ramazanın son on gününde **İti**kâfa girerdi. Bu âdetlerine irtihaline kadar devam ettiler. **Ve**

fatından sonra Resulullahın zevceleri itikâf etmişlerdir. (Buhari ve Müslim).

56 — Resülü muhterem efendimiz, her sene Ramazanın son on gününde itikâfa girdiği halde irtihal ettiği yılın Ramazanında 20 gün itikâf etmiştir. (Buhari rivayet etmiştir).

57 — Cibril Aleyhisselâm **Hazreti Peygambere Kur'anı** Kerimi her sene bir defa arzeder yani okurdu. Vefat ettiği sene iki defa okumuştur. Her sene on gün itikâf ederken irtihal ettiği sene yirmi gün itikâf buyurdu. (Buhari Ebu Hüreyreden rivayet etmiştir).

58 — Resülü Ekrem Efendimiz itikâf etmek istediği zaman sabah namazını kılar, sonra itikâf mahalline girerdi. (Ebu Davut ve İbni Mace rivayet etmişlerdir).

59 — Nebi Aleyhisselâm. Bir sene Ramazanın son on gününde itikâf etmek istedi. Mescitte itikâf etmek istediği mahalle varlığında üç çadır kurulmuş olduğunu gördü. Bunlar Hazreti Ayşe'ye, Hafsa'ya, Zeyneb'e ait çadırlardı. Resülü Ekrem:

— Bu çadırlar nedir? diye sorup ezvacı tahirata ait olduğunu anlayınca:

— Bu yaptıklarımı birru takvamı zannediyorlar? Buyurup sonra geri döndü ve itikâf buyurmadı, da Şavvalın ilk on günlerinde itikâfa girdi. (Buhari rivayet etmiştir).

60 — Hazreti Ömer bir gün Ya Resulallah! Mescidi Haram da bir gece itikâf etmeyi cahiliyet zamanında adamıştım. Ne yapayım diye sormuş, Resülü Ekrem de:

— Nezrini ifa et! buyurmuştur. (Bu Hadisi, Buhari ve Müslim rivayet etmiştir).

61 — İbni Abbas bir zaman; **Peygamber Efendimizin** mes-cidinde itikâf etmişti. Bu sırada bir adam gelip selâm verdi. o-turdu. İbni Abbas ona:

— Seni kederli görüyorum. Bir derdinmi var? Diye sordu.

O da:

— Evet Ey Peygamberin amcazadesi! Filâncaya borcum var, ödemiye de kudretim yok! dedi. İbni Abbas:

— Senin hakkında alacaklıya bir şey söyleyimmi?

— Arzu ederseniz iyi olacak.

Bunun üzerine İbni Abbas ayakkabını giyip mescitten çıktı. O adam:

— Ya İbni Abbas! İtikâfta bulunduğunu unuttunmu? dedi. O da:

— Unutmadım; lâkin bu kabrin sahibi aleyhisselâmdan işittim, aradan da çok zaman geçmedi, şöyle buyurmuştu: Din kardeşinin bir işini görmek için yürümek, on sene itikâftan daha hayırlıdır. (Taberanî, Beyhakî).

62 — İbni Abbas Hazretleri diyor ki:

Resûlü Ekrem Efendimiz cömertlik cihetinden de hiç şüphesiz halkın en üstünü idi. **Peygamberimizin** bu cömertliği Ramazanı şerif girip te Cibril Aleyhisselâm ile mülâkî olduğunda bir kat daha artardı. Her gece Hazreti Cibril Resulullah ile mülâkî olur ve Kur'an müzakere ve mukabele ederlerdi. (Resûlü ekrem efendimizin bu zamanlardaki cömertliğine bir niha-yet yoktu ve onun cömertliği). Rahmet olmak üzere gönderilen rüzgârdan daha, çoktu. (Buhari).

63 — Hazreti Ayşe anlatıyor:

Resulullah efendimiz Ramazanı şerifin son on günlerinde namaz ve ibadet hususunda sair gecelerdekinden daha fazla meşgul olurlardı (Tirmizî rivayet etmiştir).

64 — Yine Hazreti Ayşe diyor ki: Ramazanı şerifin son on günü girince Resûlü muhterem efendimiz aile hayatından tecerrüt ederek kendisini tamamen ibadete verir, geceleri baştan başa ihya ederdi. Aile efradını da ibadet etmeleri için uyarırdı (Buharî).

65 — Zeynep binti Seleme diyor ki: Ramazandan on gün kalınca Resulü Ekrem Efendimiz aile halkından namaz kılmağa muktedir olanların hepsini namaza kaldırdı ve hiç birisini bırakmazdı. (Bu hadisi Muhammed bin Nadr rivayet etmiştir.)

Nâfile Oruçlar:

66 — Peygamber efendimiz (S. A.) Bir gün Abdullah Bin Amribnilas'a hitaben şöyle buyurmuştur. Ya Abdullah! Senin hergün gündüzleri oruçla, geceleri de namazla geçirdiğini haber aldım. Öyle mi?

— Evet ya Resulallah,

— Sakın böyle her zaman oruç tutup namaz kılayım, sabahlara kadar Kur'an okuyayım deme; Çünkü üzerinde cese-dinin hakkı var, gözünün hakkı var, misafir ve ziyaretçilerin hakkı var, karının hakkı var, çocuklarının hakkı var bu hakları ödemek vazifendir. Umulur ki uzun zaman yaşarsın da sonra yıpranıp bu hakları ödeyemez bir hale düşersin. Öyle ise hergün oruç tutmaktan vazgeç, her ay üç gün oruç tutmak sana yeter; çünkü her hayrın on kat sevabı vardır, bu itibar ile yine bütün sene oruç tutmuş olursun.

— Bundan daha çoğunu tutmağa kudretim var, diye ben ısrar ettikçe Peygamber de: Tutma, diye ısrar etti ve nihayet şöyle buyurdu: Haftanın üç gününü tut. Ben tekrar daha ziyadesine ısrar edince buyurdu ki:

— **Allahın Peygamberi** Davut Aleyhiselâmın orucu gibi tut.

— Davud'un orucu nedir diye sordum. "Senenin yarısı" diye buyurdu. Yani bir gün tutup bir gün yemek.

(Bu zat yaşlandıkça vazifelerini dosdoğru göremeyecek bir hale geldiğinden "Keske **Peygamberin** gösterdiği müsaadeyi kabul etseydim" diye teessüf edermiş.) (Buharî ve Müslim).

67 — Bu din kolaylık üzerine kurulmuştur. Hiç bir kimse yoktur ki din işinde (farz olandan daha çok ibadet ve itaat yapacağım diye kudretinin üstünde) kendisini zorlasın ve dinin gösterdiği kolaylığı bıraksın da din ona galebe etmesin (ve ezilip büsbütün ibadetten kesilmesin) öyle ise ortalama girdin. (Tam ve mükemmel bir surette yapamazsanız yaklaşın) ve (en mükemmel yapamıyan ve fakat arasını kesmeden devamlı yapanlara da sevapları eksik olmayacağını) müjdeleyin. (Sahihi Buharî).

68 — Enes Bin Malik Radiyallahuanh anlatıyor : "Bir gün eshaptan üçü **Peygamberin** evine gelerek onun, evinde nasıl ve ne kadar ibadet yaptığını sordular. **Peygamberin** ibadetini anlayınca kendilerininkini azımsadılar. "Biz kendimizi **Peygamberle** bir tutamayız, onun hiç günahı yoktur; ona fazla ibadet lâzım değildir. Biz ondan kat kat fazla ibadet yapmalıyız). Diyerek biri her vakit sabaha kadar ibadet edeceğini, diğeri bütün sene ara vermeden gündüzleri oruç tutacağını, üçüncüsü de kat'iyen evlenmeyip bütün vaktini ve düşüncesini **Allaha** ibadetle geçireceğini söyledi. **Peygamber Efendimiz** bunu haber alınca hemen mescide giderek oradaki cemaat huzurunda şöyle buyurdu: "Bu adamlara ne oluyor ki: Hergün oruç tutacağız, gece sabahlara kadar, ara vermeden namaz kılacağız evlenmeyip kadınlardan uzak yaşayacağız diyorlar!". **Allaha** yemin ederim ki: Ben hepinizden daha ziyade **Allahtan** korkar ve ondan korunmaya çalışırım. Bununla beraber, bazen oruç tutar ve bazen de tutmam. Namazımı kılar ve uykumu da uyurum, kadınlardan da uzak yaşamam. Evimin, kadınların, çocukların

işleriyle de meşgul olurum. Kim ki benim yolumdan yüz çevirirse, benim ümmetimden değildir. (Bu hadisi Buharî, Müslim Ahmet Bin Hambel ve Nesaf rivayet etmişlerdir).

69 — Resülü Ekrem Efendimiz ashaptan Selmanı Farisi ile Ebudderda'yı ahiret kardeşi yapmıştı. Bunlar da birbirlerini sık sık ziyaret ederler, birbirlerine rehberlik ederlerdi.

Selman günün birinde kardeşi Ebudderda'nın ziyaretine gitmişti. Fakat onu, evinde bulamadı. Karısı Ümmüdderda'yı eski bir elbise içinde perişan bir halde gördü. Kadına:

— Bune haldir? Diye sorunca kadıncağız:

— Ne olacak, kardeşin Ebudderda dünya ile ilişkisini kesti. Zavallının gündüzleri nafile oruç tutmaktan, ne kendisine, ne de eve, aileye bakmağa vakti yok! Diye şikâyet etti. Bu sırada Ebudder'da da geldi ve Selman'ı selâmladı ve onun için yemek hazırladı ve:

— Buyurunuz dedi, yemeğe davet etti. Selman:

— Haydi sen de beraber:

— Ben oruçluyum! Selman:

— Sen yemezsen ben de yemem demekle ev sahibi orucu bozup yemeğe mecbur oldu. Ebudderda o gece misafirini bırakmadı ve onunla beraber orada yattı. Misafir uyur uyumaz Ebudderda namaza davrandı. Fakat Selman:

— Uyu! Diye namaza bırakmadı. O da biraz daha uyu-
duktan sonra bir daha kalkmak istedi, Selman yine: Uyu! Diye bırakmadı bu suretle gecenin son saati geçmişti. Selman: Artık şimdi kalk! dedi. Kendisi de kalktı abdest alıp namaz kıldılar. Namazdan sonra Selman:

— Şimdi beni dinle! Diye ahiret kardeşi Ebudderda'ya şöyle öğüt verdi:

— Kardeşim, muhakkak ki üzerinde Rabbinin hakkı vardır. Seni yaratmış ve bütün rızığını vermiştir. Hiç şüphesiz

Senin de hayat ve sıhhat hakkı vardır. Bütün vazifelerini onunla ifa edeceksin.. Ailenin de bu derece ehemmiyetli hakkı vardır. Şu halde bütün bu hakları hak sahiplerine vermelisin! Aziz kardeş; ye, iç, oruç tut, namaz kıl, uyu, hayat yoldaşınla seviş!... Bu suretle bütün hakları yerine getirmiş ve **Allaha**, nefisine, ailene karşı borçlu bulunduğun vazifelerini ifa etmiş olursun!..

Ertesi günü Ebudderda Resûlü Ekrem'in huzuruna vardığında bu vakıayı ve Selma'nın bu öğütlerini arzetti. Bunun üzerine Resûlü Ekrem:

— Selman doğru söylüyor diye tasdik buyurdu. (Sahih: Buhari)

(Buhari'nin bu rivayetinde yalnız ilâhî zâtı, ailevî haklar bildirilmiştir.

Diğer hadis müelliflerinin rivayetlerinde kişinin uzak yakın komşularının, bütün vatandaşlarının cemiyetin ve devletin hakları bulunduğu bildirilmiştir.

Ebudderda'nın misafir hatırı için bozduğu oruç Ramazan orucu değil, nafîle oruçtu. Misafiri ağırlamak nafîle oruca takdim edilirdi. Ve ilerde buna benzer bir oruçla telâfi olunabilirdi).

Kadir gecesi

70 — Resulullah'a geçmiş ümmetlerin ömürleri gösterilmişti. Resulullah kendi ümmeti efradının ömürlerini kısa add ederek başkalarının uzun ömürde yaptıkları amellere yetişememelerinden endişe etmişti. **Allahtaalâ** da ona Kadir Gecesini verdi ve bunu diğer ümmetlerin Bin ayından daha hayırlı ve faziletli kıldı. (İmamı Malik Muvatta'ın da rivayet etmiştir).

71 — Hazreti Ayşe diyor ki: Nebi (S.A.) Ramazanı Şerifin son on gününde itikâf eder ve “Kadir Gecesi Ramazanın son on gününde gözetleyiniz” derdi. (Buharî ve Müslim).

72 — Kadir Gecesi Ramazanın son on gününde ve tek gecelerde arayınız. (Buharî).

73 — Her kim Kadir Gecesi inanarak ve Allahın rızasını gözeterek teravih ile ihya ederse Cenabıhak onun geçmiş günahlarını bağışlar. (Buharî, Ahmet, Nesâî).

74 — Resulü Ekrem Efendimizden Kadir Gecesi sordular. “Her Ramazanda bulunur” buyurdular. (Bu hadisi Ebu Davut rivayet etmiştir).

75 — Ebu Saidilhudri diyor ki: Peygamber Efendimiz Ramazanın ilk on gününde itikâf etmişti, sonra ikinci on gününde (keçeden yapılmış) bir Türk çadırında itikâf buyurdu. Kapı yerinde bulunan bir hasını mübarek eliyle alıp çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını dışarı çıkarıp mescitte bulunan cemaate hitap etmeğe başladı. Halk da Resulullah'a yaklaştı. Resulü Ekrem:

— Ben Kadir gecesini arıyarak Ramazanın ilk on gününde itikâf etmiştim. Sonra ikinci on gününde itikâfa devam ettim. Sonra Cibril bana Kadir Gecesi Ramazanın son on günündedir diye haber verdi. Benim ile birlikte itikâfta bulunanlar arzu ederlerse son on gününde itikâf etsinler buyurdu. Halk Resulullah ile beraber itikâf ettiler. (Buharî ve Müslim rivayet etmiştir).

76 — İbni Ömer der ki: Ashaptan bazılarında Kadir Gecesi rüyada Ramazanın seb'i evahirinde gösterildi. Peygamberimiz de ashabına:

— Rüyanızı biliyorum, Ramazanın seb'i evahirine tevafuk etmiştir. Her kim Kadir Gecesi aramaya çalışırsa onu

Ramazanın seb'i evahirinde arasın buyurmuş. (Bu hadisi Buhari, Müslim, Ebu Davut, Nesai rivayet etmişlerdir.)

Seb'i evahir, (Ramazanın yirmi birinden itibaren devam eden yedi gece ki yirmi yedinci gece de dahildir).

77 — Nebiyyi Muhterem Efendimiz: Leylei Kadir yirmi yedinci gecesidir buyurdular. [Cumhurun en kuvvetli ümidi 27 gecesidir.] Bu hadisi (Ebu Davut rivayet etmiştir.)

78 — Hazreti Ayşe anlatıyor: Ya Resulallah Kadir Gece-sine rastlarsam o gece nasıl dua edeyim diye sordu. Resülü Ekrem Efendimiz:

“Allahümme inneke afüvvün tuhib-bül affe fa'fu anni.”

Tanrım! Sen affedicisin, affi seversin beni affeyle diye dua et buyurdular. (Bu hadisi Ahmet Hambel, İbni Mace, Tirmizi rivayet etmişlerdir).

İFTARDA DUA

79 — Her oruç tutanın kabul olunacak bir duası vardır. Oruçlu o duanın kabulünü isterse her akşam iftar zamanında Allahtan afvü mağfiret istesin. (Hâkim, Müstedrek'in de rivayet etmiştir.)

80 — Nebiyyi Muhterem Efendimiz: İftardan sonra: Allahümme leke sumtu ve alâ rızike aftartu = Ey Allahım! Senin rızan için oruç tuttum ve ancak verdiğin rızık ile iftar ettim, diye dua buyurdular. (Ebu Davut, Muaz bin Züher'den rivayet etmiştir.)

81 — Abdullah Bin Zübeyr radiyallahuanh anlatıyor:

Resülü Ekrem Sa'd Bin Muaz'ın evinde iftar etmiş ve şöyle dua buyurmuştur: Aftara indekün essâimün ve ekele taame-kümül ebrar ve sallet aleykümül melâike = sofranızda oruçlu-

lar iftar etsin, yemeklerinizi iyi adamlar yesin. Sizleri melekler selâmlasın. (Bu hadisi Davut, İbni Mace rivayet etmişlerdir).

82 — Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah "Ulu Tanrım! Herşeyi ihata eden rahmetine sığınıyorum. Günahlarımı bağışla) diye dua ediyordu. (Gayetülmemul Şerhuttaç).

83 — Bir oruçluya yemek yediren kimseye, o oruçlunun ecri kadar ecir verilir. Oruçlunun sevabı da eksilmez. (Tirmizî rivayet etmiş ve hadisin sihhatini bildirmiştir.)

84 — Oruçlunun uykusu ibadet, sükûtu tesbih sayılır. Ameli kat kat olur. Duası makbul ve günahi mağfûvdür. (Beyhakî rivayet etmiştir.)

SADAKAI FITIR

85 — Resulü Ekrem (S.A.) hür veya köle, erkek veya kadın, küçük büyük müslümanlardan her kişinin hurma veya arpadan bir sa' (1040 dirhem = 3328 gram) sadakai fitır vermesini emretmiştir. (Sahihi Buharî). Tahâvinin rivayetinde: (Buğdaydan yarım sa'dır) buyrulmuştur.

86 — Resulullah sallallahu aleyhivesellem: Sadakai fitırın Bayram namazına gitmeden önce verilmesini emir buyurmuştur. (Bu hadisi Buharî, Müslim, Tirmizî, Ebu Davut rivayet etmişlerdir).

87 — Ramazan ayında tutulan oruç yerle gök arasında mullak kalır, ancak sadakai fitır ile kabule mazhar olur. Bu hadisi (Ebu Hafız Bin Şahin rivayet etmiştir.)

88 — İbni Abbas hazretleri diyor ki: Resulullah Efendimiz oruçlunun boş ve çirkin sözlerden paklenmesi ve yoksullara azık oması için sadakai fitrı emretti.

Sadakai fıtır Bayram namazından evvel verilirse Allah katında pek makbul bir sadaka olur. Bayram sonu verilen sadaka ise başka vakitlerde verilen sadakalardan farksızdır. (Artık onun kabulü Allahın lutfuna kalmıştır. (Bu hadisi Ebu Davut, İbni Mace, Hakim rivayet etmişlerdir.)

(Bu hadis sadakai fıtırın vücubunu ve günahlara kefaret olduğunu ve bayramdan evvel verilmesi gerektiğini bildirmektedir.)

89 — Bu gibi bayram günlerinde şu zavallı muhtaçları düşünmekten müstağni bırakınız. (İbni Adi, Dare Kutni rivayet etmişlerdir.)

TERAVİH

90 — İbni Abbas, "Resulü Ekrem Efendimiz Ramazanda yirmi rekât teravih kılardı" demiştir. (Bu hadisi İbni Şeybe, Beyhaki, Bagavî rivayet etmişlerdir.

91 — Her kim Ramazanın şeref ve faziletine inanarak ve halis bir niyetle Allahın rızasını umarak gecelerini ihya eder, teravih namazını kılarsa onun geçmiş günahları bağışlanır. (Bu hadisi Buharî, Müslim rivayet etmiştir.)

92 — Saip Bin Yezit: (Biz Hazreti Ömer'in zamanında 20 rekât teravih ile vitir namazı kılardık.) demiştir. (Beyhaki rivayet etmiş, İmam Nevevi Hulâsada bu haberin isnadı sahihtir demiştir.)

93 — Hazreti Ayşe validemiz anlatıyor:

Resulü Ekrem Efendimiz, teravih namazını gece yarısında mescitte kıldırmaştı. Ashabı kiram kendisine iktida ettiler. Ferdaşı günü ağızdan ağıza Resulü Ekrem'in teravih kıldıracağı şayi olunca ikinci gece mescitte bir gece evvelkinden ziyade

kalabalık vardı. Nebialeyhisselâm bu gece de teravih kıldırdı, ferdası günü ise teravih haberi daha ziyade şayi oldu. Bunun için üçüncü gece halkın tehacümü daha ziyade artmıştı. Resulü Ekrem bu gece de teravih kıldırdı. Dördüncü gece artık mescidi saadet istiap edemeyeceği derecede cemaat çoğaldı. Bunun üzerine Resulü Ekrem dördüncü gece teravihe çıkmadı. Yalnız sabah namazına çıkıp namazdan sonra cemaate dönerek irat buyurduğu bir hutbesinde: "Sizin namaz için toplandığınızı anladım, lâkin üzerinize farz olur da hakkından gelemezsiniz" diye telâş ettim. Artık evlerinizde kılmız buyurdular (Buhârî, Müslim, Ebu Davud).

94 — Abdürrahman bini Abdülkariy hazretleri anlatıyor:

Bir Ramazan gecesi Hazreti Ömer ile mescide çıkmıştık. Halk takım takım namaz kılıyorlardı, bir kısmı kendi başına yalnızca, bir kısmı da bir kaç kişilik cemaatle kılıyordu.

Bunun üzerine Hazreti Ömer bana hitaben: Öyle zannediyorum ki bunları bir imam arkasında toptasam daha iyi olacak demmişti. Ferdası günü meşhur kurradan Übeybinkâap (R.A.) teravih imamı tayin edip cemaati onun arkasında topladı. İşte bundan sonra teravih namazı cemaatle kılınmağa başlandı.

Başka bir gece yine Ömer Bin Hattap ile mescide çıkmıştık. Halk, imamları Übey İbni Kâap ile beraber namaz kılıyorlardı. Hazreti Ömer, halkın dinî bir vecd ile namaz kıldıklarını görünce "teravihin böyle cemaatle kılınması her veçhile ne güzel âdet oldu" diye sevincini izhar eyledi. (Sahih Buhârî).

"Hikmeti teşri" bakımından Oruç

Herşeyin bir mahiyeti ve her mahiyetin bir hikmeti vardır. Mahiyeti tamamlayan iç kısımlara rükün, dış kısımlara şart, gerektirici sebebe delil denir. Delilin mesnet ve medarına

illet, menşesine ve ledünniyatına yani aklen kabili fehm olan ruhu maaniye hikmet adı verilir. Hikmeti tamamlayan başlangıca sebep, sonuca da gaye diyoruz.

Bir mahiyetin sebebini gayesine ulaştırın hal o mahiyetin sıfatı, bu hale terettüp eden eser de onun hükmüdür. Her hüküm dünya hayatı bakımından fayda, uhrevî hayat bakımından sevap vasfını alır.

Dinî meselelerin ve ibadet nevilerinin her birinde bu hal-ler ve bu mânalar vardır. İbadet mevzuunun heyetinden ve sıfatından bahseden tarafa (Fıkıh), bu mevzuun mânalarından ve varlık sebeplerinden bahseden tarafa (Hikmeti Teşri') adını veririz. Nitekim fıkıh meselelerini sistemleştiren metod ve mantık tarafına da (Usulü Fıkıh) adı verilir.

İlmi ledün diye, varlıkların esrarından, manevî cephesinden bahseden bilgiler hikmeti teşri dediğimiz din felsefesinden başka bir şey olmamak lâzımdır. Bu büyük ilim bölümü, müsbet ilim anlayışıyla hareket etmiyen yetkisiz kişiler elinde çok yanlış anlayışlara yol açmıştır. Bunlar eşyanın batını ve ibadetlerin ayrı mânaları olduğunu söylemekle tamamen müslümanlık ruhuna uymayan batıl fikirlere saplanmışlardır. İnsanlar niçin yaratılmışlardır, bu hayatın mânası nedir? Varlıktan, akıl ve şuurdan ve ibadetlerden maksat ve gaye nedir? Namaz, zekât ve oruç niçin memurun bihtir. İşret ve sırkat niçin yasak edilmiştir? İşte bunların faydalarından, mânasından ve mahiyetlerindeki hüsunünden ve kubuhundan bahseden ilim, hikmeti teşridir.

Bütün hilkat vazifesinde, ve herşey yaratana tesbihtedir. Allahın, kulları arasında adaleti, yaratılanlar üzerindeki rahmeti, yer yüzünde hâkim sünneti ve kanunları derin hikmetlere müptenidir.

Bir hakikatin hikmetine vâkıf olmak, ve hakikat yolcusunun kemalini ve canibi kutse yakınlığını arttırır. Her dini emirden ve nehyiden maksat insan için dünya ve ahiret saadeti ve Allah yakınlığıdır. Maksada ulaşmak için âdem oğlunun, içinde türlü türlü hastalıkları onarmak ve islâm fitretini şuurlaştırmak gerektir. İctimai ve marazî tesirlerle levhi fitret perdelence ne fertler, ne zümreler, ne ümmetler, saadet yolunu tutamazlar. Cenabı hakkın çeşitli ibadetlerle ve bilhassa ruhi ve manevî bir ibadet olan oruç ile insanı mükellef tutmasının hikmetini araştırmaya bu kapıdan girmeliyiz.

İslâm dininin enginlerine nüfuz ile bakacak olursak görürüz ki hakikatte din, insanın levhi fitretinde ve şuur altı sahasındadır. Her insan şuur altı sahasından Allahı sezer. Bu sezişin şuura inikâsı eğer hayat gidişinin, muhit ve âile tesirinin perdeleriyle inkisara uğramamış ise fitreti islâm kendini vuzuhiyle gösterir ki bu ilâhî rabitanın ve sezişin şuur sahasına çıkışı iman ve itikat bünyesini kurar, vicdan sahasına akis ve amel şeklinde hariçte ifadesi ahlâk ve ibadeti vücade getirir. Oruç, bu şuur altı bağının Allah ile kul arasında gizli olan ihlasın ifadesidir. Hadisi kutside, Peygamberimizin naklettiği: "Âdem oğlunun her amelî kendinin, yalnız oruç benimdir. Onun mükâfatını ben veririm." sözünün mânası budur, bir hadisi şerifte ise Peygamberimiz oruç tutanları meleklere benzetmiş ve diğer bir hadisi şerifte ise, cennetin hususî kapısında oruçluların likai ilâhî ile şereflemelerinin bildirilmesinin sırrı da budur.

*
* *

Dinler tarihinin bize bildirdiği bir çok hakikatler vardır. Bu bilgilerin ruhu ve özü bize gösteriyor ki insanlar hiç bir zaman tahtesşuurda Allahı sezişten hali olmamışlardır. Ancak bu seziş, şuur sahasına çıkarken cehalet derecesine ve ilim se-

viyesine göre şekillere bürünmüş ve beşerî dalaletlere uğramıştır. İnsanları bu dalâletten kurtaran semavî dinlerin mübeşşirleri ve bilhassa insanları tam mânasiyle vahdaniyeti kavrayacak bir seviyeye ulaştıran: "Allah birdir, ondan başka tapacak yok" kelimesinin ilân edildiği mesut devirdir. Bütün peygamberlerin beşeriyete tebliğ eyledikleri dinin ilk esası budur. Kur'anı Azimuşşan "asıl din Allahın yarattığı fitrattır" mealindeki âyetiyle bu hakikatı bildiriyor. Oruç, şuur altı dediğimiz fitrat sahasına insanın şuur sahasını berraklaştıran, ruhi riyazet ve tasfiye ile insanın kendi benliğini kendisiyle şuur altını şuur üstüyle anlaştıran bir ibadet olmak bakımından ayrı bir ehemmiyeti haizdir.

Müslümanlıktan evvelki dinlerde insanlar ilhama ve mükeşşefatı kalbiyeye mazhar olmak için oruçla nefsi terbiye ve tazib etmeğe çok önem veriyorlardı, Hiristiyanklıkta gördüğümüz rühbaniyet pehrizkârlığı ve târiki dünyalık usulü bu eski anlayışın devamından ibarettir.

LAMA mezhebini güdenlerin çile çıkarmalarında ve Brehmen'lerin kendini uçuruma ve ateşe atmalarında görülen bu haller bunların mukaddesliğe bu suretle ulaşacaklarını sanmalarından ileri gelmektedir. Halen Hintliler: Orucu muhtelif maksatlarla ve değişik şekillerde kullanırlar. Mecusiler ise günlere ateş karşısında vücutlarını ve nefislerini tazip ederler, bu batıl fikirlere, böyle hurafelere yol yoktur. Bilâkiş müslümanlıkta oruç kolaylık ve insan iradesini Allahın iradesine muta' kılmaktır. Cenabı Allah Kur'anı Kerimde bilhassa oruç âyetinde (Allah size kolaylık murad ediyor; zorluk irade etmiyor) buyurmuştur. Müslümanlıkta kişinin nefsi ona emnettir. Peygambeimiz: "Nefsin, senin bineğindir, ona rıfk ile muamele et" buyurmuştur. Bundan dolayı (hastalık, yolculuk gibi hallerde) oruç tutmamaya ruhsat vardır.

Binaenaleyh Müslümanlıkta hiç bir zaman âmiyane mâna-
da sofillik, târiki dünyalık ve ezayı nefis bahis mevzuu değildir.

*
* *

İslâmda oruç, ifrat ile tefritten azade, ilâhî bir adil ve in-
sanî bir itidâl olarak Allah ile kul arasındaki ibadettir.

Evet oruç, ibadet kaside yemek içmekten ve cinsi münase-
betlerden kendini tutmaktır.

Filhakika oruçla hayvanî arzular terkedilerek insanî ar-
zular kuvvetlendirilir, nefse hâkimiyet sağlanarak Allah yolu-
na tevessül edilir. Allah rızasını kazanmak tarafı alınır, sehevî
duygular terkedilir ve bu suretle dünya ve ahiret saadeti için
gerekli ahlâkî faziletler elde edilir.

Hikmeti teşri, dinî mevzuun güzelliklerini ve maslahatla-
rını bildirdiğine, meselelerin ve emir ve nehiylerin sırlarını ve
teklifin kıymetini açıkladığına ve nihayet dünya ve âhi-
ret saadetini ve mükâfat ve mücazat mertebelerini verdiği-
ne göre orucun fezaili ve füyuzatı her halde çok alâka çekici
ve hususî mahiyette önemlidir.

Teşriin bizzat esası, hikmet ve maslahat ve kulların
hidayet ve saadettir. Üzerinde âmmenin maslahatı olmayan
hiç bir şey dine dahil değildir. Maslahattan mefsedete müncer
olacak hiç bir şey de dinden değildir. Bunun için din, medeni-
yettir. Nitekim medeniyet kelimesi dinden alınmış ve dinleşmek
mânasına vazedilmiştir. Filhakika dinleşmiş insan, taat ve ba-
siret yolunda zihinleri ve ruhları neşe içinde, nefsinin terbiye
ve kalbini tasfiye etmiş insandır. İradesine sahip olan halka
ezadan imsâk eden insan dinlidir ve medenidir. Esasen orucun

ruhu ve özü Allahın emrini yerine getirmek ve rızasını tahsil maksadiyle bedenî lezzetlerden ve kötülükten nefsini çekerek halka ezadan imsâk değil midir? Kur'anı Kerimde Oruç âyeti tamamen bu hakikati ifade etmektedir.

Bütün dinî mevzuat ve şer'î hükümler nefsi insaninin zulmünü ve hotkâmlığını ıslah ve beşerin vicdanını paklamak içindir ve bundan dolayı her ahlâkî hüküm dinîdir. Dinin bu mahiyeti asliyesini ve hikmeti vücudunu idrâk etmeyenler ahlâk için dinden gayri bir menşe' olduğunu zannederler.

Din, insan ile Allah arasında münasebetin tezahürüdür. Dini, akıl sahiplerini peygamberin getirdiklerine davet eden ilâhî müessesedir, diye tarif ederiz ki, müessese Allahındır ve muhatap akıl sahipleridir. Ve müessesede bir gaye ve bir hikmet ve saadeti dareyn neticesi vardır. Bu tariftten, ilâhî olmayan müesseseler ve akla hitap etmeyen hurafeler kâmilen harîçtir. Demek ki Din, ruhu, sâfilden ulviye yüceltir ve Allah ile kul arasında manevî bir bağ hizmetini görür bu rabıtada ve bu terakkide orucun mevkiini idrâk etmemek mümkün değildir.

Dünya lezzetlerinin en büyüklerinden olan yeyip içmekten, şehvî arzulardan Allahın rızası için feragat, tam mâna-siyle dindarlık ve Allaha bağlılıktır. Bu bir mücahededir ki, insan bununla kemale erer. Hikmetlerin vazii, gayelerin kema-lini cehtin ve gayretin kuvvet ve kemaline bağlamış, noksanını tevessüldeki kusurlara tâbi kılmıştır. Yorulmaksızın kazanç, çalışmaksızın ilim cehdetmeksizin fazilet elde edilemez. Bu dünya, âhret yolu üzerinde bir köprüdür. Bunun için insan başı boş bırakılmamış akıl sahibi olmuş, hayır ve şerre müs-teit bir varlık olarak yaratılmış ve birçok ahkâmı ile mükellef kılınmıştır. Bu sebeple kulların imtihanı, iptilâsı ve saadeti iradî fiillerine maas ve maadına ait menfaatları ve maslahat-ları idrâk müfekkirelerine verilmiştir. Kişinin mesuliyet esası

da bu hikmete bağılıdır. Bu sebepledir ki müslümanlık maslahatı emretmiş ve mefseleti nehyetmiştir. Çünkü bütün menafi insanlara aittir. Binaenaleyh ruhu tasfiye etmek bir hayır, kendini hesaba çekmek fazilet ve fakirlerle hemhâl olmak bir kemâldir. Dünya ve âhiret bahtiyarlığı ise Allaha kulluk vazifesini severek ifadır.

Bu suretle yapılan ibadet ve tutulan oruç ile insan maddî hayata galebe eder ve kendisine lâhut âleminden ilâhî nurlar ve ruhanî nefhalar gelir ve insânı kâmil gayesine ulaşır. Peygamberimiz zamanında ve ondan sonra bir asırlık bir hareketle bu ruh ile hareket eden müslümanlar dünyanın dört tarafına kol atmışlardır ve gittikleri yerlerde yeni yeni medeniyetler ve ilmî âbideler ve kütüphaneler vücade getirmişlerdir. Orucun ve dinî hikmetlerin milletlere verdiği bu ruha bilhassa işaret etmek ve orucun millî duyguları kemale erdirdiği hakkındaki fikri bir kere daha yad etmek yerinde olur.

Dikkat edilecek bir nokta da dinî meselelerin teşrif hikmetlerine nufuz ile akıl ile naklin tevafuku zahir olduğu gibi orucu yüksek derecede bir imsâk veya bütün azaların imsaki şeklinde anlayan erbabı ihlasın fikirleriyle fukahanın anlayışını birleştirmek de mümkün olur. Dinin felsefesi ve hikmeti milletlerin hidayet ve ahlâki üzerinde derin tesirlere sahiptir. Din, hayatı, felâh ve saadeti böylece akıl ve hikmet felâh ve saadet üzerine kurmuştur. Bu iki cepheden biri insanın yüreğindeki Allah sevgisini, inanışları ve yüksek duyguları amel halinde dışarda ifade etmektir ki insan nefsanî arzulardan ve kötülüklerden korunmak terbiyesini alır. Diğeri Tanrı nimetinin kıymetlerini ve mahrumiyetlerini tanımak ve nefsimizi terbiye ve tasfiye ederek Allaha yaklaşmak için hayatî arzu ve hareketleri dışarıya çıkmaktan alıkoymaktır.

İnsan ruhunun berraklandırılması ve manevî derecesinin yükseltilmesi, hülâsa insan kemalinin temini gayesini güden ibadetlerin bu ikinci cephesini bize oruç sağlamaktadır. Kur'anı Kerimde "sizden evvelkilere farz edildiği gibi size de oruç farzedildi, tâ ki kendinizi fenalıktan koruyasınız" buyurulması bize bu hikmeti bildirmektedir.

İbadetin Allah ile kul arasında kalan bu cephesi, ibadet yoluna düzülenleri içtimaf hayattan ahlâkı fadıla ve âmalı hasene sahibi kılmakla kendini gösterir. Zira Allahın rızasını tahsil etmek gayesiyle yeyip içmekten sakınmak, insanda itaat duygusunu inkişaf ettirir, insanî seciyeyi yükseltir, ona sabırlı ve metanetli olmak kudretini verir ve kişiyi iradesine hâkim kılar. Ulu Peygamberin: (Oruç ibadetin kapısıdır.) Buyurmasındaki hikmet budur işte.

İrade terbiyesi bakımından ise orucun ayrı bir önemi vardır. Azimkârlık, feragate tahammül ve sabır insanî hasletin en yüksek derecesidir. Kötülüğe karşı kendini tutmak, bu şüphesiz büyük bir sabırdır. Lâkin nimet ve refah içinde ibadet için sabır, daha büyüktür. Bunun için Peygamberimiz sabrı imanın yarısı olmakla vasıflandırmış ve islâm ahlâkçıları onu faziletlerin başı saymışlardır. Orucun tamamen bir irade işi ve sabır ahlâkı olmasına binaen Peygamberimiz (Sizden biriniz nefis azgınlığından korkarsa oruç tutsun, zira oruç onu bertaraf eder.) buyurmuştur. Orucun insan üzerindeki eseri, nefsin salahı, bedenın marazlardan paklanması, sabra, azme ve kanaate alışmak gibi güzel itiyatlarla ülfet semeresi madenin sultasından kendini kurtarmak ahlâkî fazilete ulaşmak neticesi kardeşleriyle hemhâl olmak, fukaraya bakmak, mal ibzâl etmek, içtimaf hali, sahur ve iftar neşelerini tatmak ve cemaat halinde manevî bir hayat yaşamak.

Lâkin bütün bunların fevkinde orucun millî faydaları önemli haizdir. Zira oruç insanları feragatlere tahammüle ve müsibet zamanlarında sabra ve azme alıştıırır. Çünkü insanlar bir halde durmazlar. Yiyecek içecek bulamadığı veya hesapla bulduğu zamanlar olur.

Orucun daha mühim bir faydası da ihtikâr ve ihtiras gibi sonu gelmez emelleri tahdit etmesidir. Çünkü insanın içi dışı gibi değildir. Dışından çok güzel olan bir insanın içi şahsî menfaat hisleri ve şehvet arzularıyla dolu muhteris ve müfteris bir hayvan ruhu saklamış olabilir. Bu gibi adamlar dünyaya gelir, evvak ve lezaiz nisbetinde hayatını geçirir, insanî hislerle ülfet etmeden ve insan kalbinde bir yer bırakmadan ahiret için yükselen bir, nur görmeden gider. Kişi oğlu, hayvanlar gibi mahdut istekli olarak yaratılmadıkları için bunların sönmez ihtirasları ve bitmez şehvî arzuları vardır. İşte din bunları tahlil, oruç bu marazları tedavi eder ki bu, ferdi millete kazandırmak ve millî hayatı marizleşmekten alıkoymaktır. Binaenaleyh oruç Allah ile kul arasında olduğu kadar fert ile cemiyet arasında bağıdır. Fertleri milletine bağlar ve millete güven verir. Orucun ferdî ve içtimâî menafii de azımsanacak bir şey değildir. Görülüyor ki o, tazibi nefis ve bedeni bir riyazat ceza ve güçlük değil ferdî ve içtimâî bir zevk bir mükâfat, bir kolaylık, sağlık ve sağlamlık kaynağıdır. İnsanın muvakkat ve mahdut bir zaman için nefsanî huzuzatını Allah için terk ile iradesini Allahın iradesiyle birleştirmesi ve insan şerefine yakışacak, onun kemalini arttıracak ve Allahı tazim edecek bir vesilesidir. Allahı hatırlamak merhamet ve şefkat hislerini beslemek iç ve dış azamızın temizliğini ve sıhhatini sağlamaktır. Şu var ki oruç Allahın emrettiği şekilde, yani hikmeti teşriine uyar bir halde tutulmalıdır. Ancak ondan beklenen mehasin ve fezail bu suretle elde edilir. Oruç tutarken sıhhati bozacak bir hale sokulmamalı. Riya ve gösteriş olmamalı, iftar

sofrasına ve gece eğlencelerine dalmamalı. "Oruç tutun sıhhat bulasınız" hadisi şerifinin bildirdiği hakikati göz önüne almalı yız. Filhakika dünyanın en uzun ömürlülerinin en çok oruç tutanlar olduğu herkesçe kabul edilmiştir.

Hülâsa oruç hakka ibadet ve ubudiyet, cisme sıhhat ve afiyet, ruha ulviyet ve taravet, nefse terbiye ve kamâl, vicdana saffet ve pâklık, kalbe, şefkat ve incelik, insana saadet ve felah verir, kişiyi sabra alıştıırır ve beşerî iradeyi terbiye eder, beşeriyet hallerini islâh eder, ahlâkını tehzip eder ve bu suretle insanı mânevî ve âlî bir safaya, kâmil ve tam bir olgunluğa ulaştırır. Bu zevk, mânevî zevk tatmış olanlardan başkasına anlatılamaz. Bütün bu güzellikleriyle ve iyilikleriyle beraber oruç, diğer farzlar gibi Allahın emridir diye tutulur, gaye Allahın emrini icradır. Onun sebebiyle olan maddî ve mânevî hüküm ve fevaid bu gayenin zımında tahakkuk eden fazla mesubattan ibarettir.

Orucun bir de mukarribine has yüksek bir derecesi vardır. Bu mertebede oruç, şuurun Allahın gayri şeylerle dünyevî fikirlerden ve umuru adiyeden büsbütün imsâk etmesidir. Bu mahiyetiyle oruç, şuur altında yaşayan ilâhî rabitanın şuur sahasını kaplaması ve imsâkî küllî (masivâdan kendini tutmak) halinde Allahtan başka herşeyden gönlün korunmasıdır. Bu derecedeki orucu İmamı Gazalî kalbin orucu diye adlandırır ve Allahtan başkasından bütünüyle kendini çekmektir diye tarif eder. Orucun bu derecesinde kişi Allahtan ve âhiretten gayri bir şeyi düşünürse ve Allah yolu için lâzım olan meşru tipten başka dünya işiyle meşgul olursa orucu bozulur diyor. Bittabi bozulan oruç mertebe orucudur. Böyle bir orucun zevki manevisini tatmış olanlara ne mutlu! Orucun bu mertebesine ulaşmağı güç saymamalıdır. Kimsenin aleyhinde olmamak, faydasız sözleri terketmek, hak ve adl dairesinde işini görmek, kimsenin aleyhinde bulunmamak, yalan söylememek, her türlü kö-

tü huylardan sakınmak, Allahı kalpten çıkarmamak, faziletlerine sahip olanların orucu bu nevidendir. Müslümanlığın ruhuna uyan yüksek oruç da budur. Orucun fezailinden bahseden ve kemalini tavsiye eden kitaplarda azimet yoluna has bir nevi izahlar görüyoruz ki bu mahiyetiyle oruç, kişinin batınını şehevattan ve azâlarını gûnahtan korumaktan ibarettir. Bu oruca (savmı umum) herkese şamil olan oruç, mukabiline de bazı kimselere has oruç (savmı husus) adı verilir.

Gazalî bu nevi orucun tamamlanması için altı esas söylemektedir: Bunlardan birincisi sevilmeyen ve mezzum şeyleri görmekten ve kalbi, zikri ilâhiden meşgul edecek hallerden gözü korumak, Enes hazretlerinin Peygamberimizden rivayet ettiği şu "Beş şey orucu bozar: Yalan söylemek, giybet etmek, koğuculuk etmek, yalan yere yemin etmek ve şehvetle bakmak" hadisi şerifinde mâna ve maksut bu derecede olan oruçtur.

İkincisi, dilini fena sözlerden tutmak ve onu Allahı anmakla meşgul etmek, üçüncüsü, kulağını yaramaz sözlerden korumak, Peygamberimiz; giybet eden ve dinleyen gûnahta ortaktırlar, buyurmuştur. Dördüncüsü, eli ve ayağı ve diğer azaları yaramazlıklardan ve şüpheli şeylerden çekmektir. Gazalî burada bu sakıncalara riayet etmeyen kimse neye benzer bilirmisiniz diyor: Nasıl bir adam bir köşk yapmak için bir şehri harap etmeğe kalkarsa onu bunu zararlandırıp tazip edenler de oruç tutmakla insanların kalplerini yıkıyorlar demek olur. İşte Peygamberimizin: "Ne kadar oruç tutanlar vardır ki onun yanına açlık ve susuzluktan başka bir şey kalmaz..." diye buyurduğu sözün işaret ettiği hakikat budur.

Beşincisi, iftar vaktinde midesini dolduracak kadar çok yemek yememektir. Çünkü bu asıl oruçtan maksadı Allahın düşmanını ezmek gayesini terkeder. Altıncısı, ise iftardan sonra

oruç tutanın kalbini havf ve reca arasında tefekkür ve tezekkür halinde olmasıdır. Oruç geceleri de oruçsuz geceler gibi herşey mubahtır diye insan kendini büsbütün bırakmamalı tefekkür ve ibadete koyulmalıdır ki teravih namazının hikmeti meşruyeti de bunu göstermektedir.

Bundan sonra Gazalî ihyaül - ulum'da orucun sırları ve batınî şartlarını yazdığı bahiste şöyle diyor:

"Orucun mânasını ve sırrını anlayan kimse, yemekten içmekten şehvetten kendini menedip te diğer günahları yapanın abdest azasını yıkamaksızın üç kere mesh edene benzediğini takdir eder. Böyle alınan bir abdestle namaz kılınmaz, yiyip içip de azalariyle kötülükten sakınan kimse ise abdest azasını su ile yıkamış ve üçdefa mesh etmemiş gibidir. Lâkin hem yemekten içmekten hem azasının kötülüklerinden sakınanlar, hem abdest azasını yıkamış hem de üç defa meshetmiş gibidirler. Peygamberimiz, "Oruç emanettir, her biriniz emanetinizi muhafaza ediniz." buyurmuş ve Cenabı Allahın, "Allah emanetleri ehline vermenizi emreder." âyetini okuduğu zaman, elini gözüne ve kulağına koyarak "kulak da emanettir, göz de" demiştir.

*

* *

Yukarıdanberi yazdığımız orucun hikmetleri ve manevî kudretleridir ki Ramazan ayına bir hususiyet vermektedir. Bu yüzden Ramazan ayı insana yeni bir kuvvet kaynağı oluyor. Bu ayda eski itiyatlar terkedilir, ruhlarda yüksek ve cazip bir hayat zevki kendini hissettirir. İnsanların birbiriyle anlaşış sevimlileri ve dinî bir topluluk hayatı artar ve içtimaileşme faaliyeti kendini gösterir, bu toplumsal hayat yeni yeni çeşniler arzeder. Fakirlere, yetimlere ve zayıflara yardımlar yapılır. Peygamberimiz, bu ayda hizmetçisinin işini hafifleten kimseyi Allah mağfiret ve ihsan eder buyurmuştur. Yine Ramazan-

da camilerde coşkun bir dini heyecan hissedilir. Mukabeleler okunur. Vaizlar artar, iftar ise Ramazana mahsus büsbütün başka bir neşedir, dostları bir araya toplar. Yaklaşmalar ve anlaşmalar ve dostluk husule gelir ve bunlar neticede, milletin kuvvetlenmesini ilerlemesini ve birliğini sağlar. Aynı zamanda iftar Şâri' tarafından methedi'miş bir ziyafettir. Peygamberimiz diyor ki: "Ouç tutanın iki neşesi vardır. Birisi iftar zamanında, biri Allaha mülâki olduğu zamandır." İftarın bu neşesi ve methi ve bunun gibi Ramazanın ruhlarda yer tutmuş güzel millî ve tarihî itiyatları vardır. Cihan değer şairin:

"O mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler" dediği gibi biz Ramazan âlemi içinde Ramazanın kıymetini bilmiyerek ecnebi diyarında bir garibin Ramazanda duyduğu hasreti duyuyoruz, o canlı hayatı ehli dilden sormalı.

Ramazan aynı zamanda rızk ve bereket ayıdır. Af ve gufran ayıdır. Nitekim Peygamberimiz, "her kim inanarak ecri uhrevisini gözeterek oruç tutarsa Cenabı Allah onun geçmiş günahlarını affeder" buyurmuştur.

Bu ayda müslüman ailelerinin evlerini erzak ile doldurmaları hakikaten bu ayın bereketidir. Zenginin, fakirin evinde ve elinde bereket artar, hediyeleşme artar. Birbirini ziyaretler ve taltifler artar. Bu ayda insanın merhamet damarları uyanır, şefkat hissi coşar, fikirler ve duygular incilir ve bu hassasiyet fakirlerin hallerinden ibret almak ve Allahın nimetlerine şükretmek zevkini uyandırır. Bundan dolayı Kur'anı Kerimde: "Sizden her kim o aya şahit oldu ise onu oruçla geçirsin" buyuruldu.

Ramazan ayının mevsimlere göre değişmesinde ayrıca hikmetler ve mânalar vardır. Yazın Ramazanında başka bir şetafet, baharın Ramazanında başka bir neşe ve kışın Ramaza-

nında diğeri bir zevk vardır. Kışın Ramazanı insanı oruca alıştıran bir mahiyettedir. Yaz Ramazanının daha ziyade sabrı ve hayrı arttırdığı gibi, ilkbahar Ramazanı ruha heyecan veren hususî bir neşe taşır, sonbahar Ramazanının daha derin mânalar taşıdığı gibi. Bu mevsim değişikliklerinin insan ruhu, iman tecrübesi, oruç terbiyesi üzerinde hususî önemi olduğu gibi insan bünyesinin tekemmülü, içtimai hayatın nizamı ve beden âzasının perhizi ve dinlendirilmesi bakımından da ayrıca değeri vardır.

Ramazanın fezailinden biri de Kur'anı Kerimin bu ayda nâzil olmasıdır. Kur'an ki kitabı kâinatın levhi ezeli, hadisatı âlemin kanunu hikmetidir. Bu beşaretin ve nurun Ramazanda müjdeleyip parlaması Ramazan için bir tacı mefharet olmaz mı? Leylei Kadirin de selâmet ve gufran ayında oluşu Ramazan ayının değerini arttıran bir tebşirdir. O leylei kadir ki hakında müstakil bir sure nâzil olmuş ve bir gecesinin bin aydan hayırlı olduğu tebşir buyurulmuştur.

*

* *

Ramazanı Şerif ve Orucun Sihhi Faydaları

Oruç tutmak, evvelki Peygamberlerin ümmetlerine farz olduğu gibi biz müslümanlara da Ramazanı Şerifte oruç tutmak farzdır. Cenabı hak hiç bir kimseye takat getiremeyeceği zorluklarla emir ve teklifte bulunmadığından Ramazanı Şerifte hasta veya yolcu olanlar sonradan günü gününe kaza etmek şartile mazur sayılmışlar, ihtiyarlık veya diğeri suretle vücut kuvvetleri fazla yıpranmış ve bu yüzden oruca gücü, takatı yetmeyen kimseler de her gün için bir fakiri iki öğünden ibaret günlük yiyeceğini fidye olarak vermekle mükellef tutulmuşlardır.

Hayız halinde, gebe veya emzikli olan kadınlar da sonradan kaza etmek üzere Ramazanı Şerifte oruçtan muaf ve mazurdurlar.

Farziyeti bildiren âyeti kerimede açıklandığı üzere oruçtan maksat biz müminlerin bedenlen korunması ve ruhan terbiyesidir. Mazur olanların oruçtan muvakkaten veya tamamen muaf tutulmaları ise Allahü taalanın bizlere güçlüğü değil kolaylığı murat etmesi hikmetine dayanır.

Oruç, Pehrız ve Diyet:

Fecri sadıktan itibaren gün batıncıya kadar yiyecek, içecek şeylerden ve cinsî ihtiyaçları tatmin etmekten nefsimizi alıkoymamıza oruç diyoruz, fakat bunun ibadet kasdile Allahü taalanın emri olarak niyet ve şuur ile tutulması şarttır. İslâmiyetin gayri dinlerde olduğu gibi bizim orucumuz, etlere ve yağlı yiyeceklere karşı belli günlerde mutlak bir pehriz değildir; keza bazı hastalıklarda vücudun zarar göreceği gıdalar öğünden çıkarılarak tertip edilen tıbbî tedavi diyetleri kabilinden de değildir. Gündüzleri Halık'ın ve hilkatin emirlerine itaatle nefsini koruyan müslümanlar iftar zamanından fecri sadıka kadar itidâl üzere yiyip içmekte ve diğer ihtiyaçlarını sağlamakta tamamen serbesttirler. Bu itibarla, İslâmın orucu, insanları tabiate karşı mutlak bir kayıt altına almaksızın, gündüzün yemek içmek ve sair cinsî ihtiyaçlarını akşama ve geceye tehir ediyor. Bundan da maksat, iman ve izan sahibi müslümanların sakınmaları ve korunmalarıdır.

Gündüzün, normal hayatın gerekli faaliyetlerini sıhhi bir zindelikten doğan ruhî şevk içinde yapabilmeleri ve ibadetlerin en yüksek zevklerini tadabilmeleri için insanları gündüzün yiyip içmelerine hiç olmazsa senenin belli bir zamanında ara vermeleri mutlaka lâzımdır. Bu sayede müslümanlar bedenlen,

ruhan selâmet ve sıhate nail olurlar. Hayatımızın devamı için vücudumuzun bünyesine dahil bütün enerji maddelerini başlıca üç grup gıdalardan alıyoruz:

1 — Vücudumuzda uzuvların ve dokulardaki hücrelerin faaliyeti neticesi her gün vukubulan esas yapı ve tamir maddesi proteinli yani albüminli gıdalar.

2 — Bedenimizin tabii hararetini ve mekanik hareketlerini temin eden mühim bir enerji kaynağı unlu ve şekerli gıdalar (karbon hidratlar).

3 — En yüksek kalori hasıl eden yağlar.

Bunlardan başka hayati faaliyetin başlıca mühim unsuru olan su ile, oksijen, klorsodyom, potasyom, fosfor, kükürt, kalsiyum, demir, bakır, iyot, mağnezyum... gibi madeni maddelerde bilhassa et, hububat, sebze ve meyvaların terkiibinde gıda olarak bünyemize girmesi elzem maddelerdir. Aynı zamanda gıdalarımızda (et, süt, yumurta, sebze ve meyvalarda fazladır) hayat ve sıhhatimiz için pek lüzumlu olan maddeler de vitaminlerdir. Vitaminler bilgisi asrımızın bilhassa bu son yıllarda koruyucu ve tedavi edici hekimliğe büyük başarılar kazandıran en kıymetli ve geniş bir ilim şubesidir. A. B. C. D. E..... ilâ alfabe harflerile sıralanan gurup, gurup vitaminlerin şimdilik keşfedilenleri 25-30 kadar ise de bunların hıfzıssıhha ve tedavi bakımından ehemmiyetleri ve tatbikatı son derece genişdir. İnsanlığın her hususta hidayet ve saadetini sağlayacak en yüksek ilâhî vahy ve ilhamlarla hilkatın ve tabiatın nice nice esrarına ve hikmetlerine nüfuz eden sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammet (S. A.) in bir hadisi şeriflerinde: "Yemeği soğutunuz (soğuk yeyiniz). Zira sıcak yemek muhakkak bereketsizdir." buyurmuş olduğunu görüyoruz. Bu hadisi şerifin Tıp ve Hıfzıssıhha bakımından ehemmiyeti pek büyüktür, sıcak yemeklerin hazım yollarına vereceği malûm zararlardan maada

asıl vitamin bahsine ilgisi vardır. Çünkü vitaminlerin pek çoğu hararete dayanmaz, bozulur, hassasını ve tesirini kaybeder. Halbuki yiyeceklerimizin besleyici hassalarını muhafaza etmesi, sıhhatimiz için elverişli olması, tazelikleri sayesinde, aksi takdirde muzurdur.

Günlük gıda ihtiyacımız:

Çocukluktan itibaren büyüme çağında gıda ihtiyacı fazladır. İhtiyarlık denen ileri yaştaki inhitat devrinde gıda ihtiyacı beden faaliyetile birlikte azalır. Orta yaşta yetkin (kâhil) kimselerin de gıda ihtiyacı çalışma şekline, sarf edilen enerji miktarına, mevsime ve iklime göre biraz fark eder. Vasatî olarak, yetkin bir kimsenin gıda ve kalori ihtiyacı şöyledir:

Albüminli yiyeceklerin 1 gramı	4,1 kalori hasıl eder
Unlu, şekerli yiyeceklerin 1 gramı	4,1 kalori hasıl eder
Yağların 1 gramı	9,3 kalori hasıl eder

Tam istirahat halinde olanların beden ağırlığının beher kilosuna 30-35 kalori,

Muhtelif işlerde normâl ve mutedil çalışmalarda beher kilosuna 40-45 kalori.

Ağır ve fazla kuvvet sarfını gerektiren işlerde ise beher kilosuna 45-60 kalori lâzımdır.

Muhtaç olduğumuz normal günlük kalori miktarının bu üç çeşit yiyeceklere göre şu nisbetlerde tertip edilmesi uygundur:

Meselâ 70 kilo gelen bir kimsenin beher kilosuna 40 kalori temini için 2800 kalori lâzımdır, bunun:

% 15 i albüminli yiyeceklerden yani 420 kalori

% 25 i yağlardan 700 kalori

% 60 kadarı da unlu ve şekerli yiyeceklerden

1680 kalori .

2800 olması münasıptir.

Vücutumuzun yapısına ve esas tamirine yarayan proteinli (albümin) yiyeceklere zannolunacağı kadar büyük bir ihtiyaç yoktur, herkese kilo başına vasatı 1 gram albümin kâfidir. Meselâ 70 kilo gelen bir kimsenin 70 gram albümin alması kâfi gelir. Et, yumurta, peynir..... gibi albüminli yiyeceklerde albümin ve azot nisbeti takriben $1/5$ dir. O halde bu yiyeceklerden 350 gr. kadar yenmesi günlük albümin ihtiyacını tamamen karşılayacaktır. Fakat ekmek, hububat ve bazı sebzelerde azımsanmıyacak kadar albümin de bulunduğundan et, yumurta, balık, peynir... gibi kuvvetli yiyeceklerden (350 gr. miktarında) yüksek albümin almamıza ihtiyaç yoktur. Esasen yetkin bir kimsenin günlük azot bilânçosu vasatı olarak 14-15 gr. kadardır, yani idrarla çıkardığı normal miktarda azot (albüminli madde) zayıfatı bundan ibaretti. O halde her gün için gıdasında bu miktar albümin bulunması kâfi gelecektir. Çoğu idrarla ve pek azı kalın barsak yoluyla vukubulan günlük azot ziyasını normal ve müvazene de tutmak için az miktarda albüminli gıda ile idare etmemiz her veçhile sıhhate uygundur.

İkinci gurup gıdamız unlu ve şekerli maddeler olduğunu söylemiştik. Bunlar hazım cihazında glikoza kadar ayrıldıktan sonra barsaklardan emilerek kana karışır. Hazmolunan diğer maddelerle birlikte karaciğere gider, zerrelerinden su kaybederek glikojen denen kesif bi halde karaciğerde toplanır. Kanın litresindeki vasatı 1 gram üzerinden glikoz miktarını (Glisemi) diğer mühim azanın normal vazife iştirâkile karaciğer idare ve tanzim eder. Albüminli maddeler vücutta teraküm ederek protein deposu yapmadıkları halde karbon hidrat denen unlu - şekerli maddeler tekasüfle karaciğerde ve adalelerde)

toplanır. Üçüncü grup gıdalarımızı teşkil eden yağlar ise beher gramı 9,3 kalori hasıl eden yüksek ihtirak maddeleridir.

Vücudun normal faaliyet derecesine göre muhtaç olacağı kalori hesabı ile gerekli gıda maddeleri bu nisbetlerde olması lâzımsa da herkes daha ziyade sevdiği ve istediği yiyeceklere gelişi güzel bir yıl ve rağbetle yaşamakta olduğundan faaliyet şeklimizle gıda alışımız hiç de uygun değildir.

Zarûrî görülen bazı hastalık hallerinde hususî diyet usulleri tedavi maksadile tatbik edilmekte ise de biraz düzelince hastalar yine bildiklerinden ayrılmazlar. Gıdalarımızdan miktar itibariyle farklı diyet listeleri tanzim edilen hastalıklar (zayıflama, beslenme, şeker hastalığı, gut, taşlı böbrek hastalıkları kansızlık, kalp ve deveran hastalıkları) olduğu gibi gıdalarda keyfiyet bakımından da (mide koruması ve kanaması, ince bağırsak hastalıkları, kalın bağırsak hastalıkları karaciğer ve safra yolları hastalıkları, pankreas hastalıkları ve ateşli hastalıklarda) ayrı ayrı diyetler tatbik olunur. Fakat bütün bu haller esasen oruç mükellefiyetinden müeccel veya muaf hastalara mahsustur. Binaenaleyh yukarıda kısaca arzettiğimiz gibi oruç, gıdalarımızın miktarca ve keyfiyetçe tahdidi şeklinde bir diyet dahi telâkki edilemez.

İnsanların umumiyetle maruz kaldıkları beden israfı, yiyip içmeğe ve cinsî arzulara karşı olduğundan sıhhatleri ve takatleri yerinde olanlara senede bir ay, yemek zamanlarını değiştirmekten ibaret oruç tutmaları farz kılınmıştır. Senenin en kısa veya uzun gününe tedricen rastlıyan Ramazanı Şerif orucu biz müslümanlara aynı nimet ve aynı hayat olduğundan bunu en büyük bir şükranla eda etmeliyiz. İftar zamanında vakit gelince orucu bozmağa acele etmek,, sahur vakitlerinde ise tehirlî ve temkinli hareket etmek gibi gıdai sıhhi tedbirlerde

Peygamber efendimizin güzel emr -adetlerindedir. İftar zamanında tatlı ve meyve nevinden az bir şey yiyerek orucu bozduktan sonra akşam namazı kılınır ve ifrata kamaksızın yemek yenir. Yatsıdan sonra Ramazanı Şerife mahsus teravih namazı da mevzun ve mutedil beden hareketi mahsusası sayesinde hazım vazifesini kolaylar, adeta yemekleri eritir. Geceleeri Teravih namazlarından sonra sahur vaktına kadar uyuyup istirahat etmek lâzımdır. Sahur yemeğinden sonra da hemen uyumamalıdır. Sabah namazını kıldıktan sonra vakit varsa istirahat etmek münasıptır. Gündüz uykusu bahusus öğleden sonra akşama yakın hiç uygun değildir.

Gündüzleri normal hayatımızın canlı ve verimli çalışma zamanı olduğundan nefsimize, irademize ve şuurumuza hâkim olmamız gereken ve hayatımızı en çok israf ettiğimiz bir zamandır. Bu itibarla oruç bizi her veçhile korumak için gündüze münhasır bir ibadet ve riyazattır. Oruç tutmak insanı her türlü bedenî, ruhî zararlardan ve ifratlardan koruyan bir kalkandır. Bütün bir sene gelişi güzel itiyadınca yiyip içen ve bu yüzden midesi, bağırsakları, karaciğeri, pankreası damarları ve kalbi mutlaka yorulan veya bozulan kimselerin oruçla kendilerini sıhhatli bir hale koymaları gayet tabii bir vazifedir. Bu ibadet hakkın ve hakikatin ta kendisidir. Az yemekle, seyrek yemekle bir zarar gelmez. Sık ve fazla fazla yemek ise insanı bedenî ve şeklen pek sakıl bir hale sokarak malul bırakabileceği gibi zekâ ve fikrî kabiliyet itibariyle de geri bırakır. Ne kadar fazla yenirse yensin ancak insanın kilosu artar. Buna mukabil pankreas denen uzvumuz vazife itibariyle gittikçe zayıflar. Albüminli, şekerli ve yağlı yiyeceklerin hazmı gittikçe zayıflar. Albüminli, şekerli ve yağlı yiyeceklerin hazmı bozulur. Gıda ve kuvvet için yenen maddelerle vücut âdeta zehirlenir. Ekseriyetle 45-50 yaşlarında rastlanan şeker hastalığı (Diyabet) bol yiyip içenlerde, boğazına düşkün, ifrattan ve

israftan kendini alamıyanlarda daha sık görülür. % 27 nisbetinde irsi - ailevi bir bünye zaafından ve daha başka sebeplerden meydana gelen şeker hastalığı harp ve kıtlık senelerinde alelumum azalır. Bu da gösteriyor ki şeker hastalığında oburluğun tesiri oldukça mühimdir. Bol yiyip az hareket etmekten insan ekseriya şişmanlar, şişmanlık da Diyabet için bir zemin teşkil eder. Şeker hastalarının 1/3 şişmanlardır.

Bir şahsın yaşına ve beslenme durumuna göre açlığa tahammül derecesi değişir; bir müellif nefsinde tatbik ettiği sıkı bir pehriz tecrübesinde 30 güne dayanmıştır. İyi besli bazı hayvanlar 2-3 ay açlığa tahammül edebilmiştir. Küçük bazı kuşların 9-10 gün dayandıkları görülmüştür. Küçüklerin ve gençlerin tahammülü nisbeten azdır. Kâhil kimseler ise açlığa ve susuzluğa en iyi tahammül ederler. Bittecrübe anlaşılmıştır ki açlığa dayanmak, bünyesi ve sıhhati müsait kimseler için hiç bir zorluk teşkil etmez, üç gün birbiri ardınca oruç tutabilen bir kimsenin tahammülü mükemmel olduğu anlaşılır.

İntizamsız ve çok miktarda ve fazla çeşitli yemek yemekle vücut yükünü artıranlar bedenlerinin muhtelif kısımlarında toplanan yağların hammalıdır. Kandaki yağ miktarı ve Lipoitler artar, kalp adalesi yağlanır, damarlar sertleşir, kan tazyiki yükselir, kalbin çalışması güçleşir gittikçe takati azalır, nefes darlıkları ve çarpıntı halinde kalp zaafı meydana çıkar. İnattention = Mahmasa denen açlık halinde vücut evvelâ fazla yağlarını sarf ve istihlâk eder, tedricen erir, daha sonra unlu ve şekerli yiyeceklerden depo ettiği glikojenler sarf olmağa başlar albüminli madde sarfiyatı ise gayet az vukua gelir. Sıhhati ve bünyesi normal bir kimsenin bile vücudunda yağ ve karbonhidrat ihtiyatı vardır. Çünkü vücudumuz aldığı gıda maddelerini behemahal ihtiyacı ve faaliyeti nisbetinde gayet ölçülü ve ekonomik bir şekilde sarf eder binaenaleyh hiç bir zaman ihtiyatsız değildir. Ancak biz yemekte içmekte adeta vücudumuzu

tahrip maksadile israfı düşersek vücudumuzun bu normal ve ihtiyatlı hayatını kendimiz bozmuş oluruz ki nefse zulüm bu kadar olur.

Bedenin su ihtiyacına gelince:

Alınan gıdaların nevi, miktar ve keyfiyetine göre - mevsimin de tesiri vardır - bir kâhilin yevmi su ihtiyacı vasatı 2,5 litre kadardır. Suyun eksik veya fazla miktarda içilmesi vücudun albüminli maddesinin harap ve zayi olmasını intaç eder. Vücudumuza giren bu miktar suyun hemen yarısını yiyeceklerimizle, sebze ve meyvalarla almış oluruz. Bunun 300 gramı tenefüs havasile akciğerlerden çıktığı malûmdur. Az bir kısmı da cildimizden, 1,5 - 2 litre kadarı da idrar yoluyla çıkar kâhillerde vücut ağırlığının % 67 kadarı sudur. O halde 70 kilo gelen bir kimsenin vücudunda 46,9 kilo su vardır. Bu miktar suyun, vücudun muhtelif azasındaki dağılıma ve yerleşmesine gelince: Bunun 4,5 - 5 kilosu kanda, 25 kilosu adalâtta, geri kalanı da sair uzuvlardadır. Yaşlı kimselerde bedeninin suyu azalır. % 60 a kadar iner. Gençlerin vücudunda ve yeni doğanlarda % 75 i bulur. Henüz 3 aylık olan bir cenin vücudu ise % 94 nisbetinde sudan ibarettir.

Mide ve bağırsaklardaki hazım bezlerinden, pankreastan hazım kanalına ifraz olunan sular ve karaciğerin safra yollarından on iki parmak bağırsağına dökülen safra mecmuu itibariyle her gün 7-8 litreyi bulmaktadır. Bunun 2-3 litresi mideden, 500 - 800 cc ü pankreastan, 3 litresi bağırsaklardan 1 - 1,5 litre kadarı tükrük bezlerinden, 500 - 1000 gr. kadarı da safra olarak hazım yollarına dökülür. Hazım vazifeleri nihayet bulup imtisas başlayınca emilme derecesine gelen muhtelif gıda maddeleri beraber o mebzul hazım usareleri de tekrar vücut tarafından çekilir, hiç bir suretle zayi edilmez, muhtelif gıda maddeleri hazım yollarında imtisasa elverişli son merte-

belerine kadar parçalanarak hazım olunurken daima zerrelere rinden su terkederler ki bu suretle dahilde husule gelen suyun miktarı da yarım litreye yakındır. Vücutun beher kilosu için 35-40 gr. suya ihtiyaç vardır. Bu hesapça, 70 kilo gelen bir kimsenin su ihtiyacını 2800 gr. yuvarlak hesap 3 litre kabul ederiz. Suyun günlük ihtiyaç miktarı ile günlük zayıyat miktarı arasında tam bir müvazene vardır. Vücutun muhtelif kıssımlarında ve uzuvlarındaki hayatî vazifeler hep bu suyun müvazeneli bir surette alınıp verilmesine ve vücutta tabii şekilde deveranına bağlıdır. Normal kanın terkiibinde % 90 nisbetinde su vardır. Eğer mide boşsa içilen su hemen bağırsaklara geçer ve emilerek kana karışır, kanın biraz sulanmasını mucip olur. Fakat suyun kandaki muayyen nisbetini idare eden merkezler ve sebepler sayesinde kan yine muayyen su nisbetine getirilir. Albüminli, şekerli, yağlı gıdaların vücut azasında doku hücrelerinin ihtiyacına göre müvazeneli bir surette alış verişini idare eden teşkilât vardır. Suyun vücutta idare ve istimali ise, damarların dokuların ihtiva ettiği albümin ve bazı emlâh nisbetine tâbi olduğu gibi ayrıca karaciğerin, iç salgı bezleri denen bir takım hormon guddelerinin ve dimağda mevcut hususî merkezlerin ahenkli bir vazife birliği ve selâmeti sayesinde mümkün olmaktadır. Bu cümleden olarak karaciğerin vücutta su mübadelesi üzerindeki mühim rolü, hormon bezlerinden yurmurtahlıkların, hañçere önünde yer alan Tiroit ve Paratiroit bezlerinin tesiri vücuttan su tardına yaradığı gibi böbrek üstü bezleriyle pankreas, hormonu ve dimağdaki hipofiz bezinin arkasına ait bir hormon da vücutta suyun kalmasına yarar. Madenî iyonlardan sodyum iyonu vücutta suyun zaptına, kalsiyum ise suyun tardına yarar. Su müvazenesinde gıdalara gelince: Karbon hidratlar yani unlu şekerli yiyecekler suyun bedende tutulmasına, albüminli gıdalar ise suyun çıkarılmasına yarar. Şişmanlarda yağ dokusunda fazla miktarda su toplanır. İdari

arttıran tedbirler şişmanların zayıflamasına hizmet eder, bunun içinde bedene giren suyun ve tuzun miktarlarını azaltmak lâzım gelir.

Çok fazla su içilirse vücutta suyun tanzim mekanizması bozulur. Kanda ve dokularda su miktarı birdenbire artar. Su zehirlenmesi hali meydana çıkar. Böyle kimselerde huzursuzluk, halsizlik, çok miktarda idrar, ishaller, kaylar, fazla ter ve fazla salya, titremeler, kuvvetli ve sarsıcı adale seyirtileri, nihayet derin bir baygınlık içinde ölüm zuhur eder. Henüz vahim âkıbet zuhur etmeden böyle bir hastanın damarına vak-tinde, yüksek kesafette glikoz ve sair mahlûller şırınga edilirse ârâzın önüne geçilir. İdrar yolile bedende fazla miktarda su tardı mümkün olur.

Bilâkis vücut bir takım ishaller, devamlı yüksek ateş mü-kerrer ve bol kaylar ve rutubetli sıcak havada vukubulan pek fazla terlemeler gibi sebeplerden, ziyade miktarda su zayı eder-se boğazda şiddetli bir kurulukla kendini gösteren müthiş bir susuzluk belirir. Bu çeşit susuzlukta da şiddetli açlık gibi izti-raplı bir hal vardır. Damardan ve aşağıdan tenkiye şeklinde su verilirse vücudun bu ihtiyaç hali önlenmiş olur. Susuzluk idmanı yapanlar banyo alır ve tenkiye yaptırırlar.

ÖDEMLER:

Kanla dokular arasındaki su mübadelesinde bozukluk ne-ticesi cilt altındaki bağ dokuda serbest mayi toplamasına ödem denir. Böyle toplanmış şişmiş yere parmakla basılırsa çukur-laşır, bir müddet sonra yavaş yavaş düzelir. Göğüste ve karın-da toplanan sular da bir nevi ödemdir. Kalp, böbrek, karaciğer hastalıklarında olduğu gibi iç ifraz bezlerini hastalıklarda ve beslenme bozukluklarında da ödemler görülür. Albüminli, kar-bon hidrati gıda almındaki noksan ve ifratlar da ödeme sebep olur.

Klorsodyom, Klorpotasyom, kalsiyum gibi mâdenî tuzların da su mübadelesinde mühim nisbette rolleri vardır. Tekmil bedende (bilhassa adalelerde ve ciltte) 120 - 150 gr. kadar tuz bulunur. Kanda ise litresinde 6 gr. dır. Günlük tuz mübadelesi ve ihtiyacı 5 gr. etrafındadır. Vücut depolarında tuz ihtiyacı tamamsa bedene ithal edilen fazla tuz kana geçtikten sonra böbreklerden süzülüp idrarla çıkarılır. Bildiğimiz tuzun da vücuttaki rolü çok mühimdir. Kanın belli bir kesafette tutulması, kanın ve ensicenin asit-alkali müvazenesi ve su metabolizması, böbrek vazifelerinin tanzimi ve midenin ifraz vazifelerine de tuzun lüzumu aşikârdır. Kanda belli bir tuz kesafeti olmadıkça böbrekler idrar ifraz etmez ateşli hastalıklarda, bilhassa zatürreede vücut ve dokularında tuz toplanır, kanda ise azalır. Vücutta tuzun artması veya noksanı yüzünden muhtelif hastalıklar meydana çıkar. Potasyum ve kalisyum tuzlarının normal miktarlarında aşikâr farklar bulunmasının su mübadelesine tesiri olduğ ugibi ayrıca başka hastalıklara da delâleti vardır.

Görülüyor ki vücudumuzun su ihtiyacı ve bunun normal bir surette alıp verimi meselesi çok mühim ve son derece nâzik bir mesele ve bunda tekmil beden âzası ilgilidir, denilse mübâlâğa olmaz. Bedende suyun deveranı hemen de bir âlemdir. Kan damarları dokularda, hücreler arasında kılcal bir haldedir. Kapiller denen bu kılcal damarlar, bulunduğu uzvun vazife haline uygun surette inkişaf etmiştir, ancak mikroskopla görülebilecek derecede küçük ve ince olan bu damarların umumî uzunluğu 100 bin metre ve kaplıyacakları satıh da 6 bin metrekare hesap edilmiştir. İşte kandan doku hücrelerine ve buralardan tekrar kana suyun geçmesinde bu kılcal damarlar âmildir. Bağ dokusu içindeki boşluklarda su serbest halde değildir; oralarda kolloit denen kesif maddeler vardır ki bunlar su cezp ederek şişkin bir halde bulunurlar, yani bir nevi hurdebînî su depoları demektir. Bu kolloit maddelerin sönmesi yahut şişmesi suyun

hücrelere veya kapiller damarlara geçmesini sağlar bunlar bürer tampon ve süpap rolündedirler. İşte bu itibarla tekmil vücudumuz bütün azası ve sayısız hücreleriyle adeta suya dalmış, su içinde yüzüyor haldedir. Hayatımızın ve sıhhatimizin yolunda devamı basitçe yalnız bir su meselesile ilgili zannedilirse bile ne muammalar karşısında olduğumuzu görürüz. Açlığa 40 gün kadar dayananlar bile görülmüştür. Lâkin bir haftadan ziyade susuz hayat kabil değildir. Vücut suyunun 1/5 inin ziyaı takdirinde hayat devam etmez. Tok karna susuzluğa dayanmak pek güçse de aç kalarak susuzluğa tahammül etmek pekâlâ mümkündür.

Vücudumuz esasen malik olduğu bol suyu sayesinde oruç gibi muvakkat bir açlığa ve susuzluğa mükemmelen dayanacak hayatî kudretlere sahiptir. Vücudun uğradığı her türlü hastalık arızaları ekseriya bolca ve fasılasız yemekten ileri gelmektedir. Daimî şekilde ve istirahatatsız çalıştırılan makineler zaman zaman sökülüp temizlenmeğe ve fazla hareketle ısındığı zaman dinlendirilerek soğutulmağa, şayet aşınmışsa silinip tamir ve ıslah edilmeğe nasıl muhtaç ise vücut makinesinin bütün bir ömür boyunca durup dinlemeden çalışması, pek insafsızca yükletilen gıdalarla hiç şüphesiz yorulan mühim azalarının istirahatle kendi kendilerini silip temizlemelerine meydan vermemek hiç reva mıdır İnsanın hayatı, faaliyeti ve şuuru kalbin çalışması ve dimağın vazife görmesile kabildir. Bu uzuvların az ve fasılalı bir surette gıdalanmağa tahammülleri diğer âzadan çok fazladır, ifrat şekilde gıdalanmaktan rahatsız olan uzuvlarımız da hemen kalp ile dimağdır. Vücudumuzda bulunan teknil âzanın müşterek bir âhenkle çalışarak sıhhat ve hayatımızı devam ettirmelerini tanzim ve idare eden kalp ile dimağdır. Yiyip içmek vesair şekillerde yapılacak suiistimallerden en çok zarar gören yine bu uzuvlardır. Azanın selâmetle vazife görmesi ihtiva ettikleri milyonlarca hücrelerin selâmetile kaimdir.

Hayat ve sıhhat için ayarlanmış aza ve hücrelerin muntazaman kan dolaşımında haklarını alarak çalışması şarttır. Bedenimizdeki tekmiil azamız her an faaliyette iseler de hepsi birden aynı zamanda ve sür'atle vazifede değillerdir. Vazifeleri bir fabrikanın muhtelif iş daireleri ve tezgâhları gibi birbirine sıra ile tâbidir, daima ve sık sık gıda almak vücuttaki kanın kısmı azamını ekseriyetle hazım cihazına çekeceğinden diğer azanın kandan hissesi ve istifadesi azçok nisbî bir noksanlığa maruz kalır. Bundan başka hazım cihazının daima fazla yüklü oluşu o cihazda ergeç bir vazife yetersizliği meydana getirir. Bilhassa karaciğer yorulur, hayat ve sıhhatimiz üzerinde hakikaten emsalsiz rolleri olan bu kıymetli uzvumuz bizi koruyamaz olur, fazla yiyip içmekten ve çeşit çeşit içkilerden en fazla zarar gören de karaciğerdir.

Her bünyenin, her vücudun irsî, ailevî ve biraz da kışbî olarak hususî istidatları vardır. Bu ezeli ve tabiî kanunlara tâbî olarak intizamla çalışabilirler. Bütün âlemin yaratıcı ve müdebbir bir kudreti küllîyesi ve nazımı olan **Cenabı Hak** tekmiil irade ve hüküm kuvvetinin yegâne sahibi olduğu halde canlı cansız tekmiil mevcutlara cüz'î bir irade ve tanzim istidadı vermiştir. Hiç bir zaman ve âlemin hiç bi reüz'ünde cebir ve tazyika tehammül istidadı yoktur. **Allahın** en mükemmel ve en şerefli mahluku olan insanlara tabiatı müsahhar bir surette lütuf ve teslim eden **Cenabı Hak** bu emaneti ancak şuur, iman ve irfan ile hüsnü idare edebileceğimiz için bizlere daima iman, sıhhat ve şuurumuzu arttıracak tedbirlerle hidayet buyurmuştur. Zevki, nefsimize uymakta zannederek kendimizi nedametlere sürüklememiz en büyük zulümdür.

Allahın emirlerine, hilkatın ve tabiatın ezeli kanunlarına uymak bütün ibadetlerimizi ve vazifelerimizi gönüllerimizden taşan bir hürmetle seve seve yaparak **Allahın** nimetlerine şük-

ranımızı fiilen eda edersek ücretini kat kat göreceğimiz ve beden, ruhan daima selâmet ve saadete erişeceğimiz muhakkaktır.

İşte aziz müslümanlar, dinimizin emrettiği oruç bizi bedenimiz ve ruhumuz için zararlı bir çok tehlikelerden koruyan mübarek bir terbiye sistemidir. İnsanlığın rahmet ve hîdayet alemdarı **Sevgili Peygamberimiz Efendimiz** Ramazanı Şeriften başka aylarda da zaman zaman oruç tutarlardı. **Oruç insanı kendine en çok sahip ve hâkim kılan şuurlu bir sabır sistemidir.**

Peygamberimiz **Hz. Muhammed** (S. A.) in hadisi şeriflerinde şu kıymetli emir ve tavsiyeleri görüyoruz: “Oruç tutunuz, sıhhatli ve sağlam olursunuz”, “Mide (çok yemek) hastalık deposudur, pehrize riayet ise tedavinin esasıdır.” “Az ye, hasta olma.”, “Beden sağlığı oruçtadır.”, “Vücut sağlığı ile yaşayana ne mutlu.”, [“Kalbin sıkıntısı fazla tokluktandır. Hz. Ali”], “Yemeği soğutunuz” (soğuk yeyiniz) zira sıcak yemek muhakkak bereketsizdir.”, “Sofralarınızı sebze ile süsleyiniz (Sebze yemeği bulundurunuz) zira sebze fenalığı muhakkak giderir.”, “İnsanlar sütün faydalarını bilmiş olsalar, ağırlığınca altın pahasına da olsa sütü mutlaka satın ahrlardı.”, “Birçok insanların aldandıkları iki nimet vardır: Sağlık ve gönül ferahlığı.”, “Sahur yemeği yiyiniz, çünkü sahur yemeğinde bereket vardır.”, “Oruç tutan bir kimse hurma ile iftar etsin, hurma bulamazsa tertemiz su ile iftar etsin.”, “İftarda acele ediniz.”, “Sahuru geciktiriniz.”, “Allah indinde en sevgili olanınız az yiyen ve kilosu az olandır.” “Oruç karın yağlarını eritir, etlerin suyunu azaltır. (Etleri zayıflatır.)”, “Oruç sabrın yarısıdır, her şeyin zekâtı (temizlenmesi) vardır, beden zekâtı da oruçtur.”, “Oruç bir kalkandır, oruçlu kimse fena

söz söylemesin, cahilane hareketlerde bulunmasın, eğer bir kimse kendisine çatacak olursa ona, iki kere, ben oruçluyum desin.....", "Kışın oruç tutmak kolay bir kazançtır.", "Cenabıhak, yalan söylemeyi, yalan şahitliği yapmayı ve yalanla amel etmeyi bırakmayan kimsenin yiyip içmeyi bırakmasına (orucuna) hiç bir kıymet vermez.", "Sabır ve sükût bir hikmettir, fakat bunu yapabilen azdır.", "Yediklerinizi namaz kılarak eritiniz.", "Peygamberimiz taze hurma buldukça mutlaka taze hurma ile, taze hurma bulunmadığı zaman kuru hurma ile iftar ederdi."

Bu hadisi şeriflerde dikkat buyrulursa Peygamberimiz Efendimiz, orucun, bedenî, ruhi sıhhat bakımından ne mühim hikmetlerini ve ne büyük faydalarını bildirmektedir: Hangi mevsime rastlarsa ratslasın oruç; hayat ve sıhhatimizin madî ve manevî koruyucusudur. Biliyoruz ki modern hekimlik; tedavi etmekten ziyade, insanları her türlü hastalıklara karşı korumakla mükelleftir. Çünkü korumak, hastalıkları tedavi etmekten daha kolay ve daha faydalıdır. Bu tabii kaide, ilâhî birer emir ve ibadet halinde dinimizde de caridir. Yukarıda verilen tafsilâttan anlaşılacağı üzere sıhhati ve tahammülü yerinde bir kimsenin velev uzun günlerde olsun oruç tutması beden ve ruh sağlığını arttırır. Kışın, gıda ve kalori ihtiyacı kendini iyice göstermesine rağmen - hava soğuk olduğu için - susuzluğa mükemmelen tahammül edilir. Yazın ise şidetli sıcaklar sebebiyle umumî olarak iştahlar azalır, hazım güçleşir, herkes sebzelere, meyvelere, hoşaf ve ayran gibi serin içeceklerle düşkünlük gösterir. Sahur yemeğinde soğuk veya zeytin yağı yemekler, yoğurt, süt, sebze ve meyve ile bolca karın doyurulur ve ancak sabah namazını kıldıktan sonra bir müddet yatıp istirahat edilirse yazın oruca tahammül etmek kolay olur. Vakit vakit serin sularla apdest alıp namaz kılmakla da insan bittabi büyük ferahlık duyar.

İftar zamanında hurma ile veya bir tatlı ile oruç bozmak, bütün gün kanda (glikojen) şeker miktarı azalacağından bunun sebep olabileceği bazı halleri çabucak önler. Tertemiz su ile iftar etmek de ağız kuruluğunu ve nisbî bir koyuluğa düçar olan kanın su ihtiyacını giderir. İftarda büyük bir telâş ve sarsıklıkla yiyip içmekten kat'î surette çekinmelidir. Hafif bir kahvaltı gibi az miktarda bir şey yedikten sonra akşam namazını kılmalı, ondan sonra yine ifratsız olarak karın doyurmalıdır. Acele acele telâşlı yemek yerken bir çok insanlar farkında olmaksızın hava yutarlar, mideleri şişer, dolgunluk ve tıkanıklık hissederler fazla yiyenlerde mide ve kalp sıkıntısı çok görülür. İftar ziyafetlerinde fazlaca kaçırın ve damarları bozuk veya tazyikleri yüksek zavallıların bu iştahlarını hayatlarıyla ödedikleri bile görülmektedir. Çünkü fazla iştahlı kimseler bol bol yiyip içmekten bedenen mutlaka zarar görürler tıknaz (piknik) şekilde Apoplektik bünyelilerin kalpleri yağlanır, kalp zaafı ve yetersizliği zuhur eder, damarları sertleşir, damar çatlaması, beyin kanaması Amboli Tromboz gibi mevzii âfetlerden olarak beyin damarı tıkanması felçler, hattâ anî ölümler nâdir değildir. Çünkü hiçbir zaman ve bilhassa bütün gün oruç tutarak Allahın emirlerine itaat gösteren bir müslümanın iftar sofrasında kendine hâkim olamaması doğrusu çok acınacak bir haldir. Orucun ruhî ve ahlâkî faziletleri, manevî bünyemizin kıymetlendirilmesi bakımından daha değerlidir. Çünkü insanların bedenî ve adalî kıymeti, zihnî ve ruhî meziyetleri yanında pek önemsizdir. Bugün maddî tababet bile tedavi noktasından insanı, psiko - somatik yani cismanî - ruhî bir bütün halinde ele almaktadır. Kendi kudret eliyle yarattığı en kıymetli eseri olan insanın cenabı hak nasıl olur da ruhî durumunu kemale

erişmez?... Esasen beden sıhhati ve ruh selâmeti birbirile gayet sıkı ilgilidir. İnsanın vücudu, tekmil biyolojik ilimlerle ilgili olduğu kadar psikolojik, moral ve sosyal ilimlerin de en mühim konusudur. Hilkatin ve tabiatın ufak bir modeli olan insanın hakikatte ne büyük bir âlem olduğunu anlamak pek güç değildir.

İnsanların ruhî terbiyelerini en güzel karakterlerle tamamlamak başlıca ödevi olduğunu bildiren sevgili **Peygamberimiz**, bize şahsî ve içtimâî tekmil ahlâkî vazifelerimizi talim buyurmuştur. **Allaha** iman etmek vazifeye iman etmek demektir. İnsan vazifelerini yaparken tedbirli, tahammüllü azimkâr, şeref ve haysiyetine saygılı, hak ve adalete bağlı ve vicdanının bütün samimiyetiyle **Allahın** rızasını gözetir olmalıdır. Nefsimize, ailemize, ana, baba ve evlâtlarımıza, komşularımıza, milletimize ve yurdumuza ve bütün insanlığa karşı sorumlu olduğumuz vazifelerimizi faydalı bir şekilde yapabilmemiz için ruhî ve akli melekelerimizi arttırmamız lâzımdır. İnsan oğlu tabiaten nefesine düşkündür, halbuki, bunun, hayat ve sıhhati koruyup devam ettirecek mertebesi kâfidir, fazlası insanı bencil yapar, egoizme düşürür. Bir kimsenin daima kendini düşünmesi, başkalarının hayat ve vazife haklarını inkâr veya reddetmek demektir. Egoistlerin çoğalması, bir cemiyet bünyesini türlü ihtikârlarla feci akibetlere sürükler müfrit arzulara, taşkın ihtiraslara kapılmak nefse karşı zulüm ve maadaya karşı adaletsizliktir. İnsanlar ilmin ve aklın icaplarına uymalıdır. **Nura koşmalı fakat nara değil.** Günlük hayata fazla önem verip yarını düşünmemek, geleceğin sakladığı çeşitli elemeleri, azaplı ihtimalleri **hsaba** katmamak ne kötü bir şeydir. İnsanlar ve milletler günlerine pek aldanmamalı. Zorluklara katlanabil-

mek sayesinde isikbalin saadetlerini hazırlıyacaklarını anlamalıdır. Her şeyden evvel de nefsin terbiyesi lâzımdır. Nefsimizin en çok arzu ettiği yemek, içmek ve cinsî münasebet gibi her zaman ifrata varan hallerini senede bir ay olsun terkedersek, sabır ve tahammülmüzü şuurlu bir surette olgunlaştırır-sak ruhî varlığımızın zevkli kıymetini anlarız.

Normal irademizin kuvvet ve isabeti sayesinde ki müvazeneli ve itidalli olarak vazifelerimizde başarı gösteririz. Muhitten alınan hislerin refleks yolları ile dimağa yükselip ruhî merkezlerde fikir, muhakeme ve hayrı tercih şeklinde fiilî olarak meydana gelmesi lâzımdır. Yoksa bir takım hezeyanlı ruh hastalarında görülen ifratlı irade, nevrestenik ve psikastenik yani sinir ve ruh takatsizliğine uğramış kimselerle keyf verici zehirlerin müptelâsı olan zavallılarda görülen tereddüt ve iradesizlik halleri ve hiç bir düşünceye sahip olmaksızın diğer birinin tesir telkin ve iradesile hareket eden bazı ruh hastaları (Erken bunamahlılar, zekâları ve muhakemeleri geri kalmış Debil'ler) hep iradeleri malûl kimselerdir. Hakkı kabul, adalete riayet, itidale dikkat, şefkat, merhamet, yerinde cömertlik ve fedakârlık, iffet, şecaat, halk sevgisi ve yurt hizmetleri gibi her insanın normal bir ruh sağlığı ile bezenerek seve seve kazanacağı vasıflar ve vazifeler yüksek bir terbiye dinî ve ahlâkiye eserdir. Çok değerli, yabancı bir felsefe müellifi (E. Rabo) vatan çocuklarına ve memleket gençlerine dinî terbiye ve ahlâk telkini gerektiğini şu sözlerle ne güzel anlatıyor:

"Bugün bir çok taraftan, ahlâkın göçmeğe başlamış, vicdanların karamağa yüz tutmuş, azim ve iradelerin bozulmuş veya şaşkınlığa düşmüş olmasından şikâyet olunuyor. Eğer

maalesef, bu doğru ise, bunun devasını yetiştirmek profesörlere ve öğretmenlere aittir. Zira kalplere onlar memurdur, memleket mukadderatı onların elindedir. Milletın terbiyesinde maneviyata ve mefkûreye (dini, millî ülküye) daha büyük bir yer versinler, yarınki yurt ödevlerini omuzlarına alacak vatandaşların kalplerinde yüksek amaçlarla asalet ve insanlık haysiyeti duygularını uyandırsınlar kalepleri kurutan (Septicisme) den insanı maddi, cismanî duyguların ve ihtirasların esiri yapan (Positivisme)den, insanın cesaretini ve umudunu kıran, ruhunu öldüren (Pessimisme) bedbinlikten ve kötümserlikten okulları (gençleri) korusunlar İyiliğe, Vazifeye, Hakka, Adalete, **Allahü-Taalaya**, velhasıl vicdanın bütün şu ezeli ebedî büyük prensiplerine imanı muhafaza etmek öğretmenlerin borcudur. Zira ruha kuvvet veren bu inançtır. Ruh daima ileriye götüren ve hiç durmaksızın daha yükseğe çıkaran devamlı ilerleme âleti ve tabiat manivelâsı gibi olmasına destek olan imandır. İnsanları birbirine yaklaştıran, tabii eşitsizlikleri sevgi ve yardım yoluyla ortadan kaldıran herkesin birbirine arka çıkması ve kardeşlik göstermesi gibi faziletleri uyandıran bütün insanların anlaşmasını kolaylaştıran iman, şahsî hürriyetin tam gelişmesiyle sosyal teşkilâtın kuvvetini gösteren, dürüst akla riayetle uygulanmasını sağlıyan yegâne kuvvetli ruhî vasıtaadır. Kalplere huzur ve teselli veren, hayatın bunca acıların ve yersiz şüphelerin verdiği üzüntüleri yüreklerden sürüp çıkaran kıymetli ümit ışıklarını parlatan ebedilik fikrini her zaman olanca kuvvetile yaşatan hep iman değil midir? İnsanlar bu itikatlardan (bu ruhî bağılıklardan) ayrıldıkları gün ne kadar hasta ve muztarip olacaklardır...”

Anlaşıyor ki her şey vücut ve ruh terbiyesinin kuvvetlenmesine dayanıyor. O halde, daha küçükken ilmi ve dinî pedagojiye, psikoloji metotlarına uyarak çocuklarımızı . gelecek hayatları için yetiştirmemiz lâzımdır. Onlar hayatı sağlamlık ve dayanıklılıkla kavramalıdır. Kendi çalışmalarının sağlayacağı nimet ve lezzetlerin dünya saadeti denen hayat tatlılığını hasıl ettiğini öğrenmelidirler. İyi niyetlerle gayretli çalışanlara, kendine ve milletine faydalı olanlara Allahın tabii, ezeli kanunlarile ne büyük lütuflar ve başarılar hazır olduğuna inanmanın ruhlarımıza yükseltici kuvvetler bahşedeceğine dair hayata uygun pratik telkinler ve öğretimler yaparak çocuklarımızı ve gençleri hayata hazırlamalıyız.

Sağlam bir imanın kemallerine delil olan İslâm ahlâkı, bütün ef'alimizde hak ve hayrı gözetmemizi emreder. Daima mahlukata muhabbet ve halika tazimle mükellef tutar. Oruç sayesinde insan ciddi ve halis olur. Asla riya ile münasebeti olmayan bir ibadetimiz varsa o da oruçtur. Fikir ve amelinde samimi olmak insan için ne büyük bir mertebedir. Bedenimizin sıhhat ve selâmeti ruhumuzun şeref ve haysiyeti oruç sayesinde korunmuş olur. İnsanların bedeni ve ruhi bünyelerinde yer alacak arızalar yalnız kendi şahsına ait kalmaz. Muhtelif münasebetleriyle diğer insanlara da geçer. Hattâ ruhi kusurlar daha ziyade sâridir. Bedenen malûl olanlarda derece derece ahlâki fenalıklarda meydana çıkar ve bu hastalıklar cinsiyet tohumlarıyla evlâda ve torunlara da sirayet eder. Ruhi ve Akli hastalıklarda irsîlik büyük rol oynar. Kötü ahlâk kadrosuna giren ne kadar çirkin ve zararlı haller varsa hepsini muhtelif ruh hastalıklarında esas arazlar halinde görmekteyiz. Ruh hastalıklarının sebepleri arasında mikroplu veya ateşli bazı hastalık-

lar büyük bir yekûn tutmadığı gibi bunların bir kısmı da muvakkat geçicidir. İrsilik tesiri başta gelmek üzere akıl ve karakter hastalıklarında bedenî, fikrî mühim yorgunluklar ve sarsıntılar, yemek içmekte devamlı ifratlar, içki, kumar ve sefahat bülûğ zamanlarında ve sonraki terbiye ihmalleri, ahlâksızlığa yol açan filimler, romanlar, temsiller ve açık resimler türlü şekilde sık sık tekrarlanan zabita vak'aları, büyük harplerde umumî hayat zorluklarında çekilen istiraplar, korkular ve mahrumiyetler halkın sinir sisteminde derin tesirler bırakır. Böyle zamanlarda bunalan ruhlar seviyelerine göre bir takım hurafelere ve dalâletlere düşerler. Bilhassa böyle zamanlarda insanlara yüksek bir vicdan kuvveti, sağlam bir seciye terbiyesi mutlaka lâzımdır. Münevver sınıftan sayılan kıymetli gençlerimize Dinî - Millî vicdan terbiyesi verilmesi başta gelen bir zarurettir. Ferdî, içtimâî yüksek birer terbiye sistemi olan ibadetlerimizin inançlı kalplerde sağlayacağı ahlâkî reaksiyonlar Dinî - Millî birliğe dayanan selâmet ve saadetimizin müeyyidesidir.

İlim ve ahlâk felsefesi müellifi Aleksî Bertran: "İtikatlı kimselerde bulunan inanç, ahlâkın en kıymetli dayanağıdır. Bu noktada şüphe edilemez. Dinî ahlâk aynı zamanda felsefî bir ahlaktır." dediği gibi, İngiliz filozofu Spencer de: "Ahlâkî emirler kutsal oldukları bildirilen asıllarındaki kuvveti bugün kaybediyorlar. Dinî ahlâkın böyle gerilemeye yüz tutması kadar dehşetli felaket azdır." demekle cidden büyük hakikatler açıklamışlardır. Dini-Millî hayatımızda her zaman muhtaç olduğumuz şeyler bilgi, inanç ve iyi karakterlerdir. İnsanların şahsî akıllarınca hareketlerinin ölçüsü zahiri fay-

dalardır. Müşterek dini akıl ve vicdanın ülküsü ise milletin ve bütün insanların hakiki saadetidir.

Dinimiz riyakârlığı ve aldatici gösterişleri şidetle meneder. Biz Müslümanların inancı, öyle yüksek bir karakterdirki kalbimizde yerleşen o ilâhî nur bizi daima iyi ve güzel hareketlere sevk eder ve samimiliğimize şahit olur. Ahlâklı ve kemalli birer insan olarak Müslümanlar en yüksek medeniyet derecesine erişmelidir. Din, bilgi ve akıl insana şahsının, ailesinin, Milletinin ve Yurdunun saadetine çalışmayı emreder; binaenaleyh en dindâr kimse en medenî kimse olmalıdır. İngiliz Feylesofu Beykun (Bacon) "Tabiate, tabiatın kanunlarına itaat ederek hükmolunabilir." demişti ki bu söz hem maddiyat hem maneviyat âlemi için doğrudur. Nazarî veya amelî bakımlardan bedenle ruhu ayrı ayrı telâkki etmemize imkân olmadığı gibi Din ve Ahlâk müeyyidesiyle beden ve ruhun Fizyolojik ve psikolojik terbiyesi de birbirinden ayrılmıyacaktır. Ruhî ve akilî selâmetimizin devamı için somatik terbiyeyi birinci plânda tutmamız gerektir. Orta çağda Hristiyan din adamları vücudu âdî ve hakir bir kafes addettiklerinden ancak ezaya, cefaya müstahak sanırlardı, halbuki Paskal, "İnsan ne melektir ne de hayvandır." diyor, bu itibarla eski Yunanlılar, beden terbiyesinin ruh terbiyesile beraber olması gerektiğini anlamışlardır. Fakat insanın yaradılışına en uygun bulunan Müslümanlık, bütün vücut azamızın ayrı ayrı haklarını gözetmeği emreder. Dinimizin esası, hiç bir veçhile tenkide maruz kalmayacak derecede ilim, ahlâk ve hayat ile âhenkli beraberliktedir. Asıl tenkide uğrayan cihetler dindâr görünenlerin bazı geri halleridir. Netekim garplı misyonerler İslâmiyeti tenkide yeltendikleri

vakit: (... yer yüzündeki Müslümanların bugünkü haline bakınız: Eğer Müslümanlık yüksek bir din olsaydı dünya Müslümanları bu kadar geri kalırlar mıydı?) diye aşıkâr bir mugalata yaparlar. Fakat buna sebep, bizzat müslümanlık değil, İslâm milletlerinin ilim ve medeniyet bakımından çok geri ve dinin emrettiği feyizleri hayatlarına mal edememeleridir. İslâm dinin beş mühim esası, **Allahın her yönden birliğine ve Hazreti Muhammed (S. A.)'in hak Peygamber olduğuna** amimi surette imanını şahadet kelimeleriyle lisanen de ikrar etmek suretile andıçmekten sonra namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak ve ömründe bir kere kâbeyi ziyaret ve tavaf etmekten ibaret olduğu herkesçe malûmdur.

Zekât, aynı veya nakdî şekilde, fukaraya hakkını vermek suretiyle yapılan esaslı bir riçtimaî yardımdır.

Hac, tekmiil İslâm âlemini ilgilendiren pek şümüllü psiko-sosyal bir ibadettir. Asıl mevzuumuz olan oruca gelince, Ramazanı Şerifte yemek vakitlerinin değışmesinden haşka büyük bir farkı yoktur.

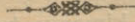
Her gün devam ettiğimiz ve **Allahı** anma bakımından kalplerimizi nurla dolduran ve ruhumuzu yükselten namaz ise dinimizin dayanağı pek büyük bir ibadettir.

İbadetlerimizin her biri maddî - ruhî cihetlerden büyük faydeler sağladığı her ne kadar belli ise de bunların ifasında kutsa bir Tanrı buyruğı olmalarıyla her şeyden evvel **Allaha** itaat ve emirlerine karşı tazimimizin yüksek bir ifadesi mak-sut olduğunu bilmemiz lâzımdır.

Vakit vakit **Allahın** huzuruna durup ruhan onunla ittisal zevkini tatmak kendimizi daima artacak ilâhî istidatlara ha-

zırlamamız matluptur. Müslümanın kalbi hakkın yüce divanında ilâhî nurlarla dolarak parlayan dinamik akömülâtör mesabesinde. Çünkü dünya alâkaları ve hayat gaileleriyle sınırlarımız ve ruhî kuvvetlerimiz devamlı bir surette sarf ve istihlâk olunmaktadır. Bunları yeniden yeniye kazanmak ihtiyacındayız.

Tekmil ibadetlerimizin ve orucun maddî - ruhî ne şekilde ve ne mertebede faydası olursa olsun bunlar o ibadetlerin farz olmalarının yegâne illeti ve hikmeti değildir. İbadetlerin ve orucun farz olmasının asıl hikmeti Allahın emirlerine itaatle kulluk ve vazife zevkini tatmak ve böylece ruhlarımızı riya ve gösterişlerden temizleyerek ahlâkımızın samimiliğini arttırmak ve kendimizi bizzat Allahın vâkayesne tevdi için nefisle mücadele etmektir.

BOZULMASILE KEFARET LAZIM OLAN ORUÇLAR

Ramazanı Şerif orucundan başka hiç bir orucun bozulmasından dolayı kefaret, yani ceza olarak iki ay oruç tutmak lâzımgelmez. Çünkü bu kefaretin vücudu hakkındaki nassı Kur'anî, yalnız eda edilen bir Ramazan orucunu bozmağa mahsus-tur.

Ramazanı Şerif orucunun bozulmasından dolayı kefaret lâzım gelmek için hem sureten hem de manen iftar vuku bulmalıdır. Bu da adeten tegâddi tedavi veya telezzüz kasdiyle yenilip içilen şeylerden birini rızasile ve kasden yutmakla veya kasden mukarenette bulunmakla vücade gelir.

Binaenaleyh gıda sayılmayan, bedenin salahına yaramayan, taban murdar olup kendisinden nefret edilen bir şey'in bir-rıza ve kasden yenilip içilmesinden veya bir ilâcın ağızdan baş-ka bir taraftan içeriye akıtılmasından dolayı kefaret lâzım gelmez.

Kefaret, oruç tutmamamın değil, orucu bozmanın bir ceza-sıdır. Bunun için niyetlenip oruç tuttuktan sonra bile bile ve kendi isteğiyle orucu bozan kimseye hem kaza hem de kefaret lâzımdır.

Oruca asla niyet edilmediği halde gündüzün kasden iftar edilse yalnız kaza lâzım gelir.

Geceleyn niyet etmediği gibi sabah zevalden, yani nihari şer'inin yarısından evvel oruca niyet etmeden kasden iftar edilecek olsa yine yalnız kaza lâzım gelir, kefaret icap etmez.

Ramazanı Şerifte oruca niyet etmiş bir kimse için rızasiyle kasden yenilmesi veya içilmesi kefareti icap eden şeylerden bir kısmı şunlardır:

Ekmek, yağ, peynir, yağ ile yağrılmış darı unu, pişmiş veya çiğ et, su, kar, dolu, sebze suları. karpuz, kavun yaş ve kuru meyvalar, yaş karpuz ve kavun kabuğu, üzüm tanesi, taze küçük üzüm yaprağı, yenilen sair yapraklar nebatlar, herhangi bir ilâç, bilûmum içkiler, tütün, nargile, enfiye, emilen bir şekerin boğaza giden tadı.

Bunlarda yenilip içilmek itibariyle sureten iftar bulunduğu gibi bedenın selâhına yaramaları veya kendilerinden telezüz olunması itibariyle de manen iftar vardır.

Kasden yutulacak bir taş ,bir demir, adî bir çamur, kuru kabuklu bir fındık veya badem gibi âdeten kendilerile tegaddi kasd edimiyen şeyler orucu bozar, kazayı da icap ederse de kefareti icap etmez. Çünkü bunlarda sureten bir iftar varsa da yenilmeleri mutat olmadığından manen iftar yoktur.

Kuru pirinç, kuru darı, mercimek, kay de kefareti müstelzim değildir. Çünkü bunlarla bu halde tegaddi mutat değildir.

Buruna kaçan su veya akıtılan ilâç da böyledir. Zira bunlar da kendi rızasıyle yutmak suretiyle iftar yoktur, mücerret bir menfaat ise, yalnız kazayı muciptir.

Velhasıl, kefarete zecr içindir, zecr ise yenilip içilmesi mutat olan kendisine tab'an meyil edilen şeylerden dolayı tatbik edilir. Tabiatın kendisinden istikrah edeceği şeylerden ise insanlar zaten kaçınacakları cihetle bunlardan dolayı zecre hacet yoktur.

Yenilmesi mutat olan bir şeyi Ramazanı Şerifte unutarak ağzına atan kimse, bu lokma ağzında iken oruçlu olduğunu hatırlayınca hemen ağzından çıkarıp atmak lâzımdır, bu şeyi çıkarmayıp da yutarsa üzerine kefarete lâzımgelir.

Bir kimse, tanyeri iyice ağarmış olduğu halde henüz vakit var zanniyle sahur yapsa veya henüz güneş batmamış olduğu

halde battı zanniyle iftar etse üzerine kaza lâzım gelir, kefaret lâzım gelmez. Çünkü kasden iftar etmiş değildir.

Kendisine kusmak galebe eden veya mazmaza ederken bir hata eseri olarak boğazına su kaçan kimse, bununla orucunun bozulduğunu sanarak Ramazanda kasden iftar edecek olsa üzerine kefaret lâzımgelmez.

ORUÇ TUTMAMAYI MUBAH KILAN ÖZÜRLER

Aşağıdaki sebeplerden dolayı oruç tutmamak veya tutulmuş bir orucu açmak mubahtır:

1) Misafiret = yolculuk; Ramazanı Şerifte en az üç gün lük yani on sekiz saatlik (90 kilometrelik) bir yere gidecek kimse geceden oruca niyet etmiyebilir. Binaenaleyh o gün yola çıkınca oruçlu bulunmamış olur. Fakat bir kimse, oruç tuttuk-tan sonra gündüzün sefere çıksa bu yolculuk o ilk gün için bir özür sayılmaz. Orucuna devam etmesi lâzım gelir. Eğer devam etmeyip orucunu açarsa kendisine kefaret lâzım gelmez. Yine yalnız kaza icap eder.

2) Hastalık; hastalık velevki baş ağrısı, göz ağrısı ve yara icabı olsun hastalıktır. Böyle bir hasta hastalığının şiddetinin artmasından veya iyi olmasının uzamasından korkacak olursa oruç tutmayabilir. Sıhhatli ve oruçlu iken hastalanan kimse de tutmuş olduğu orucu açabilir. Bunlar sonradan iyi olunca yalnız kaza ile mükellef olur. Mahaza bu hususta mücerret, mevhum bir korku kâfi değildir. Ya hastanın tecrübesinden veya görülen alâmetlerden dolayı kendisince kuvvetli bir zan bulunmalı veya bir müslim tabib tarafından haber verilmelidir.

Ağır sıtma nöbetine tutulan kimse, henüz sıtma zuhur etmeden orucunu bozacak olsa bunda beis yoktur. Yani bozabilir. Hastaya bakan da hasta hükmündedir.

3) Düşman ile cihad = savaş; Ramazanı Şerifte düşman ile savaşa hazırlanan bir islâm mücahidi de oruç tutmayabilir. Hattâ sonradan savaş vuku bulmasa da yine kendisine kazadan başka bir şey lâzım gelmez. Talim ve manevra ve siper kazma işleri de böyledir.

4) Oruca devama takat bırakmayan şiddetli açlık veya susuzluk; oruçlu bir kimse açlıktan veya susuzluktan dolayı orucu sonra kaza etmek üzere açabilir.

5) Gebelik ,süt analık; Ramazanı Şerifte gebe bulunan veya kendisinin veya başkasının çocuğuna süt veren bir kadın, nefsi veya çocuk hakkında bir zarar gelmesinden korkarsa orucunu açar ve sonra kaza eder.

6) Hayız ve nifas hali; bir kadın, Ramazanı Şerifte gündüzün adet görmeğe başlasa veya çocuk doğursa orucu bozulmuş olur. Artık adet günlerinde ve lohusa buldukça oruç tutması caiz olmaz.

7) Ziyafet; ziyafet vermek veya ziyafete davet olunmak, nafile oruçları bozmak hususunda bir özürdür. Binaenaleyh böyle olan kimse sonradan kaza etmek üzere nafile olarak tutmuş olduğu orucunu bozabilir, çünkü orucuna devam ettiği takdirde bir müslüman kardeşini gücendirmesi melhuzdur.

Ziyafet, ne farz ve ne de vacip oruçlar hakkında bir özür değildir.

8) Düşkün yaşlılık; gerek erkek, gerek kadın vücutca günden güne düşmek üzere ihtiyarlamış olursa bunlar oruç tutamayacağı gibi kaza da edemeyeceklerinden yeyip fidye verirler. Çünkü bunlarda daimî bir acz vardır. İhtiyar olmadığı halde iyi olması ümitsiz her hangi müzmin bir hastalıktan dolayı za-

yıf düşmüş ve bu zafiyeti günden güne ilerleyip giden de bunlar gibidir. Bunlar da fidye verirler. Bu fidye, Ramazanı Şerifin evvelinde verilebileceği gibi sonra da verilebilir. Bunda fakirlerin teaddüdü şart değildir. Bnaenaleyh 30 günün fidyesi müteaddit fakirlere defaten verilebileceği gibi ayrı ayrı 30 günde bir fakire de verilebilir.

Her günün orucuna bedel bir fakire sabah ve akşam doya-cak kadar yemek yedirilmesi de calzdir.

Kendi hayatında lâzım gelen fidyeleri vermemiş olan kimse - malı varsa - bunların verilmesini vasiyette bulunmak icap eder.

Kefaretin mahiyeti ve nevlere

Kefaret, lûgatte mahv ve izale mânâsınadır. **Allahtaala** hazretleri bazı kusurları, günahları, bir takım vesilelerle afv ve setr buyurduğu cihetle bu vesilelerden her birine kefarete denilmiştir. Nitekim günahları affetmeğe de tekfiri zünup denilmiştir.

Kefaretler memnu olan şeyleri yapmaktan insanları men ve zecre hizmet eder. Yapılan bir masiyete bir ukubet mahiyetinde bulunur, aynı zamanda ibadet mahiyetinde de bulunduğundan günahların bağışlanmasına vesile olur.

Kefareti savm = Oruç kefareti. Ramazanı Şerifte bir övzü bulunmaksızın muayyen şartlar dahilinde orucunu bozan bir mükellefin bugün köle olmadığına göre iki ay muttasıl oruç tutmasından, buna kadir değilse altmış fakire yemek yedirilmesinden ibarettir. Bu yemeğin buğday ekmeği olması da kâfidir. Fakat katıksız arpa ekmeği kâfi değildir.

Yüz yirmi fakire yalnız bir öğün yemek yedirilecek olsa bu, ancak altmış fakire yedirilmiş sayılır. Bunlardan aynı alt-

mış fakire tekrar sabahleyin veya akşamleyin yemek yedirmek lâzım gelir.

Kefareti savm temlik suretiyle de olur. Meselâ altmış fakirden her birine yarım sa', yani 520 dirhem = 1664 gram buğday veya bir sa', yani 1040 dirhem = 3328 gram arpa veya hurma veya kuru üzüm verilir ki bu da tam bir sadakai fitir miktarıdır, bunların kıymetlerini para olarak da vermek caizdir.

Kefareti savmda bir fakire altmış gün sabah ve akşam veya yüz yirmi sabah veya akşam yemek yedirmek de kâfidir.

Bir fakire iki ayda hergün ya aynen veya bedelen birerden altmış sadakai fitir verilmesi de kâfidir. Fakat bir fakire bir günde birden veya altmış defada verilecek altmış fitre miktarı, yalnız bir günlük fitre miktarı yerine sahîh olur.

Kefareti savm sadakasının salahihâl sahibi olan fakirlere verilmesi efdaldır. İmamı Ebu Yusuf'a göre bu, gayri müslim fakirlere verilemez. Fetva da bu veçhîlidir.

Kefareti savm, oruç tutmak suretiyle olunca bunda tevâli = ara vermemek şarttır. Binaenaleyh bu oruca başlamış olan kimse muttasıl iki ay oruç tutar, şayet daha iki ay tamam olmadan ya özürsüz yere veya yolculuk ve hastalık gibi bir özüre mebni bu oruca velev bir gün fasıla verecek olursa bu kefaret orucuna yeniden başlaması lâzım gelir. Bundan kadınların lohusalık halleri değilse de âdet halleri müstesnadır. Bundan dolayı vukubulacak fasıla kefaretin devamına mâni olmaz. Çünkü bu halden kurtulmak müşküldür.

Ramazan orucunun veya muayyen bayram günlerinin araya girmesi de kefaretin tevalisine mânidir.

Kefaret hususunda üzerine kefaret lâzım gelen şahsın kefaret zamanındaki haline itibar olunur. Binaenaleyh kefaret

yapacak kimse kefaretin lüzumu zamanında zengin iken kefareti yerine getireceği zaman fakir düşmüş biri bulunsa kefareti ni oruç ile yapar. Fakat daha orucunu bitirmeden tekrar zengin olsa yeniden taam yedirmek veya temlik etmek suretiyle kefarette bulunması icap eder.

Kefaret orucuna kamerî aylardan birinin iptidasında başlanırsa gurreye itibar olunur, tam iki ayın oruçlu geçmesiyle kefarete de tamam olmuş olur. Fakat ayın iptidasında başlanmazsa ilk ay, üçüncü aydan ikmâl edilmek üzere otuz gün hesap edilir. İkinci ayda ise gurreye itibar olunur. Bu, imameyne göredir. İmamı Azama göre bu takdirde tam altmış gün oruç tutulmak icap eder, gurreye bakılmaz.

Bir kimse, bir Ramazanda veya iki üç Ramazanı Şerifte özürsüz yere bir kaç defa orucunu kasden bozmuş bulunsa bunlardan dolayı yalnız bir kefarete lâzım gelir. Sahih olan kavil budur.

Çünkü kefarette ukubet ciheti galiptir. Sebebi müttehit olan ukubetlerde ise tedahul caridir. Bu bir ukubet, hepsine kifayet eder. Fakat kefarete yapıldıktan sonra tekrar orucunu bu veçhile bozacak olursa bundan dolayı da ayrıca bir kefarete lâzım gelir ve birinci kefarete ile tam bir intibah hasıl olmadığı anlaşılır.

Kefareti yemin; yaptığı bir yemine riayet etmeyip hanes olan yani andını bozan bir müslümana lâzım gelen kefarettir ki - bugün böyle olmadığına göre - on fakiri akşamı sabahlı doyurmaktan veya on fakire orta halde birer parça libas giydirmekten, bu üç şeyden birine kadir olmayınca da üç gün bir-biri ardınca oruç tutmaktan ibarettir. Bu orucun arasına velev hayıs sebebiyle bir fasıla girerse yeniden tutulması icap eder.

Kefareti yemin için on fakire on sadaki fitir miktarı bir şey verilmesi de kifayet eder. Bir fakire on gün birer fitre verilmesi veya on gün sabahlı ve akşamlı yemek yedirilmesi de yetiştir. Çünkü bir fakir, müteferrik günlerde müteaddit fakir mesabesinde dir. Bir vakit yemek verip bir vakit de yemek bedeli vermek dahi caizdir.

Kefareti yemin için bir fakire on gün birer libas verilmesi de caizdir. Fakat on libas bir fakire bir günde verilse yalnız bir libas verilmiş olur. Nitekim bu kefarete için on fitre miktarı bir fakire bir günde verilse yalnız bir fitre verilmiş sayılır.

Kefarete için her fakire verilecek libas, onun hiç olmazsa vücudünün tamamını veya kısmı ekserisini örtecek bir halde bulunmalıdır. Boylu bir entari gibi. Binaenaleyh yalnız kısa bir gömlek veya yalnız bir don verilse kifayet etmez. Çünkü bunlarda yalnız birini giyen kimse, örfen çıplak sayılır. Esah olan kavil budur. Bu libasın iki üç parçadan ibaret olması ise daha iyidir. Mamafih bir libas, kısa da olsa taam yerine bir bedel olarak da verilir.

Bir kimse yeminde daha hanis olmadan kefarete bulunamaz. Çünkü kefarete, bir tövbe demektir. Tövbe ise günahattan sonra yapılır.

Binaenaleyh kefarete yemin bozulduktan sonra yapılır.

Mal ile yapılan kefarete, ölülerin kefenlerine borçlarına veya mescitlerin binalarına sarfedilemez. Çünkü bunların fakirlere tahsisi şarttır.

NEZİR

Nezir, Allahtaalaya tazim için mubah bir fiilin yapılmasına deruhte etmek, vacip olmayan bir şeyi kendisine vacip kılmaktır. Nezirin türkçesi adaktır. Nezir adamak bir ibadettir. Binaenaleyh, Allah için nezir sahihtir. Fakat nezirin şer'an sahih ve muteber olması için bir takım şartlar vardır:

1) Adanmış olan şeyin cinsinden bir farz veya vacip bulunmak, namaz, oruç ve zekât gibi.

2) Adanmış olan şey esasen farz veya vacip olmamak. Meselâ: Beş vakit namazı kılmağı, Ramazan orucunu tutmağı adamak sahih değildir. Bunlar esasen borçtur.

3) Nezir olunan şey bizzat maksut bir ibadet olup ibadete vesile olmamak. Meselâ camiye girmek bizzat ibadet olmayıp ibadete vesiledir. Abdest almak bizzat ibadet olmayıp ibadete vesiledir. Binaenaleyh bunları adamak sahih değildir.

4) Nezir edilen şey haddi zatinde bir masiyet olmamak. Binaenaleyh intihar gibi bir şey adamak meselâ şu işim olursa nefsimi hak yolunda kurban edeyim diye yapılan bir adak sahih olmaz.

5) Nezredilen şey haddi zatinde muhal olmamak, geçmiş olan bir şeyi adamak gibi.

6) Nezredilen şey, nezredenin malından fazla veya başkasına ait bulunmamak. Meselâ bin kuruş tasadduk etmesini adayan kimsenin yalnız yüz kuruşu varsa ancak bu yüz kuruşu tasadduk etmesi icap eder. Başkasının koyununu kurban edeceğini adayan kimseye de bu sahih olmayan nezrinden dolayı bir şey lâzım gelmez.

Muayyen, gayri muayyen, mutlak ve muallak nezirler

Adak, ya hiç bir şeye bağlı olmayarak mutlak olur, yahut bir şeyin olmasına ve yahut olmamasına bağlı olur. Meselâ, bir gün oruç tutmayı adamak mutlaktır. Onu tutması lâzımdır. Filân işim olursa birgün oruç tutacağım, yahut on fakiri sevindireceğim demek o işin olmasına bağlı bir adaktır. O işi ne zaman olursa o zaman adağı yerine getirmesi borçtur. O işi olmadan yaparsa nezir olarak sahih olmaz. Fakat verilen sadaka olur.

Adakta vakit, yer, para fakir tayinine itibar yoktur. Meselâ bir ayda oruç tutmayı adanmış olan kimse diğer ayda tutabilir. Meselâ cuma günü oruç tutayım veya filân camide şu kadar rekat namaz kılayım veya bu parayı cuma günü filân beldede filân fakire vereyim diye nezrettiği halde buna muhalif olarak başka bir günde oruç tutsa veya başka bir mescitte o kadar rekat namaz kılsa veya o miktarda başka bir parayı başka bir beldede başka bir fakire verse nezrini yerine getirmiş olur.

Mahlûk için nezretmek aslâ caiz değildir. Binaenaleyh türbelere mum, yağ ve kurbanlık adamak sahih değildir. Eğer orada bulunan fukara için, yalnız filan zatın camii veya mescidine hasır almayı ve kandillerinin yanması için zeytinyağı almayı veyahut bu gibi işlere bakanlara para vermeyi adarsa o zaman hem Allah için hem de fukaraya menfaati olduğundan sahih olur.

Üzerime oruç vacip olsun diye nezreden kimseye bir gün oruç tutmak lâzım gelir. Bir çok günler oruç tutayım dese İmamı azama göre on, imameyne göre yedi gün oruç tutması icap eder.

Nezirde kasit ve ademi kasit müsavidir. Binaena'leyh Allah için bir gün oruç tutayım denilecek yerde bir ay oruç tutayım denilse bir ay tutulması lâzımdır. Oruç tutmak üzere yaptığı nezirde dolayı üzerine kaza lâzım gelen kimse bu kazayı tehir edip de şeyhi fani olsa veya maişetini temin için pek meşakkatli bir san'at ile meşgul bulunsa iftar eder. Hergün için bir fidiye verir. Fakirliğinden dolayı fidiye vermeğe gücü yetmezse Allahtaaladan mağfiret diler. Çünkü Allahtaala gafur ve rahimdir. "Allah rızası için kurban keseyim" veya "nezrim olsun kurban kesip etini fukaraya tasadduk edeyim" yahut "şu hastama Allahtaala şifa verirse veya şu kaybımı bana iader ederse kurban keseyim veya sadaka vereyim" gibi nezirler muteberdir.

Nezir kurbanının etini, nezreden yiyemiyeceği gibi zevce-şiyle babası, anası, dedeleri, evlâdı ve torunları da yiyemezler. Bunu fakirlere tasadduk etmek lâzımdır. Şayet yiyecek olurlarsa yediklerinin kıymetini tasadduk etmeleri icap eder.

İtikâfın Mahiyeti, Nevileri, Adâbı

İtikâf, lûgatta bir şeye devam etmek mânâsıdır. Bir ge-
ye müdavim olan kimseye de mutekif denir. Şeriatta itikâf, "bir
mescitte veya o hükümdeki bir yerde itikâf niyetiyle ikamet
etmek"ten ibarettir.

İtikâflar vacip, sünneti müekkede ve müstahap nevilerine
ayrılır. Lisan ile nezir edilen bir itikâf vaciptir. Ramazanı Şe-
rifin son on gününde itikâf kifaye yolu ile müekket sünnettir.
Başka bir zamanda ibadet ve taat niyetiyle bir mescidi şerifte
bir müddet yapılan itikâf da müstahaptır.

Bir itikâfın en az müddeti İmamı Yusuf'a göre bir gün,
İmamı Muhammed'e göre bir saattir.

İtikâfın meşruiyetindeki hikmet ve faydalar pek çoktur.
Resulü Ekrem Efendimiz Medinej Münevvereye hicretlerinde
ahirete irtihallerine kadar her Ramazanı Şerifin son on günü-
nü itikâf ile geçirmişlerdir.

İtikâfın şartları:

- 1) Mütakif müslüman, akıllı ve temiz olmalı,
- 2) İtikâfa niyet edilmiş olmalı,
- 3) İtikâf ,camide veya o hükümdeki bir yerde yapılmalıdır.
İçinde cemaat ve beş vakit namaz kılınan herhangi bir mescit-
te itikâf yapılabilir. Büyük camilerde yapılması efdaldir.

Kadınlar da kendi evlerinde mescit ittihaz edilen veya ede-
cekleri birer odada itikâfta bulunurlar. Buralar onlar hakkında
birer mescit sayılır.

- 4) Vacip olan bir itikâfta mutekif, oruçlu bulunmalıdır.
Bu halde orucun sehven bozulması itikâfa zarar vermez. Diğer
itikâflar için oruç şart değildir.

İtikâfın Âdâbı:

- 1) İtikâf Ramazanı Şerifin son on gününde yapılmalıdır.
- 2) İtikâf esnasında hayırdan başka bir şey söylememelidir. Günahı müstelzim olmıyan şeyleri konuşmakta bir beis yoktur. Bir ibadet itikadiyle sükut etmek ise mekruhtur.
- 3) Mutekif, temiz elbiselerini giymeli, güzel kokular sürmelidir.
- 4) Nefsine itikâfı vacip kılacak kimse buna yalnız kalben niyet etmekle iktifa etmemeli, belki dili ile de söylemelidir.

Bir muayyen mescitte ,meselâ Mescidi Haram'da itikâfa niyet eden kimse başka bir mescitte mutekif olabilir.

İtikâfı bozan, bozmyan şeyler

Mutekifin, şer'i tabii veya zarurî bir hacet için camiden harice çıkması itikâfını bozamaz. Meselâ: Mutekifin cuma namazını kımak için çıkması şer'i bir özür olduğundan itikâfına mâni değildir. Zaten cuma namazı müddeti, malûmiyetine mebni nezirden müstesna bulunmuş sayılır.

Haceti gidermek, abdest almak veya gusul etmek için çıkılması da tabii bir özür olduğundan itikâfa zarar vermez. İtikâf yapılan mescidin yıkılmak üzere bulunması veya oradan zorla çıkarılması da zarurî bir özürdür.

Mutekifin mescitten özürsüz yere çıkması itikâfını bozar. Binaenaleyh bir mutekif geceleyin veya gündüzün bir özür bulunmaksızın bir müddet mescitten kasden veya sehven çıkacak olsa itikâfı bozulmuş olur. Bu müddet, imameyne göre bir günün yarısından ziyade bir zamandır. Bir kavle göre de bir saatten, yani günün lâalettayin bir cüzünden ibarettir: Kadın da itikâf ettiği odadan özürsüz yere, hanesi içerisine çıkarsa itikâfı bozulmuş olur.

Hastayı ziyaret için, cenaze için, cenaze namazı için, şahadette bulunmak için dışarıya çıkılması da itikâfa manidir. Hastalıktan dolayı bir saat kadar harice çıkılması da itikâfi bozar.

Nafile olan itikâflarda bir özre mebni olsun olmasın harice çıkmakla veya hastayı ziyarete gitmekle itikâf bozulmaz.

Vacip olan bir itikâf bozulunca kazası lâzım gelir. Meselâ: muayyen bir ay için olan bir itikâf esnasında bir gün oruç bozulsa veya harice çıkılsa yalnız bu bir günlük itikâf için kaza lazımgelir. Fakat gayri muayyen, muttasıl bir ay için nezredilmiş bir itikâf esnasında böyle bir gün oruç bozulacak veya harice çıkarılacak olsa yeniden bir aylık itikâfa başlamak icap eder.

Başladıktan sonra terk edilen nafile bir itikâfın - zahir rivayete göre - kazası lâzım gelmez.

Mütekif, gündüz olduğu gibi, gece dahi refikasıyle cinsî münasebette ve şehvetini tahrik edecek hal ve harekette bulunamaz.

Mütekif, muhtaç olduğu şeyleri mescide ihzar etmeksizin mescitte satın alabilir. Mescidi işgâl etmiyecek şeyleri mescide getirebilir. Mescitte yer ve içer, mescidin içinde hazırlanmış münasip bir mahal varsa orada abdest alıp gusul edebilir. Böyle yer yoksa harice çıkar abdesti ve yıkanmayı müteakip hemen mescide döner.

Mütekif, ezan okumak için minareye çıkabilir, velevki minarenin kapısı mescidin içerisinden olmasın yine çıkabilir.

“TERAVİH = RAMAZAN” NAMAZI VE BUNA AİT HÜKÜMLER

Teravih namazı, erkek ve kadın her ikisi için sünneti müekkededir. Orucun değil, Ramazanın sünnetidir. Binaenaleyh, oruç tutmıyan hasta ve yolculara da teravih kılmak sünnettir.

Teravih namazının sünnet olması, Peygamberimizin işi ve sözleriyle sabittir. Kendileri kılmışlar ve bizim de kılmanızı emir ve teşvik buyurmuşlardır.

Teravih namazını cemaatle kılmak sünneti kifayedir. Binaenaleyh bir memlekette (yahut bir mahalde) oturan insanlardan bir kısmı toplanıp mescitlerinde cemaatle ve diğer bir kısmı evlerinde kendi başlarına teravih kılacak olurlarsa sünneti terk etmiş sayılmazlar.

Buhari ve Müslim'in rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz Ramazanın yirmi üçüncü, yirmi beşinci ve yirmi yedinci geceleri mescidi şerife çıkarak ashabı ile birlikte teravih namazı kılmışlardır. Sonra farz olur korkusuyla buna devam etmemişler, fakat bu namaza teşvik etmişlerdir. Teravihin yirmi rekat olduğunda sahabenin icması vardır.

Teravih namazını cemaatle evde kılanlar, cemaatin faziletini kazanırlarsa da mescidde kılınanın faziletini elde edemezler. Diğer farzlarda da böyledir. Cemaatle kılınan bir namazın fazileti, yalnız başına kılınan bir namazdan yirmi yedi derece fazladır. Evinde cemaatle namaz kılan bir adam cemaatin bu savabını kazanır. Fakat mescitteki cemaatin faziletini kazanamaz. Cemaatle kılınması meşru olan her namaz hakkındaki hüküm böyledir.

Teravih namazının vakti, yatsı namazından sonra, sabah namazının vakti girinceye kadar olan vakittir. Yatsı namazından sonra kılınır.

Teravih bilicmağ yirmi rekattır. Seleften mütevaris olan, teravihi on selâm ile kılmaktır. Bu cihet İmamı Azam Ebuhanifeden rivayet olunmuştur. Her dört rekât başında bir az oturulur. İsterse bu esnada selevat ile, tekbir ve tehlil ile meşgul olunur.

Cemaatten bir kısmı yirmi kıldığını, bir kısmı da on sekiz kıldığını iddia eder ve her iki taraf katiyen böyledir derse imam hangi tarafta ise o tarafın dediği tercih olunur. İmam bir taraf, cemaat bir taraf olur ve imam kaç kıldığını katî olarak bilirse cemaatin sözüne bakılmaz. Bu surete göre, eğer imamda şüpheye düşerse o zaman cemaatin dediği olur. Eğer cemaat kaç kıldıklarında ihtilâfa düşer ve imamda bir tarafı kesdiremezse doğru söylediklerine kanaati olan tarafın dediğini kabul eder. Hiç bir tarafı tercih edemezse ihtilâf ettikleri kısmı ayrı ayrı kılarlar

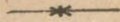
Vaktinde kılınmamış olan bir teravih sonradan kaza olunmaz. Esah olan budur. Eğer kaza ederse teravih değil, müstehap bir nafîle olmuş olur.

Yatsı namazının farzında cemaati terk etmiş olanlar teravihi cemaatle kılamazlar. Çünkü teravih, yatsıya tâbidir. Teravihi imam ile kılmayan vitiri kılabilir.

Teravihi bir imam ile, vitiri başka bir imam ile kılmak, sahih kavle göre caizdir. Uyku iyice bastığı bir sırada teravih kılmak mekruhtur. (Başka namazlarda böyledir.)

Şayet iki rekatta selâm vermeyip te dört rekatta verecek olursa tıpkı yatsının sünneti gibi ikinci rekattan sonra ettehiyat, Allahümme sallî ve bâriki, okuyarak üçüncü rekata kalkar. Subhaneke Euzübesmeleden sonra fatiha ve sure okuyarak rekatları bitirir. Vitir ile teravih arasında bir az oturmakta müstehaptır. Teravih cemaatle kılınırsa vitirde cemaatle kılınır.

BAYRAM NAMAZLARI

Ramazan ve kurban bayramı olmak üzere senede iki bayram namazı kılmak vaciptir. Ebu Davutun Enesten rivayet eylediği bir hadisi şeriften anlaşıldığına göre hicretin birinci senesinde meşru kılınmıştır. Cuma için lâzım olan şartlar, bayram namazları için de lâzımdır. Şu kadar ki: Bayram için hutbe sünnettir ve namazdan sonradır. Bayram namazı iki rekattır. Bu da cemaatle kılınır, güneş doğup ta iki mızrak kadar yükseldikten sonra bayram namazının vakti girer, vakit girince cemaat saf olarak "Niyet ettim vaci polan Bayram namazını kılmaya" diye niyet edilir. İmam "Allahüekber" deyince cemaat de ellerini kaldırıp tekbir alırlar. Bu, iftitah tekbiridir ve her namazda vardır. Ondan sonra herkes içinden "subhaneke"yi okur, sonra imam ellerini kulaklarına kadar kaldırıp açıktan üç kerre tekbir alır. Cemaat tekbirleri içlerinden alırlar birinci ve ikinci tekbirlerde eller yan tarafa salınır ve üçüncüden sonra göbeğin üstüne bağlanır. Bunlara zavaıt tekbirleri denir.

Bundan sonra imam gizlice euzübesmele çeker. Sonra açıktan fatiha ve sure okur. Bundan sonra imam ile rükü ve sücut yapılır ve ikinci rüküta kalkılır. İkincisinde imam içinden besmele çekerek fatiha ve sureyi açıktan okur. Süre bitince birinci rekatta olduğu gibi üç kere tekbir alınır. Üçüncüden sonra eller bağlanmadan rükü, sonra secde yapılır. Secdeden sonra oturulup "ettehiyyatü, selevat, dua, okunarak selâm verilir. Selâmdan sonra hatip Bayram hutbesini okur. Ramazan bayramı ise hutbede sadakâi fitirin ahkâmını beyan eder. Kurban bayramı ise kurbanın ahkâmını, teşrik tekbirlerini söyler.

İmam birinci rekâta zait tekbirlerini unutarak Fatiha okurken veyahut fatihayı bitirdiken sonra hatırına gelse tekbirleri alıp tekrar fatiha okur. Eğer kıraetini bitirdikten sonra yani hem fatiha ve hem de sureyi okuduktan sonra hatırına gelirse tekbirleri alır, fakat kıraetini çevirmez.

Rüku da hatırına gelirse ellerini kaldırmadan rüküda tekbir alır rüküdan sonra hatırına gelirse tekbir almaz. Bu suretle vacip olan tekbirleri terk etmiş olacağından secdei sahih lâzım gelirse de cuma ve bayram namazlarında kalabalık çok olacağından karışıklık olmamak için secdei sahih yapılmaz. İmam birinci rekatin zait tekbirlerini alarak okumaya başladıktan sonra imama uymuş olan kimse iftitah tekbirinden sonra subhaneke okumayarak üç tekbir alır. Eğer imama birinci rekatin rüküunda yetişir ve imam rüküdan doğrulmadan imama erişileceğini aklı keserse bayram namazının zait tekbirlerini ayakta alarak rüküda gider ayakta tekbir aldığı takdirde imama rüküda erişemeyeceğinden korkarsa ayakta yalnız iftitah tekbirini alarak hemen rüküda varır rüküda "subhane rabbiyelazim" denmiyerek ellerini kaldırmaksızın imam rüküdan kalkmazdan evvel bayram namazının zait tekbirlerini rüküda alır. Eğer bayram namazının tekbirlerini rüküda tamam etmezden evvel imam rüküdan doğrulursa tekbiri bırakıp imama uymak lâzımdır. Rüküda da yetişemezse kendisinden tekbir sâkıt olur.

Eğer imama birinci rekatta yetişemeyip ikinci rekatta yetişirse imam selâm verdikten sonra ayağa kalkıp birinci rekâtı kılar.

Şu kadar ki zait tekbirleri, fatiha ve sureyi okuduktan sonra yine bırakır. İmama teşehhütte yetişmiş ise yine imama uyar imam selâm verdikten sonra ayağa kalkarak tekbirlerle beraber her iki rekâtı kılar.

Teşehhütte cemaate yetişememiş olan adam yalnız olarak bayram namazı kılamaz. İsterse dönüp gider. İsterse dört rekat nafile kılar.

Teşrik tekbirleri:

Zilhicce ayının 9 uncu yani Kurban Bayramı arefe günü sabah namazından itibaren 13 üncü, bayramın dördüncü günü ikinci namazına kadar her (farz) namazın selâmından sonra teşrik tekbirleri almak vaciptir.

Bu tekbir cemaate, yalnız kılana, şehirliye, köylüye, mukim olana, yolcu olana, erkeğe ve kadına vaciptir. Selâmdan sonra unutarak söz söyler; yahut namaz kıldığı yerden ayrılıverirse tekbir almaz. Teşrik tekbirlerin aslı: "Allahü ekber Allahü ekber lâ ilâhe illallahü vallahü ekber Allahü ekber ve lillahilhamd".

Bayramlarda şunlar menduptur:

Erken kalkmak, güsul etmek, ağzını misvak ile yıkamak, güzel koku sürünmek, güzel ve temiz elbiselerini giymek, sevinçli bulunmak, ve Allaha şükür etmek, yüzüğü varsa takınmak, Ramazan bayramında camia gitmeden hurma veyahut tatlı bir şey yemek, Kurban bayramında kurban kesecek olan kimse bir şey yemeyip kurban etinden yemek, namaza erken davranıp sabah namazını mahalle mescidinde kılmak ve bayram namazı için - varsa - namazgâha ve büyük camia gitmek, namaza giderken Ramazan bayramında içinden, Kurban bayramında açıktan tekbir almak, namazdan dönüşte - mümkünse - başka yoldan gelmek, mümin kardeşlere rast geldikçe güler yüz göstermek ve tatlı sözlerde bulunmak, gücü yettiği kadar çok sadaka vermek, muhtaçlara yardımında bulunmak."

Müslüman Kardeş !

1 — İlk vazife, yaradanı bilmek ve ona inanarak ibaded etmektir.

2 — Her iyiliğin başı Allah korkusu ve Hak sevgisidir.

3 — Atalardan kalan şu vecizeyi unutma : kork Allah'tan korkmaktan ;

4 — Atalarımıza, babalarımıza, büyüklerimize karşı daima itaatli ; küçüklerimize karşı da şefkatli ve merhametli olunuz !

5 — Sözlerinde ve işlerinde doğruluktan ayrılmayın ! yalan söylemek, yalan yere yemin etmek, yalan şahitliği yapmak büyük günahlardandır.

6 — Dinini ve milletini her şeyin üstünde tut ve bunları hiç bir vesile ile ve hiç bir kimseye tahkir ettirme:

7 — Kötü huylu ve fitnecilerle düşüp kalkma. Kötü huy sarı bir nezle, buluşucu bir hastalıktır.

8 — Kimseye kaba ve çirkin bir söz söyleme. Kinci olma, haset etme, ara açma, kimseyi arkasından çekıştirme.

9 — kendin için sevdiğin ve hoş gördüğün şeyi başkaları için de iste ; ken tin için arzu etmediğini başkası için de isteme.

10 — Müslümanlık temizlik dinidir. İç ve dış temizliği müslümanlıkta en birinci esastır. Temizlik imandır. Müslümanın içi ve dışı, giydiği, yeyip içtiği şeyler, oturup kalktığı yer tertemiz ve gül gibi olacaktır.

11 — Camilere ve toplantı yerlerine giderken ağızında, üstünde ve başında etrafındakileri üzecek fena kokular olmamasına çok dikkat et. Peygamber Efendimizin «soğan ve sarımsak yiyen, onun kokusunu gidermeden, mescitlerimize yaklaşmasın» buyurduğunu hatırlardan çıkarma :

12 — Kötü ve kaba sözler insanın dilini kirletir. Diline hâkim ol. Müsliman, dili ve eliyle kimseyi incilmez.

13 — Sonunda pişman olacağıın şeyi ne söyle ne de yap :

14 — Görünürdeki pislik, beden hastalıklarının yuvası oluğu gibi, kötü kalpli ve kötü düşünceli olmak da ruh hastalıklarına sebeptir.

15 — Kulaklarına hakim ol, delikoduya kulak verme, kaba ve kötü sözleri dinleme, böyle şeylerle vaktini özlürme.

16 — Gözlerine hakim ol: Allahın kullarına en büyük nimeti olan gözleri körlükte kullanma, başkalarının ayıplarını, eksiklerini görmeye çalışma :

17 — Kalbine ve gönlüne hâkim ol, kötü düşünceleri, kötü duyguları gönlünden çıkar.

18 — Duygularına ve isteklerine hâkim ol, gönlünün her isteğini yapmaya özenme,

19 — Birinden lâf alıp başka birine götürme.

20 — Yetimlere ve kimsesiz dullara yardım et.

21 — Evdeki hizmetçilerinizin de kardeşleriniz olduğunu unutmayın.

22 — Hayvanlara eziyet etmeyin, onlara karşı şefkatli olun.

23 — Kendinizden ileri olanlar gibi olmaya çalışın, fakat onları kıskanmayın.

24 — Hiç bir zaman, hiç bir işte hiç bir kimseye hile yapma, hiç bir canlıyı aldatma.

25 — Herkesin iyiligine çalış, yapabildiğin kadar yardımına koş,

26 — Kibirlenme, mağrurun düşmanı Allah olduğunu unutma.

27 — Sözlerini ve işlerini daima kontrol et, bu günün dünden daha iyi ve ileri olmasına çalış, Peygamber Efendimizin : «iki hünü eşit olan aldanmıştır.» vacizesini hatırlıdan çıkarma !

28 — Ne oldum deme, ne olacağını düşün, yarın için bu günden tedarikli ol ; yarını düşünmeyenler hep ziyandır.

29 — Tutumlu ol, eline geçeni iyi kullan, ne ulu orta saç, ne de cimri ol.

30 — Evinize ve âilenize sıkıntı verme, takatları yetmiyecek şeyleri onlardan isteme, Âile üzüntülerini, âile sıkıntılarını hep beraber paylaşın.

31 — Âile şeref ve menfaatlerini kendi isteklerinizden üstün tutunuz. Unutmayınız'ki aslınıza ve âilenize olan bağlılık, ancak bununla ölçülür.

32 — Her yaşta aileniz için faydalı olmaya çalışın ve bunu kendiniz için bir zevk haline getirin.

33 — Yurdumuz için de her yaşta yararlı ve faydalı olabileceğinizi hatırlayın.

34 — Ailenizin, yurdunuzun ve ulusunuzun adını her zaman ve her yerde yükseltmeye çalışın.

35 — Aile şerefine yaraşmayan hallerden her zaman ve her yerde sakının.

36 — Sana verilen her ödev, bir emanettir. Onu yapmamak ve yahut baştan savma yapmak, emanele hiyanettir.

37 — Ne kimsenin hakkını al, ne de kendi hakkını çiğnet.

38 — Ne aldan ne de aldat.

39 — Bilmediğin bir şey hakkında söz söyleme.

40 — Bilmemek ayıp değil, fakat sorup öğrenmemek eksikliklerdir.

41 — Beş vakit namaz ; insanda kir komaz Namaz insanın sade dışını değil, içini de temizler.

42 — İçi dışına uymayan, sözü sözüne uygun olmayan münafiktir. ve böylelerinden sakınmak gerektir.

43 — Kendi eksiklerini görmiyerek başkalarının ayıplarını araştıran, en kötü insandır.

44 — Tek başına kalsanda doğruluktan ve faziletten ayrılma ; Çünkü Elmasın az olması, onun kıymetini düşürmez.

45 — Sokaklara tükürme !

46 — Ayağını yorganına göre uzat, borç yapma !

47 — Sıhhatine dikkat et, vücudunu zehirleyecek şeylerden sakın !

48 — Cimriliğin de, ulu orta dağıtmak kadar, kötü bir huy olduğunu hatırlından çıkarma !

49 — Harcını ve masrafını gelirin göre yap ki dünyada sıkıntı çekmiyesin !

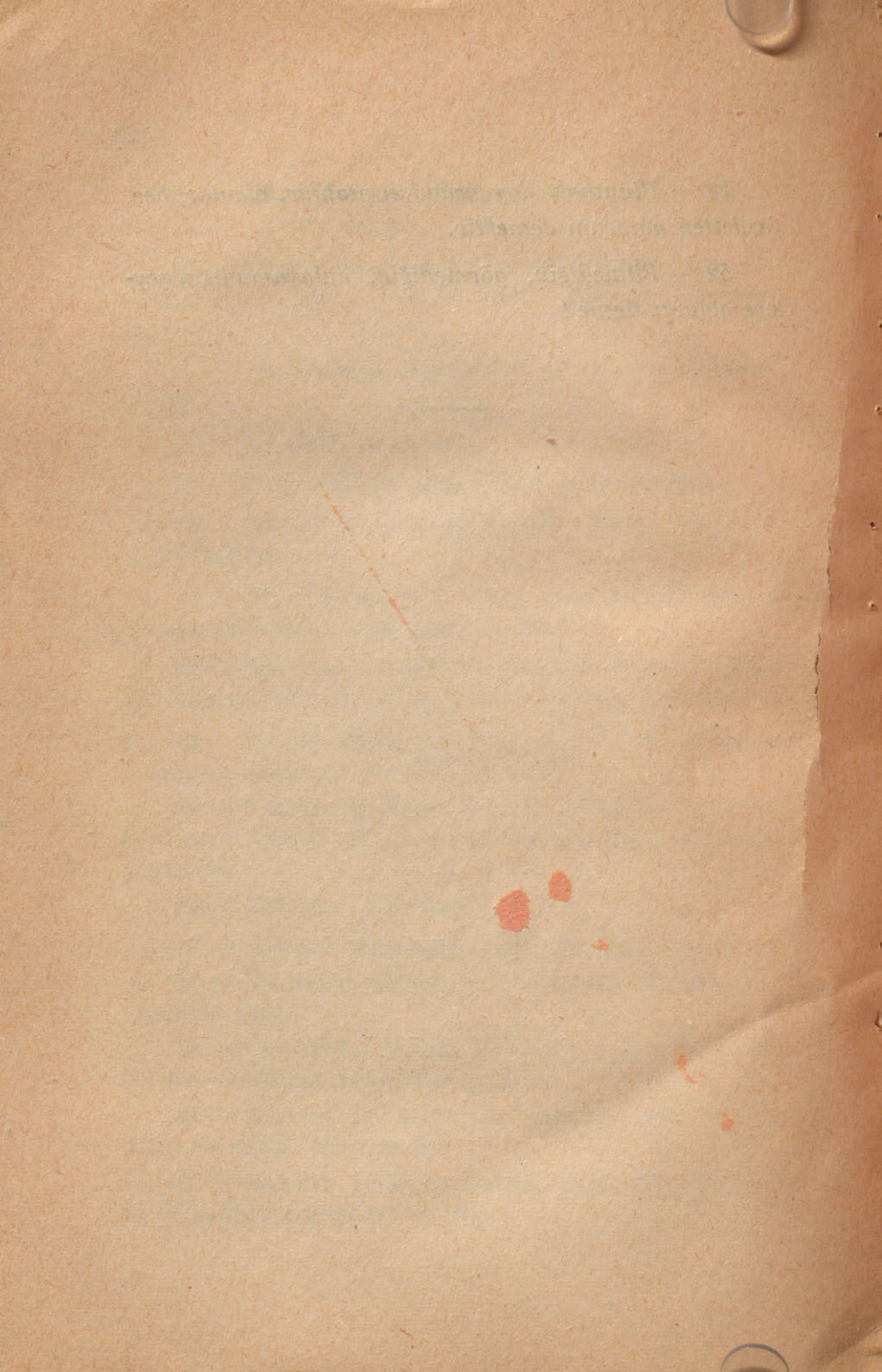
50 — Hayatın, sağlığın, varlığın ve gençliğin kadrini bil ve bunları boş yere harcama !

51 — Utanmak duygusundan mahrum olanlar, her, faziletten mahrum demektir.

52 — Bilmediğin, görmediğin, anlayamadığın şeylere olamaz deme !

Mavi Çini (Bursa)

.365 ci yll

30537

